

The Project Gutenberg eBook of Sevastopoli, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Sevastopoli

Author: graf Leo Tolstoy

Release date: August 11, 2016 [EBook #52774]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SEVASTOPOLI ***

E-text prepared by Anna Siren and Tapio Riikonen

SEVASTOPOLI

Kirj.

Leo Tolstoi

WSOY, Porvoo, 1912.

Sevastopoli joulukuulla 1854.

Aamurusko alkaa juuri kullata taivaanrantaa Sapun-vuoren yläpuolella. Tummansininen merenpinta on jo heittänyt yltään yön hämärän ja odottaa vain auringon ensimmäistä sädettä alottaakseen iloisen värileikkinsä. Merenpoukamasta huokuu kylmää ja sumua; lunta ei ole missään — kaikki on mustana, mutta pureva aamupakkanen käy kasvoihin ja narskahtelee jalan alla, ja vain meren etäinen, taukoamaton kohina, jonka silloin tällöin keskeyttää Sevastopolista kuuluva laukausten jyminä, häiritsee aamun hiljaisuutta. Laivoilla on kaikki vaiti; tiimalasi näyttää kahdeksaa.

Severnajan puolella alkaa yön hiljaisuus vähitellen vaihtua päivän häärinään: tuolla kulkee vahtisotamiehiä kiväärejiään kalisuttaen, tuossa tohtori jo kiiruhtaa sairashuoneelle, tuossa kömpii sotamies maaluolasta, pesee jäisellä vedellä ahavoittuneet kasvonsa ja kääntyen rusottavaa itää kohti ristii nopeasti silmänsä rukoillen Jumalaa. Tuossa taas mennä kitkuttavat natisten korkeat, raskaat kamelien vetämät madzhara-vankkurit, kuljettaen hautuumaalle vainajain verisiä ruumiita, joita ne ovat miltei täpötäyteen kuormatut... Kun lähestytte satamaa, tuoksahtaa omituinen kivihiihen, lannan, märän ja naudanlihan haju vastaan; sataa laatua tavaraa: halkoja, lihaa, vallikoppia, jauhoja, rautaa y.m. — on kasottain maallenousupaikan läheisyydessä. Eri rykmentteihin kuuluvia sotamiehiä, toiset reppuineen ja kivääreineen, toiset reputta ja kiväärillä, tunkeilee täällä joukolla, tupakoiden, riidellen, raahaten kuormia höyryalukseen, joka savua tuprutellen kelluu sillan kohdalla; pikkuveneitä täynnä kaikenlaista kansaa — sotilaita, merimiehiä, kauppiaita, naisia — laskee rantaan ja vesille.

— Grafskajaanko teidän jalosukuisuutenne? Suvaitkaahan, — tarjoo teille palvelustaan kaksi tai kolme

eronsaanutta matruusia nousten veneistään.

Valitsette sen, joka on lähinnä, harppaatte ruskean, puolimädänneen hevosenraadon yli, joka viruu liejussa veneen vieressä, ja käytte peräsimeen. Lähdette rannasta. Yltympärillänne on aamuauringossa välkkyvä meri, edessänne vanha matruusi kamelinnahkaisessa päällystakissaan ja nuori valkotukkainen poika, jotka molemmat vaitiollen hartaasti vetävät airoillaan. Katselette monijuovaisia laivajättiläisiä, joita sekä lähellä että kaukana keinuu lahdella — pieniä purjeveneitä, jotka mustina pisteinä liikkuvat taivaansinisellä merenpinnalla — kauniita, kirkasvärisiä kaupungin rakennuksia, joita aamuauringon ruusunhoitoiset säteet kultaavat tuolla puolen — aallonmurtajan valkoista vaahtoviirua ja upotettujen laivojen mustia mastonhuippuja, jotka siellä täällä surullisesti törröttävät vedestä — kaukaista vihollislaivastoa, joka häämöttää meren kuulakassa etäisyydessä — vaahtopäisiä laineita, joissa airojen nostamat suolarakkulat hyppelivät, — kuuntelette tasaista äänenhuminaa, joka vettä pitkin kiittää luoksenne, ja Sevastopolin mahtavaa ampumisen jymyä, joka teistä tuntuu yhä kasvavan.

Voineekohan ajatus, että tekin olette nyt Sevastopolissa, olla herättämättä sielussanne jonkinlaista miehuuden ja ylpeyden tunnetta ja voineekohan veri olla nopeammin virtaamatta suonissanne!

— Laskette suoraan Kistentinille (Konstantinille), teidän jalosukuisuutenne — sanoo teille vanha matruusi ja kääntyy tarkastamaan suuntaa, jonka annatte veneelle ohjaten oikealle.

— Onpas siinä vielä kaikki kanuunat, — huomauttaa vaaleatukkainen nuorukainen, tarkastellen laivaa, kun soudatte ohitse.

— Kuinkas sitten: se on uusi, siinä se Kornilov oli — virkkaa ukko, hänkin laivaa silmäillen.

— Katsohan, missä räjähti! — sanoo poika pitkän vaitiolon jälkeen, katsellen hajoavaa valkeaa savupilveä, joka äkkiä on ilmestynyt korkealle ilmaan lahden eteläisellä puolella ja jota seuraa räjähtäneen pommin räikeä pamaus.

— Se se nyt uudesta patteristaan ampuu, — lisää ukko ja sylkäisee välinpitämättömästi kouriinsa. — No, ala kiskoa, Mishka! parkaasin ohi painamme. — Ja venosenne soluu sukkelaan lahden leveillä mainingeilla, painuu tosiaankin sivu raskaan parkaasin, jota monine päällystysten sullottuine jauhomattoineen kömpelöt sotamiehet epätasaisesti soutavat, ja laskee kaikenlaisten rantaan kytkettyjen veneiden joukkoon Grafskajan laiturille.

Rantakadulla liikkuu meluten harmaita sotamiesjoukkoja, mustanuttuisia matruuseja ja kirjavia naisia. Akat myyvät vehnäleipiä, venäläiset talonpojat samovaareineen kaupitsevat huutaen varimakeaansa, ja heti ensimmäisillä porrasaskelmilla ajelehtii kaikenkokoisia ruostuneita tykinkuulia, pommeja, kartesseja ja valurautaisia kanuunia. Vähän kauempana on suuri tori, jossa huiskein haiskin viruu suunnattoman suuria hirssiä, kanuunanlavetteja, makaavia sotamiehiä; seisoo hevosia, kuormarattaita, vihreitä tykkejä ja kuulavaunuja, kytkettyjä kiväärejä; kulkee sotamiehiä, matruuseja, upseereja, naisia, lapsia ja kauppiaita — kuljetetaan vankkureilla heiniä, jauhomattoja ja tynnyreitä; siellä täällä ajaa kasakka ja upseeri ohi ratsain, kenraali roskissa. Oikealla puolen on katu suljettu vallituksella, ja ampuma-aukoissa seisoo pieniä kanuunia, joiden lähellä istuu matruusi piippuaan polttaen. Vasemmalla on kaunis talo, jonka roomalaisnumeroinen otsaman alla seisoo sotamiehiä ja veriset parit, — kaikkialla näette sotilasleirin vastenmielisiä jälkiä. Ensimmäinen vaikutelmanne on ehdottomasti perin vastenmielinen; leiri- ja kaupunkilaiselämän kummallinen sekotus, kauniin kaupungin ja nokisten vartiotulien, ei suinkaan ole kaunista, vaan tuntuu inhottavalta sekamelskalta; tuntuu melkein kuin kaikki olisivat pelon, vallassa, hyörisivät tietämättä mitä tekevät. Mutta katsokaahan tarkemmin noiden ihmisten kasvoihin, jotka liikkuvat ympärillänne, niin ajattelette kokonaan toista. Tarkastakaahan vain tuota kuormastosotamiestä, joka vie juomaan ruskeaa kolmivaljakkoa ja niin rauhallisesti hyräilee jotain itsekseen, että heti näkee, ettei hän suinkaan joudu ymmälle tuossa kirjavassa joukossa, jota ei hänelle ole olemassakaan, vaan tekee tehtävänsä, olkoonpa se millainen hyvänsä — juottaa hevosen tai raahaa tykkiä — yhtä rauhallisesti, varmasti ja huolettomasti kuin kaikki tuo tapahtuisi jossain Tulassa tai Saranskissa. Saman ilmeen luette sekä upseerin kasvoilla, joka moitteettoman valkeat hansikkaat kädessä astuu ohitsenne, että matruusin, joka istuu tupakoiden vallituksella, sekä työsotamiesten, jotka paareineen odottavat entisen seurahuoneen portailla että neitosen, joka peläten likaavansa ruusunpunaisen hameensa hyppelee kiveltä kivelle kadun poikki.

Niin! Teidät kohtaa varmasti pettymys, jos saavutte Sevastopoliin ensi kertaa. Turhaan etsitte yhdenkään kasvoilla hätäilemisen, hämmingin tai edes innostuksen, kuolemaan valmiuden, päättäväisyyden merkkiä; sellaista ette löydä missään: näette arki-ihmisiä rauhallisesti tekemässä arkitehtäviään, niin että kenties syytätte itseänne tyhjästä intoilusta, rupeatte vähän epäilemään Sevastopolin puolustajain sankarillisuutta, josta teissä ovat herättäneet ajatuksen kertomukset, kuvaukset ja oma kuulemanne ja näkemänne Severnajan puolella. Mutta ennenkuin rupeatte epäilemään, menkää vallinsarville, katselkaa Sevastopolin puolustajia itse puolustuspaikalla tai

pikemmin menkää suoraan vastapäätä olevaan taloon, Sevastopolin entiseen seurahuoneeseen, jonka portailla seisoo sotamiehiä paareineen, — siellä näette Sevastopolin puolustajat, näette kauhistuttavia ja surullisia, suurenmoisia ja naurettavia, mutta ihmeellisiä, mieltäylentäviä näkyjä.

Astutte seurahuoneen suureen saliin. Tuskin olette avannut oven, kun näette telttasängyissä ja parhaastaan lattialla neljä- tai viisikymmentä raajapuoleksi leikattua ja mitä vaikeimmin haavottunutta sairasta, joiden sekä näkö että haju pöyristyttää teitä. Elkkää uskoko tunnetta, joka pidättää teitä salin kynnyksellä — se on huono tunne; astukaa vain eteenpäin, elkkää hävetkö, että tulitte ikäänkuin *katselemaan* kärsiviä, elkkää hävetkö mennä vuoteen viereen ja jutella heidän kanssaan: onnettomat näkevät mielellään inhimillisiä, myötätuntoisia kasvoja, kertovat mielellään kärsimyksistään ja mielellään kuuntelevat rakkauden ja osanoton sanoja. Käytte vuoteiden välissä ja etsitte vähimmin ankaria ja kärsiviä kasvoja, joita rohkenisitte lähestyä puhellaksenne.

— Mihin sinä olet haavottunut? — kysytte epäröiden ja arasti vanhalta perin laihtuneelta sotilaalta, joka vuoteellaan istuen seuraa teitä hyväntahtoisin katsein ja ikäänkuin kutsuu luokseen. Sanon: "kysytte arasti", sillä paitsi syvää myötätuntoa, herättävät kärsimykset jostain syystä myöskin loukkaamisen pelon ja suurta kunnioitusta sitä kohtaan, joka niitä kantaa.

— Jalkaan, — vastaa sotamies; mutta samalla huomaatte peiton poimuista, ettei hänellä jalkaa olekaan. — Jumalan kiitos nyt, — lisää hän: — pois rupean jo pyrkimään.

— Kauanko olet ollut haavottuneena?

— Johan se on seitsemäs viikko menossa, teidän jalosukuisuutenne!

— Onkos nyt kovia kipuja?

— Ei, ei nyt enää ole kipuja; vain pahoiksi ilmoiksi aivan kuin pohkeessa repisi, muuten ei yhtään.

— Kuinka oikein tulit haavotetuksi?

— Viidennellä sarvella, teidän jalosukuisuutenne, kun ensimmäinen pommitus oli: tähtäsin tykkiä ja rupesin menemään, niinkuin ainakin, toiselle ampumareialle, kun se iskee minua jalkaan, että ihankuin kuoppaan putosin. Ei muuta kuin jalka poissa.

— Eikös kovasti koskenut ensi hetkellä?

— Eipä liioin; vain niinkuin jollain tulisella olisi tyrkätty jalkaan.

— No, entäs sitten?

— Sitten ei enää mitään; vasta kun nahkaa vetivät tiukemmalle, rupesi niinkuin kirvelemään. Pääasia on, teidän jalosukuisuutenne, *ettei ajattele mitään*: kun et ajattele, niin ei se olekaan mitään. Paha tulee enimmäkseen siitä, että ihminen ajattelee.

Tällöin lähestyy teitä nainen puettuna harmahtavaan juovikkaaseen hameeseen ja mustaan huiviin kiedottuna; hän sekaantuu keskusteluunne ja rupeaa kertomaan matruusista, hänen kärsimyksistään, epätoivoisesta tilasta, jossa hän oli ollut neljä viikkoa, siitä kuinka hän haavottuneena oli pysäyttänyt parit nähdäkseen meikäläisten patterin yhteislaukauksen, kuinka suuriruhtinaat olivat puhelleet hänen kanssaan ja lahjottaneet hänelle 25 ruplaa ja kuinka hän oli sanonut heille, että hän tahtoo taas vallinsarvelle opettamaan nuoria, vaikkei itse enää kykenekään työhön. Kertoen kaiken tuon yhdessä henkäyksessä nainen katsoo milloin teihin, milloin matruusiin, joka pois päin kääntyneenä ja ikäänkuin kuuntelematta nyppii päänalusellaan liinannukkaa, ja hänen silmistään loistaa aivan kuin hurmaus.

— Se on emäntäni, teidän jalosukuisuutenne! — huomauttaa teille matruusi, aivankuin sanoisi: "elkkää panko pahaksenne. Tietäähän akkavaen — tyhmiä lavertelevat."

Te alatte ymmärtää Sevastopolin puolustajia; teitä rupeaa jostain syystä hävettämään tuon miehen edessä. Teitä haluttaisi sanoa hänelle kovin paljon ilmaistaksenne myötätuntonne ja ihmettelyenne; mutta te ette löydä sanoja tai olette tyytymätön niihin, jotka johtuvat mieleenne, — ja niin te vaieten kumarrutte tuon vaiteliaan, itsetiedottoman suuruuden ja mielenlujuuden, tuon oman arvonsa kainostelun edessä.

— No niin, Jumala suokoon sinun pian parantua, — sanotte hänelle ja pysähdytte toisen sairaan viereen, joka makaa lattialla ja näyttää sietämättömissä tuskissa odottavan kuolemaa.

Se on vaalea verinen mies, jolla on pöhöttyneet kalpeat kasvot. Hän makaa selällään, vasen käsi heitettynä taaksepäin, asennossa, joka ilmaisee hirveätä tuskaa. Kuivasta avoimesta suusta pääsee vaivoin koriseva hengitys; vaaleansiniset tinamaiset silmät ovat kääntyneet nurin ja pois pudonneen

peiton alta pistää näkyviin oikean käden tynkä, joka on kääritty siteisiin. Väkevä kalmanhaju pöyristyttää teitä, ja kuluttava sisäinen kuume, joka tunkee läpi kärsivän kaikkien elimien, aivankuin tunkee läpi teidänkin ruumiinne.

— Onkos hän tajuttomana? — kysytte naiselta, joka käy perässänne ja katselee teitä ystävällisesti kuin omaa sukulaistaan.

— Ei, kuulee vielä, mutta kovin on huono, — virkkaa hän kuiskaten. — Annoin sille äsken vähän teetä — vaikk'on vieras, täytyy toki sääliä, — niin tuskin maistoi.

— Miltäs nyt tuntuu? — kysytte te häneltä. Haavottunut kääntää silmäteränsä sinne päin, mistä äänenne kuuluu, mutta ei näe eikä ymmärrä teitä.

Sydäntä kouristaa.

Vähän tuonnempana näette vanhan sotamiehen, joka muuttaa paitaa. Hänen kasvonsa ja ruumiinsa ovat kalmankellertävät ja aivan kuin luurangolla. Kättä ei hänellä ole: se on olkapäätä myöten leikattu pois. Hän istuu pää pystyssä, hän on parantunut; mutta elottomasta, himmeästä katseesta, kasvojen kammottavasta laihuudesta ja kurtuista näette, että tuo ihmisolento on jo elänyt parhaimman osan elämästään.

Toisella puolella näette telttasängyssä kärsivät, kalpeat ja hennot naiskasvot, joiden poskipäillä hehkuva punerrus leikkii.

— Tuota meidän matruusinvaimoa sipaisi viidentenä päivänä pommi jalkaan, — kertoo teille oppaanne: — vei päivällistä miehelleen vallinsarvelle.

— No, poisko leikattiin?

— Yläpuolelta polven leikattiin.

Nyt, jos teillä on vahvat hermot, menette ovesta vasemmalle: siinä huoneessa toimitetaan sitomiset ja leikkaukset. Näette siellä tohtorit kyynäspäitä myöten verisine käsineen ja kalpeine, synkkine muotoineen työssä telttasängyn ympärillä, jossa avoimin silmin ja kuin houreessa puhuen tolkuttomia, väliin yksinkertaisia ja liikuttavia sanoja makaa haavottunut kloroformin vaikutuksen alaisena. Tohtorit tekevät inhottavaa, mutta terveellistä leikkaustyötä. Te näette kuinka terävä käyrä veitsi tunkee valkeaan terveeseen lihaan, näette kuinka haavottunut yhtäkkiä kammottavasti, vihlovasti kirkaisten ja sadatellen herää tuntoihinsa, kuinka välskäri viskaa nurkkaan poisleikatun käden, näette kuinka paareilla samassa huoneessa lepää toinen haavottunut, joka katsellen toverinsa leikkausta lyyhistyy kasaan ja voihkii, ei niin paljon ruumiillisesta kivusta kuin henkisistä odotuksen tuskista, — näette kauhistavia, mieltäjätkyttäviä näkyjä, näette sodan — ei säännöllisessä, kauniissa ja loistavassa rintamassa musiikin soidessa ja rumpujen päristessä, lippujen liehuessa ja kenraalien pyörähdellessä ratsuillaan, vaan näette sodan todellisessa ilmauksessaan, — veressä, kärsimyksissä, kuolemassa...

Astuessanne ulos tästä kärsimysten talosta tunnette ehdottomasti elpymisen tunnetta, hengitätte täysin rinnoin raikasta ilmaa, nautitte oman terveytenne tunnosta, mutta samalla ammennatte näiden kärsimysten tarkastamisesta oman mitättömyytenne tunnon ja tynnosti, epäröimättä menette vallin sarville...

"Mitä merkitsee minunlaiseni maan madon kärsimykset ja kuolema tuollaisten kärsimysten ja tuollaisten kuolosten rinnalla!" Mutta pilvettömän taivaan, helottavan auringon, kauniin kaupungin, avoimen kirkon ja eri tahoille liikkuvan sotilasväen katseleminen saa pian taas mielenne tavallisen huolettomuuden, pikku huolien ja nykyhetkeen viehtymisen tilaan.

Vastaanne tulee kenties kirkosta jonkun upseerin hautajaissaatto ruusunpunaisine ruumisarkkuineen, musiikkeineen ja liehuvine kirkkolippuineen; korviinne kuuluu kenties ampumisen ääntä vallinsarvilta, mutta se ei saata teitä äskeisiin ajatuksiinne, hautajaissaatto näyttää teistä vain kauniilta sotaiselta näytelmältä, laukausten äänet — kauniilta sotaisilta ääniltä, ettekä te yhdistä tuohon näytelmään ettekä noihin ääniin selvää, omaan itseenne kohdistuvaa ajatusta kärsimyksistä ja kuolemasta, niinkuin teitte sitomispaikassa.

Kun olette sivuuttanut kirkon ja vallituksen, tulette kaupungin vilkkainta sisäistä elämää sykkivään osaan. Molemmiin puolin on puotien ja ravintolain kylttejä. Kauppiaat, hattu- ja huivipäiset naiset, keikailevat upseerit — kaikki puhuu asukkaiden mielenlujudesta, itseluottamuksesta, varmuudesta.

Poiketkaa ravintolaan oikealle, jos tahdotte kuunnella merimiesten ja upseerien juttuja: siellä varmaankin jo tarinoidaan viime yöstä, Fenjkasta, 24:n päivän taistelusta, siitä kuinka kalliilla hinnalla ja rumalla tavalla tarjotaan kyljyksiä ja mitenkä mikin toveri sai surmansa.

— Hitto vie, kuinka meillä nyt on asiat huonosti! — sanoo bassoäänellä valkoverinen, viiksetön meriupseeri, jonka olan yli riippuu kudottu vihreä vyöhikkö.

— Missä meillä? — kysyy toinen.

— Neljännellä vallinsarvella — vastaa nuori upseeri, ja te katsahdatte ehdottomasti mitä suurimmalla huomaavaisuudella jopa kunnioituksella valkoveriseen upseeriin hänen sanoessaan: "neljännellä vallinsarvella". Hänen suuri ujostelemattomuutensa, huitomisensa käsillään, kova naurunsa ja äänensä, mikä kaikki teistä on tuntunut julkeudelta, näyttää teistä nyt olevan vain merkinä siitä perin pöyhistelevästä mielentilasta, johon nuo hyvin nuoret miehet joutuvat vaaran jälkeen; niinpä luulette hänen kertovan kuinka huonosti neljännellä vallinsarvella on asiat pommien ja kuulien vuoksi: vielä mitä! huonosti on sen vuoksi, että on niin paljon likaa. "Mahdotonta mennä patterille", — virkkaa hän, osottaen saappaitaan, jotka yläpuolelle pohkeiden ovat lian peitossa. — "Ja minulta taas parhaimman tykkipäälysmiehen ampuivat, suoraan otsaan pamahuttivat", virkkaa toinen. "Kenen sitten? Mitjuhinin? Eihän... no, tuodaankos sieltä vasikanpaistia, senkin kanaljat!" lisää hän ravintolan palvelijalle... Ei Mitjuhinin, vaan Abramovin. Se poika oli kuudessa hyökkäyksessä mukana.

Pöydän toisessa kulmassa, kyljys- ja hernelautasten sekä pullon takana, jossa on hapanta, "bordeaux'ksi" nimitettyä Kriminviiniä, istuu kaksi jalkaväenupseeria: toinen, nuori, jolla on punainen kaulus ja kaksi tähteä sinellissä, kertoo toiselle, jolla on musta kaulus eikä yhtään tähteä, Alman taistelusta. Edellinen on jo hieman hutikassa ja siitä, että hän tuon tuostakin pysähtelee kertoessaan, epävarmasta katseesta, joka ilmaisee epäilyä, ettei häntä uskota, ja ennen kaikkea siitä liika suurenmoisesta osasta, jota hän kaikessa tuossa näyttelee ja että kaikki on liika kauheaa, huomaa, että hän poikkeaa koko joukon vääristelemättömästä totuudesta. Mutta eihän teitä liikuta nuo kertomukset, joita kauan vielä tulette kuulemaan Venäjän joka kolkassa: te tahdotte mieluummin mennä vallinsarville, nimenomaan neljännelle, josta teille on niin paljon ja niin monella eri tavalla kerrottu. Kun joku sanoo olleensa neljännellä vallinsarvella, niin hän sanoo sen erityisellä mielihyvällä ja ylpeydellä; kun joku sanoo: menen neljännelle vallinsarvelle, niin hänessä pakostakin huomaa pientä mielenkuohua tai kovin suurta kylmäverisyyttä; kun tahdotaan tehdä pilaa jostakusta, niin sanotaan: sinutpa pitäisi panna neljännelle vallinsarvelle; kun kohdataan parit ja kysytään: mistä? niin useimmiten vastataan: neljänneltä vallinsarvelta. Yleensä on kaksi aivan erilaista mielipidettä tuosta kauheasta vallinsarvesta: niiden, jotka eivät koskaan ole siellä olleet ja jotka ovat vakuutetut siitä, että neljäs vallinsarvi on varma hauta jokaiselle, joka vain sinne menee, sekä sitten niiden, jotka elävät siellä, kuten valkoverinen laivavänrikki, ja jotka, kun puhuvat siitä, kertovat teille onko siellä kuiva vai likaa, lämmin vai kylmä maaluolassa j.n.e.

Sen puolentunnin kuluessa, jonka vietitte ravintolassa, on sää kerinnyt muuttua: yli meren levinyt sumu on kokoontunut harmaiksi, ikäviksi, kosteiksi pilviksi ja peittänyt auringon; surullista usvaa vihmoos alas, kastellen katot, katukäytävät ja sotilasviitat...

Kun olette sivuuttanut vielä yhden vallituksen, kääntyte portista oikealle ja astutte ylös suurta katua pitkin. Tämän vallituksen takana ovat talot kadun molemmilla puolilla asumattomina, kylttejä ei ole, ovet ovat laudoilla teljetyt, ikkunat säpäleinä, missä on seinännurkka luhistunut, missä katto puhki. Rakennukset näyttävät iäkkäiltä, kaikenlaista surua ja puutetta kokeneilta sotavanhuksilta, jotka ylpeästi ja vähän halveksien katselevat teitä. Kulkiessanne kompastelette tiellä ajelehtiviin tykinkuuliin ja vesikuoppiin, joita pommit ovat kaivaneet kiviseen maaperään. Kadulla kohtaatte ja ehätätte sotamiesosastoja, jalkakasakoita, upseereja; silloin tällöin tulee vastaan nainen tai lapsi, mutta ei enää hattupäinen nainen, vaan matruusin eukko vanhassa turkissa ja sotilassaappaissa. Kuljettuanne kauemmas katua pitkin ja laskeuduttuanne matalan mäen rinteeseen alle, ette ympärillänne enää näe taloja, vaan raunioita, kiviröykkiöitä, lautakasoja, pölkkyjä, saviläjiä, edessänne jyrkällä mäellä huomaatte mustan likaisen alan, jonka kaivannot ristiinrastiin uurtavat, ja tuo se juuri on nyt neljäs vallinsarvi... Täällä tapaa ihmisiä vielä harvemmassa, naisia ei näe ollenkaan, sotamiehet rientävät, tiellä punottaa veritippoja ja välttämättä kohtaatte täällä neljä sotamiestä paareineen, paareilla kalpean kellertävät kasvot ja verinen sinelli. Jos kysytte: mihin hän on haavottunut? niin parinkantajat vihaisesti päättään kääntämättä vastaavat: jalkaan tai käteen, jos kysymys on lievästi haavottuneesta; tai ovat jurosti vaiti, jos paareilta ei näy päätä ja niillä lepää kuollut tai vaikeasti haavottunut.

Juuri kun alatte astua mäkeä ylös, viiltää läheltä kuuluva tykinkuulan tai pommin vinkuna vastenmielisesti korviinne. Yhtäkkiä käsitätte, aivan toisella tavalla kuin sitä ennen, niiden äänten merkityksen, joita kuulitte kaupungissa. Jokin vienon lohdullinen muisto välähtää yhtäkkiä mielikuvituksessanne, oma persoonanne alkaa enemmän kiinnittää mieltänne kuin havainnot: teiltä riittää vähemmän huomiota kaikkeen ympärillä olevaan, ja vastenmielinen epäroimisen tunne valtaa teidät äkkiä. Mutta huolimatta tuosta kehnosta äänestä, joka yhtäkkiä vaaran uhatessa on alkanut teissä puhua, te, varsinkin kun katsahdatte sotamieheen, joka käsillään huitoen ja luisuen alasmäkeä vetelässä liassa juoksee täyttä karkua, nauraen ohitsenne, — te pakotatte vaikenemaan tuon äänen, ehdottomasti oikaisette vartalonne, nostatte päänne pystympään ja kiipeätte ylös niljakkaa, savista

mäkeä. Tuskin olette taas ponnistellut vähän matkaa ylöspäin, kun oikealla ja vasemmalla puolellanne alkaa suhista tussarin kuulia, ja te jäätte kenties tuumimaan, menisittekö ehkä saartokaivantoa myöten, joka kulkee yhtäsuuntaisesti tien kanssa; mutta saartokaivanto on aina yläpuolelle polven täynnä niin vetelää, keltaista, haisevaa likaa, että ehdottomasti päätätte mennä mäen yli, semminkin kun näette, että *kaikki kulkevat sitä tietä*. Kun olette astunut parisensataa askelta, tulette ristiin rastiin uurretulle likaiselle alueelle, jota ympäröivät joka puolelta vallikopat, multavallit, kellarit, maaluolat, tykkisillat, joiden päällä suuret valurautaiset kanuunat seisovat ja tykinkuulat säännöllisissä läjissä viruvat. Kaikki tuo näyttää teistä olevan mätkitty siihen ilman mitään tarkotusta, yhteyttä ja järjestystä. Missä istuu patterilla joukko matruuseja, missä seisoo kentän keskellä rikkiammuttu kanuuna puoleksi likaan uponneena, missä taas jalkasotamies kivääreineen menee patterin läpi ja raahaa suurella vaivalla jalkojaan sitkeässä liassa. Mutta kaikkialla, joka puolella ja joka paikassa näette pirstaleita, räjähtäneitä pommeja, tykinkuulia, leirin jälkiä, kaikki tuo uponneena vetelään, sitkeään likaan. Aivan lähellänne olette kuulevinanne tykinkuulan iskun, joka taholta tuntuu kuuluvan erilaisia kuulan ääniä — surisevia kuin mehiläinen, vinhaan viuhuvia tai vinkuvia kuin soittimen kieli, — kuulette hirmuisen jymähdyksen, joka tärisyttää teitä kaikkia ja tuntuu teistä aivan hirvittävältä.

"Tuossa se nyt siis on, se neljäs vallinsarvi, siinä se on, se kamala, todella hirmuinen paikka!" ajattelette itsekseen, tuntien pientä ylpeyden ja valtavaa tukahdetun pelon tunnetta. Mutta herätkäähän haltioistanne: se ei vielä ole neljäs vallinsarvi. Se on Jasonin redutti — verrattain hyvinkin vaaraton paikka eikä ollenkaan kauhea. Tullaksenne neljännelle vallinsarvelle suunnatkaa kulkunne oikealle, samaa kapeaa saartokaivantoa pitkin, jota jalkasotamies selkä kyyryssä kulki. Saartokaivannolla ehkä kohtaatte taas parit, matruusin, sotamiehen lapioineen, näette miinajohtoja, maaluolia liassa, joihin mahtuu kyyryssä ryömimään vain pari henkeä, siellä näette myöskin Mustanmeren pataljoonain jalkakasakoita, jotka siellä muuttavat jalkaansa, syövät, polttavat piippua ja elävät, näette taas kaikkialla samaa haisevaa likaa, leirin jälkiä ja poisheitettyä malmirautaa kaikissa mahdollisissa muodoissa. Kuljettuanne vielä kolmisensataa askelta tulette uudestaan patterille — tasaiselle kummulle, joka on täynnä kuoppia ja jota mullalla täytetyt vallikopat, tykkisilloilla seisovat kanuunat ja maavallit ympäröivät. Täällä näette kenties nelisen matruusia pelaamassa korttia rintavarustuksen suojassa ja meriupseerin, joka huomattuaan uuden tulokkaan, hyvillä mielin näyttää teille talouttaan ja kaikkea mikä teitä vain voi huvittaa. Tykillä istuen upseeri kiertää niin tyyneesti keltaisesta paperista paperossin, niin tyyneesti kävelee ampuma-aukolta toiselle, niin tyyneesti ja aivan luonnollisesti puhelee kanssanne, että tekin kuulista piittaamatta, joita nyt tiheämpään kuin ennen suhahtelee päanne yli, tekin muututte kylmäveriseksi ja tarkkaavaisesti kyselette ja kuuntelette upseerin kertomuksia. Upseeri kertoo teille — mutta ainoastaan jos kyselette — viidennen päivän pommituksesta, kertoo kuinka hänen patterissaan vain yksi tykki saattoi toimia ja koko tykkimiehistöstä vain kahdeksan miestä jäi jäljelle ja kuinka hän yhtäkaikki seuraavana kuudennen päivän aamuna ammutti kaikilla tykeillä; kertoo teille kuinka viidentenä pommi osui matruusien maaluolaan ja surmasi yksitoista miestä; näyttää teille ampuma-aukoista vihollisen pattereita ja saartokaivantoja, jotka eivät täältä ole kuin 30-40 sylen päässä. Pelkään vain, että kun kurkistatte ampuma-aukosta vihollista, ette kuulien suhinalta näe yhtään mitään, mutta jos näette, niin hyvin näette, että tuo valkoinen kivivalli, joka on niin lähellä teitä ja jonka yllä valkoiset savupilvet hulmahtelevat, juuri tuo valkoinen valli onkin vihollinen — *se*, niin kuin sotamiehet ja matruusit sanovat.

Saattaapa hyvinkin sattua, että meriupseeri, turhamaisuudesta tahi yksinkertaisesti vain omaksi huvikseen, tahtoo teidän aikananne hieman paukutella. "Komendori ja miehet tykille", ja nelisentoista matruusia, mikä tyrkäten piippua taskuunsa, mikä tukkien korppua suuhunsa, rientää reippaasti ja iloisesti, niin että korkorautaiset saappaat tykkisiltaa tömisyttävät, lataamaan tykkiä. Tarkastakaahan noiden miesten kasvoja, ryhtiä ja liikkeitä: noiden ahavoittuneiden, kulmikkaiden kasvojen jokaisessa rypyssä, jokaisessa lihaksessa, noiden hartiaien leveydessä, noiden jalkojen paksuudessa, jotka ovat suunnattomiin saappaisiin pistetyt, jokaisessa liikkeessä — tyyneessä, varmassa, maltillisessa — ovat nähtävinä ne pääpiirteet, jotka muodostavat Venäläisen voiman, — yksinkertaisuus ja itsepintainen sitkeys; mutta täällä näkyy vielä jokaisen kasvoilla, että paitsi näitä tärkeimpiä tunnusmerkkejä, sodan vaarat, vihat ja kärsimykset ovat lisänneet niihin vielä oman arvon tunnon ja sekä mielen että tunteen yleveyden.

Yhtäkkiä hirmuinen, ei ainoastaan kuuloelimiä, vaan koko olemustanne tärisyttävä jymähdys saa teidät vavahtamaan kiireestä kantapäähän. Heti sen jälkeen kuulette etäänntyvää kuulan vinkunaa, ja sakea ruudinsavu peittää teidät, tykkisillan ja sillalla liikkuvain matruusien mustat hahmot. Tuon laukauksen johdosta saatte kuulla matruusien monenmoisia puheita ja näette heidän ihastuksensa ja tunteen ilmauksen, jota ette odottanut näkeväanne, kenties — se on vihollisvihan, koston tunne, joka piilee jokaisen sielussa. "Ihan *ampuma-aukkoon* osui; taisi tappaa kaksi... pois kantavat", kuulette iloisia huudahduksia. "Vaan nytkö se kiukustui: tuossa paikassa pamahuttaa tänne", virkkaa joku ja tosiaankin heti kohta sen jälkeen näette leimauksen, savupilven; rintavarustuksella seisova vahtisotamies huutaa: "ty-ykki!" Ja heti sen jälkeen vingahtaa ohitsenne tykinkuula, maiskahtaa maahan ja ruiskuttaa ympärilleen vesivihmaa ja kiviä. Patterin päällikkö tulistuu tykinkuulasta, käskee ladata

toisen ja kolmannen tykin, vihollinenkin rupeaa puolestaan vastailemaan, ja te saatte kokea mieltäkiehtovia tunteita, saatte kuulla ja nähdä mieltäkiehtovia asioita. Vahtisotamies taas huutaa: "tykki!" ja te kuulette saman äänen ja iskun, saatte samat vesiroiskeet, tai huutaa: "mörssäri", ja te kuulette tasaista pommin vihellystä, sangen miellyttävää ja sellaista, johon on vaikea yhdistää ajatusta jostain kauheasta, kuulette vihellyksen lähenevän, kiirehtivän, näette mustan pallon, tuntuvan iskun maahan ja pommin kajahtavan räjähdysten. Viheltäen ja vinkuen lentävät sitten joka suunnalle pirstaleet, suhisevat ilmassa kivet ja räiskyy päällenne lika. Kuunnellessanne noita ääniä te tunnette omituista nautinnon ja samalla pelon tunnetta. Sillä hetkellä kun pommi kiittää teitä kohti, johtuu ehdottomasti mieleenne, että se tappaa teidät; mutta itserakkauden tunne pitää teitä pystyssä, eikä kukaan huomaa veistä, joka vihloo sydäntänne. Mutta samassa kun pommi on lentänyt ohi teihin sattumatta, te taas toinnutte, ja sanomattoman mieluinen elpymisen tunne valtaa, tosin vain hetkeksi, teidät, niin että löydätte jotain erikoisen hurmaavaa vaarassa, tuossa elämän ja kuoleman leikissä; teitä haluttaisi, että kanuunankuulia tai pommeja putoisi yhä ja yhä lähemmä teitä. Mutta vielä huutaa vahtisotamies kuuluvalla, syvällä äänellään: "mörssäri!" vielä pommin vihellys, isku ja räjähdys, ja näiden äänien keralla teitä säpsähdyttää ihmisen voihkina. Tulette haavottuneen luo, joka veressä ja liassa on kauhistavan, epäinhimillisen näköinen, yhtäaika paarien kanssa. Matruusilta on repeytynyt irti kappale rinnasta. Ensimmäisinä silmänräpäyksinä hänen lian ryvettämällä kasvoillaan kuvastuu vain peljästyks ja ikäänkuin teennäinen, ennenaikainen kärsimyksen ilme, joka on ihmiselle sellaisessa asemassa ominainen; mutta samassa kun hänelle tuodaan parit ja hän lepää paareilla terveellä kyljellään, huomaatte sen muuttuvan aivankuin hurmauksen ja ylevän, sanomattoman ajatuksen ilmeeksi: silmät palavat, hampaat puristuvat yhteen, pää kohoaa suurella ponnistuksella ylemmäs ja samassa kun hänet nostetaan ylös, hän pysäyttää parit ja suurella vaivalla, vavahtelevalla äänellä sanoo tovereilleen: "hyvästi jääkää, veikot!" vielä tahtoo sanoa jotain, ja näkyy, että tahtoo sanoa jotain liikuttavaa, mutta toistaa vain vielä kerran: "hyvästi jääkää, veikot!" Tällöin matruusitoveri astuu hänen luokseen, panee sotilaslakin päähän, jota haavottunut hänelle kurottaa, ja tyyneästi, välinpitämättömästi käsiään heiluttaen palaa tykilleen. "Noin niitä menee joka päivä seitsemän kahdeksan miestä", virkkaa teille meriupseeri, vastaten kauhun ilmeeseen, joka kuvastuu kasvoillanne, haukottelee ja kiertää keltaisesta paperista paperossin...

* * * * *

Niinpä olette siis nähnyt Sevastopolin puolustajat itse puolustuspaikalla ja astelette takaisin, jostain syystä luomatta mitään huomiota tykin ja kiväärinkuuliin, jotka vinkuvat pitkin tietä aina hävitetyille teatterille asti, — astelette tyynein, ylennetyin mielin. Pääasia, lohdullinen vakaumus, jonka tuotte mukanaan — se on vakaumus siitä, ettei Venäjän kansan voima milloinkaan murru, — ja tuota voimaa te ette nähnyt noissa monilukuisissa poikkivallituksissa, rintavarustuksissa, ovelasti suunnitelluissa saartokaivannoissa, miinoissa ettekä tykeissä, joista yhdestä enempää kuin toisestakaan ette mitään ymmärtänyt, vaan te näitte sen silmissä, puheissa, ryhdissä, siinä, mitä kutsutaan Sevastopolin puolustajain hengeksi. Sen, minkä he tekevät, sen he tekevät niin yksinkertaisesti, että uskotte heidän vielä voivan tehdä sata kertaa enemmän... voivan tehdä kaikki. Ymmärrätte, että tunne, joka saattaa heidät tekemään työnsä, ei ole se pikkumaisuuden, turhamaisuuden, unohduksen tunne, jota te tunsitte, vaan jokin toinen, mahtavampi ja että se tunne on tehnyt heistä miehiä, jotka yhtä rauhallisesti elävät kuulasateessa, sadan kuoleman uhatessa sen yhden asemesta, jonka alaisia ovat kaikki ihmiset, — eläen näissä oloissa lakkaamattoman työn, valvomisen ja lian keskellä. Kunniamerkin, arvonimen, uhkausten tähden eivät ihmiset voi antautua noihin kauheisiin oloihin: täytyy olla toinen ylevämpi vaikutin. Ja se vaikutin on tunne, joka harvoin ilmenee, on ujo venäläisessä, mutta piilee jokaisen sielun sisimmässä — rakkaus synnyinmaahan. Vasta nyt ovat kertomukset Sevastopolin piirityksen ensimmäisistä ajoista, jolloin kaupungilla ei ollut linnoituksia, ei sotajoukkoja, ei fyysillistä mahdollisuutta pitää puoliaan, eikä kuitenkaan kukaan epäillyt, että se antautuisi viholliselle, — noista ajoista, jolloin tuo vanhojen kreikkalaisten vertainen sankari Kornilov ratsasti pitkin rivejä sanoen: "kuolkaamme, pojat, ennenkuin luovutamme Sevastopolin", ja meidän venäläiset, korupuheista tietämättä, vastasivat: "kuolkaamme! hurraa" — vasta nyt ovat kertomukset noista ajoista lakanneet olemasta teille kauniina historiallisena traditsionina ja muuttuneet varmuudeksi, todellisuudeksi. Selvään ymmärrätte, mielessänne kuvaillette ne miehet, joita juuri näitte, niiksi sankareiksi, jotka noina raskaina aikoina eivät sortuneet, vaan ylenivät hengessä ja nautinnolla valmistuivat kuolemaan — ei kaupungin, vaan synnyinmaan puolesta. Aikakausiksi on Venäjänmaahan painanut mahtavat jäljet tuo Sevastopolin sankarirunoelma, jonka sankarina oli Venäjän kansa...

Jo joutuu ilta. Aivan laskunsa edellä on aurinko tullut näkyviin harmaiden pilvien takaa, jotka peittävät taivaan, ja yhtäkkiä valaissut purppuranhohtavalla valolla sinipunervat pilvet ja vihertävän meren, jota peittävät laivat ja veneet ja jota tasaiset, leveät mainingit tuudittavat, sekä kaupungin vaaleat rakennukset ja kaduilla liikkuvan kansan. Vedellä leijailevat vanhanaikaisen valssin säveleet, jota rykmentin soittokunta soittaa bulevardilla, sekä vallin sarvilta kuuluvat laukausten äänet, jotka niitä omituisesti säestävät.

Sevastopoli toukokuulla 1855.

I.

On kulunut jo kuusi kuukautta siitä hetkestä kun ensimmäinen tykinkuula lentää suhahti Sevastopolin vallinsarvilta ja penkoi maata vihollisen varustuksista, ja siitä lähtien on tuhansia pommeja, tykin- ja kiväärinkuulia lakkaamatta lennellyt vallinsarvilta saartokaivantoihin ja saartokaivannoista vallinsarville, ja kuolonenkeli lakkaamatta liidellyt niiden yllä.

Tuhansien kunnianhimo on kerinnyt saada siipeensä, tuhansien kerinnyt tulla tyydytetyksi, paisua, tuhansien tyyntyä kuoleman helmassa. Kuinka monta ruusunpunaista ruumisarkkua ja liinaista peitettä! Mutta yhä kajahtelevat vallinsarvilta samat äänet, yhä samalla ehdottomalla pelolla ja vavistuksella katselevat ranskalaiset leiristään Sevastopolin vallinsarvienvallinnasta, myllerrettyä maata kirkkaina iltoina, meidän matruusien valleilla liikkuvia mustia haahmoja, sekä laskevat yhteen ampuma-aukkoja, joista valurautaiset tykit vihaisesti ammottavat; yhä tähystelee perämies-aliupseeri merkinantotornista kiikarilla ranskalaisten monivärisiä haahmoja, heidän pattereitaan, teltojaan, kolonnejaan, jotka liikkuvat vihreällä vuorella, ja saartokaivannoissa hulmahtelevia savupilviä — ja yhä tulvii samalla kuumeisella innolla maailman eri ääriä kirjavia ihmislaumoja vielä kirjavimpine toiveineen tuolle kohtalokkaalle paikalle. Ja kysymys, jota valtioviisaat eivät ole ratkaisseet, on yhä vielä ratkaisematta ruudilla ja verellä.

II.

Sevastopolin piiritetyssä kaupungissa, bulevardilla huvimajan läheisyydessä soitti rykmentin soittokunta, ja sotilasväkeä sekä naisia käyskenteli käytävillä pyhäpäivän joutilaisuudessa. Kirkas kevätaurinko oli aamulla kohonnut englantilaisten varustusten yläpuolelle, siirtynyt vallinsarville, sitten kaupungin ja Nikolajevskin kasarmien kohdalle ja loistaen yhtä iloisesti kaikille laski nyt kaukaiseen siniseen mereen, joka tasaisesti keinuen hohti hopeankirkkaana.

Pitkä, hieman kyyryselkäinen jalkaväen-upseeri astui puhdasta, mutta ei aivan valkeaa hansikasta käteensä vetäen pienestä sotamiestalosta, jommoisia on rakennettu Morskaja-kadun vasemmalle puolelle, ja miettivästi silmäillen jalkoihinsa lähti astumaan ylös mäkeä bulevardille päin. Upseerin jokapäiväisten kasvojen ilme ei puhunut suurista älynkyvyistä, vaan kyllä vilpittömyydestä, neuvokkuudesta, kunnosta ja taipumuksesta säännöllisyyteen. Hänen vartalonsa oli huonosti kehittynyt, hieman kömpelö ja hänen liikkeensä olivat ujut. Päässä oli hänellä vielä melkein uusi sotilaslakki, ohut, vähän omituisen värinen sinipunerva sinelli, jonka reunuksen alta pilkisti näkyviin kultaiset kellonperät, housut jalkahihnoineen ja puhtaat, välikkyvät vasikannahkaiset saappaat. Häntä olisi saattanut pitää ulkomaalaisena, elleivät hänen kasvopiirteensä olisi ilmaisseet puhdasta venäläistä syntyperää, tahi adjutanttina taikka rykmentin majotusmestarina (mutta silloinhan hänellä olisi ollut kannukset) tahi sitten upseerina, joka sodan ajaksi oli siirtynyt tänne ratsuväestä tai ehkä kaartista. Hän olikin todella ratsuväestä siirtynyt upseeri ja ajatteli bulevardille noustessaan kirjettä, jonka juuri oli saanut entiseltä toveriltaan, sotapalveluksesta eronneelta tilanomistajalta T:n kuvernementistä ja hänen vaimoltaan, vaalean-sinisilmäiseltä Natashalta, hyvältä ystävättäreltään. Hän muisteli erästä kohtaa, jossa toveri kirjotti:

"Kun meille tuodaan *Invalid-lehti*, niin *Pupka* (näin kutsui eronsaanut ulaani vaimoan) syöksyy suinpäin eteiseen, sieppaa sanomalehden, juoksee sohvalle *lehtimajaan*, (jossa, muistathan, niin verrattomasti vietimme kansasi talvi-iltoja, kun rykmentti majaili täällä kaupungissa), ja lukee sellaisella innolla *teidän* sankaritöistänne, ettet voi sitä kuvitellakaan. Usein sanoo hän sinusta: 'Kas se Mihailov, se vasta on *kultainen mies*. Minä olen valmis syömään sen suudelmillani, kun tapaan. Hän *taistelee vallinsarvilla* ja saa ehdottomasti Yrjönristin, ja hänestä kirjoitetaan sanomalehtiin... j.n.e., j.n.e... niin että alan jo olla hirveän mustasukkainen sinulle.'" Toisessa paikassa hän kirjotti: "meille saapuvat sanomalehdet kauhean myöhään, ja vaikka uutisia muutenkin kuulee paljon, ei niihin kaikkiin ole luottamista. Eilen esimerkiksi kertoivat sinullekin tutut *soitannon ihailijattaret*, että meidän kasakat muka jo ovat ottaneet vangiksi Napoleonin ja että hän on lähetetty Pietariin; mutta ymmärräthän minkä verran minä sitä uskon. Kertoipa meille vielä eräs Pietarista tullut (hän on ministeristössä erityisiä toimia varten, perin rakastettava ihminen, ja nyt, kun kaupungissa ei ole ketään, niin suurena *rattona* meille, ettet voi arvatakaan...) niin, hän puhuu varmana asiana, että meikäläiset ovat vallanneet Eupatorian, *niin ettei ranskalaisilla enää ole yhteyttä Balaklavan kanssa*, ja että meiltä siinä kaatui 200 miestä, vaan ranskalaisilta 15 tuhanteen. Vaimoni oli niin haltioissaan tästä uutisesta, että *mellasti* koko yön ja sanoo, että sinä hänen aavistuksensa mukaan varmasti olit tässä taistelussa ja kunnostit

itseäsi."

Huolimatta niistä sanoista ja lauseista, jotka tahallani olen alleviivannut, ja kirjeen koko sävystä, muisteli alikapteeni Mihailov sanomattoman surullisella nautinnolla kalpeaa ystävätärtään ja kuinka he istuivat iltaisin lehtimajassa ja puhelivat *tunteesta*, muisteli kunnan ulaanitoveriaan, kuinka hän suuttui ja joutui pietiksi, kun he kabinetissa pelasivat kopekan panoksesta, kuinka vaimo nauroi hänelle, — muisteli näiden ihmisten ystävyyttä häntä kohtaan (ehkäpä hänestä tuntui siinä olevan jotain enempiäkin kalpean ystävättärensä puolelta): kaikki nuo henkilöt ympäristöineen vilahtivat hänen mielikuvituksessaan ihmeellisen suloisessa ruusunhohteessa, ja hymyillen muistoilleen hän kosketti kädellään taskua, jossa tuo hänelle niin *armas* kirje oli.

Muistoistaan johtui alikapteeni Mihailov tahtomattaan unelmiin ja toiveisiin. "Ja kuinka Natasha ihastuukaan ja hämmästyykään", ajatteli hän astellen kapeata poikkikatua pitkin, — "kun hän yht'äkkiä saa *Invalidista* lukea kuvauksen, kuinka minä ensimmäisenä kapusin tykille ja sain Yrjönristin! Kapteeniksi pääsen varmasti entisen suosituksen perusteella. Sitten ylenen helposti vielä tänä vuonna kenttämajuriksi, koska niin monta meikäläisistä on kaatunut, ja varmaan vielä kaatuu tässä sodassa. Ja sitten tulee taas kahakka, ja minulle, tunnetulle miehelle, annetaan rykmentti... everstiluutnantti... Annannauha kaulaan... eversti..." — ja hän oli jo kenraali, joka suvaitsee käydä tervehtimässä Natashaa, toverinsa leskeä, toverinsa kuoltua näihin aikoihin, kun bulevardimusiikin säveleet rupesivat selvempinä vyörymään hänen kuuluviinsa, kansanjoukko tulvahti häntä vastaan, ja hän näki olevansa bulevardilla entisenä jalkaväen alikapteenina.

III.

Hän lähestyi ensin paviljonkia ja sen vieressä seisovia soittajia, joille nuottitelineiden virkaa toimittavat kumppaninsa pitelivät ja kääntelivät nuotteja ja joiden ympärille enemmän katselemaan kuin kuuntelemaan oli kokoontunut piiri kirjureja, junkkareja ja lapsenhoitajia lapsineen. Paviljongin ympärillä seisoivat, istuivat ja kävelivät enimmäkseen merimiehiä, ajutantteja ja upseereja valkeat hansikkaat kädessä. Bulevardin suurella lehtokujalla käyskenteli kaikenlaisia upseereja ja kaikenlaisia naisia, harva hatussa, useimmat huivi päässä (tai ilman sekä huivia että hattua), mutta yksikään ei ollut vanha, vaan silmään pisti, että kaikki olivat nuoria. Alhaalla varjoisilla tuoksuavilla valkoakaasia-kujilla käyskenteli ja istuskeli yksinäisiä ryhmiä.

Kukaan ei ollut erittäin iloinen tavatessaan bulevardilla alikapteeni Mihailovin, lukuunottamatta kenties kapteeni Obzhogovia ja Suslikovia, hänen rykmenttitoverejaan, jotka lämpimästi puristivat hänen kättänsä, mutta edellisellä oli kamelinnahkaiset housut eikä hansikkaita, kulunut sinelli, kasvat perin punottavat ja hikiset, toinen taas kiljui niin kovalla äänellä ja ujostelematta, että hävetti kävellä heidän kanssaan, varsinkin valkeihin hansikkaisiin puettujen upseerien edellä, joista erästä ajutanttia alikapteeni Mihailov tervehti, ja toistakin, esikuntaupseeria, olisi voinut tervehtiä, koska oli tavannut hänet kaksi kertaa yhteisen tuttavan luona. Sitäpaitsi mitä huivia hänellä oli kävellä noiden herrojen Obzhogovin ja Suslikovin kanssa, kun he muutenkin paiskasivat kättä kuusi kertaa päivässä. Hänhän oli tullut *musiikkia kuuntelemaan*.

Häntä olisi haluttanut astua ajutantin luo, jota hän oli tervehtinyt, puhelemaan noiden herrojen kanssa — ei sen vuoksi, että muka kapteenit Obzhogov ja Suslikov sekä luutnantti Pashtetskij ja muut saisivat nähdä hänet puhumassa heidän kanssaan, vaan yksinkertaisesti siksi, että he olivat miellyttäviä ihmisiä, tiesivät kaikki uutiset — ehkä kertoisivatkin jotain.

Vaan miksikäs alikapteeni Mihailov pelkää eikä rohkene mennä heidän luokseen? Entäs jos heidän päähänsä ei pistäkään tervehtiä minua — mieltii hän, — tai tervehtivät, mutta puhelevat vain keskenään aivan kuin minua ei olisikaan niillä mailla, tahi menevät matkoihinsa ja minä jään sinne yksin *aristokraattien* joukkoon. Sana "aristokraatti" (korkeimman missä säädyssä hyvänsä olevan valiopiirin merkityksessä) on meillä Venäjällä, missä sitä kenties ei yleensä pitäisi ollakaan, jo jonkun aikaa ollut suuresti suosittu ja tunkenut yhteiskunnan kaikkiin kerroksiin ja ääriin, minne vain turhamaisuus on päässyt tunkemaan (ja mihin aikoihin ja oloihin tuo surkea viettymys ei tunge?), kauppiaiden, virkamiesten, kirjuriin upseerien piiriin, Saratoviin, Mamadyschiin, Visnitaan, kaikkialle missä ihmisiä on. Ja koska Sevastopolin piiritetyssä kaupungissa on ihmisiä paljon, niin on siellä paljon turhamaisuuttakin, s.o. *aristokraatteja*, vaikka kuolema joka hetki vaanii jokaisen sekä *aristokraatin* että *ei aristokraatin* kintereillä.

Kapteeni Obzhogovin mielestä on alikapteeni Mihailov *aristokraatti*, alikapteeni Mihailovin mielestä on ajutantti Kalugin *aristokraatti*, koska hän on ajutantti ja "sinuttelee" toista ajutanttia. Ajutantti Kaluginin mielestä taas on kreivi Nordov *aristokraatti*, koska hän on sivusajutantti.

Turhamaisuutta, turhamaisuutta ja aina vain turhamaisuutta kaikkialla, vieläpä haudan partaalla ja ihmisissä, jotka ovat valmiit kuolemaan ylevän vakaumuksen puolesta. Turhamaisuus! Varmaankin se

on meidän aikamme kuvaava piirre, meidän ajallemme omituinen sairaus. Miksikäs entisajan ihmiset eivät tienneet tästä intohimosta, kuten rokosta ja kolerasta? Miksikäs meidän aikanamme on vain kolmea lajia ihmisiä: niitä, jotka omaksuvat turhamaisuuden välttämättömästi olemassa olevana ja siis oikeutettuna tosiasiana ja vastustelematta alistuvat siihen; — niitä, jotka omaksuvat sen onnettoman, mutta voittamattoman olosuhteena ja vihdoin niitä, jotka itsetiedottoman orjamaisesti toimivat sen vaikutuksen alaisina? Miksikäs Homeros ja Shakespeare puhuivat rakkaudesta, maineesta, kärsimyksistä, vaan meidän aikamme kirjallisuus on loppumaton keikailun ja turhamaisuuden romaani?

Alikapteeni kulki pari kertaa epäröiden ohi tuon oman *ylimyspiirinsä*, vaan kolmannella kerralla teki ponnistuksen ja astui sen luo. Tämän piirin muodosti neljä upseeria: apulantti Kalugin, Mihailovin tuttava, apulantti, ruhtinas Galjtsin, joka vieläpä Kalugininkin mielestä oli hieman aristokraatti, eversti Neferdov, eräs niin kutsutuista *sadastakahdestakymmenestäkahdesta* hienon maailman miehestä (jotka virkaeron saaneina olivat uudelleen ruvenneet palvelukseen ottaakseen osaa tähän sotaan) ja ratsumestari Praskuhin, myöskin yksi noista *sadastakahdestakymmenestäkahdesta*. Mihailoville onneksi Kalugin oli loistavalla tuulella (kenraali oli juuri puhellut hänen kanssaan hyvin tuttavallisesti ja ruhtinas Galjtsin, joka oli tullut Pietarista, oli asettunut hänen luokseen asumaan): ja katsoi sopivaksi ojentaa kätensä alikapteeni Mihailoville, jota ei kuitenkaan Praskuhin tehnyt, vaikka hyvin usein oli tavannut Mihailovin vallinsarvella, monta monituista kertaa juonut hänen viiniänsä ja viinaansa, vieläpä oli hänelle kaksikymmentä ja puoli ruplaa preferanssivelkaa. Tunteitta vielä sen paremmin ruhtinas Galjtsinia, häntä ei haluttanut näyttää olevansa tavallisen jalkaväen alikapteenin tuttavilla. Hän vain tervehti ohimennen.

— No kapteeni, — sanoi Kalugin, — koskas taas vallinsarvelle? Muistattehan kun tavattiin Schwartzin redutilla — eikö ollut kuuma? vai?

— Kuuma oli, — sanoi Mihailov, muistaen kuinka hän sinä yönä hiipiessään saartokaivantoa pitkin vallinsarvelle kohtasi Kaluginin, joka marssi hänen ohitsean terhakkana miehenä reippaasti kalistellen miekkaansa.

— Minun olisi oikeastaan mentävä sinne huomenna, mutta meillä on eräs upseeri sairaana, — jatkoi Mihailov — niin että...

Hän aikoi kertoa, ettei ollut hänen vuoronsa, vaan kun 8:n komppanian päällikkö oli sairaana ja komppaniaan jäisi ainoastaan vänrikki, niin hän piti velvollisuutenaan tarjoutua luutnantti Nepshisetskin sijaan ja senvuoksi menisi jo tänään vallinsarvelle. Kalugin ei häntä kuunnellut.

— Minusta tuntuu, että piakkoin tapahtuu jotakin — sanoi hän ruhtinas Galjtsinille.

— Mitä niin, ei kai tänään mitään? — kysyi arasti Mihailov, katsoen vuoroin Kaluginiin vuoroin Galjtsiniin.

Ei kukaan vastannut. Ruhtinas Galjtsin vain rypisteli kummalla tavalla silmäkulmiaan, katsahti sivu hänen lakkinsa ja, oltuaan vähän aikaa ääneti, virkkoi: — Uhkea tyttö tuo tuossa punainen huivi päässä. Ettekö tunne, kapteeni?

— Se on asuntoni läheltä, erään matruusin tytär — vastasi alikapteeni.

— Mennään ja katsellaan oikein kunnollisesti.

Ja ruhtinas Galjtsin otti kainaloonsa toiselle puolelle Kaluginin, toiselle alikapteenin, edeltäpäin vakuutettuna siitä, ettei tämä voinut olla tuottamatta jälkimmäiselle suurta tyydytystä, mikä todella olikin aivan oikein.

Alikapteeni oli taikauskoinen ja piti suurena syntinä olla näin ennen taistelua tekemisissä naisten kanssa; mutta tällä kertaa hän tekeytyi aika elostelijaksi, jota ruhtinas Galjtsin ja Kalugin eivät nähtävästi kumminkaan uskoneet, mikä tavattomasti hämmästytti punahuivista tyttöä, joka monta kertaa oli huomannut kuinka alikapteeni punastui kulkiessaan hänen ikkunansa ohitse. Praskuhin kulki takana ja tuoppi ehtimiseen ruhtinas Galjtsinia tehden kaikenlaisia huomautuksia ranskankielellä; mutta kun käytävällä ei sopinut kulkemaan neljää rinnakkain niin täytyi hänen kävellä yksin, ja vasta toisessa käänteessä voi ottaa kainaloonsa kuuluisan, urhoollisen meriupseeri *Servjagin*in, joka oli lähestynyt takaapäin ja ruvennut puheisiin hänen kanssaan, tahtoen hänkin yhtyä *aristokraattien* piiriin. Kuuluisa urho työnsi iloisesti jäntevän kelpo kätensä Praskuhinin kainaloon, samaisen Praskuhinin, jonka kaikki ja Servjaginkin hyvin tiesivät jotenkin *mitättömäksi* mieheksi. Kun Praskuhin tehdessään ruhtinas Galjtsinille selkoa tuttavuudestaan *tämän* merimiehen kanssa kuiskasi hänelle, että se oli kuuluisa urho, niin ruhtinas Galjtsin, joka eilen oli ollut neljännellä vallinsarvella ja nähnyt pommin räjähtävän parinkymmenen askeleen päässä itsestään ja joka niinmuodoin piti itseään ainakin yhtä suurena uroona ja arveli, että hyvin paljon mainetta saavutetaan ihan turhasta — hän ei kiinnittänyt Servjaginiin mitään huomiota! Alikapteeni Mihailoville oli niin mieluista kävellä tuossa

seurassa, että hän unohti T:stä saapuneen *suloisen* kirjeen ja synkät mietteensä, jotka olivat ahdistelleet häntä nyt ennen vallinsarvelle lähtöä. Eikä hän lähtenyt heidän seurastaan ennenkuin he rupesivat puhumaan vain keskenään ja karttamaan hänen katsettaan, näin huomauttaen, että hän saattoi mennä matkaansa, ja vihdoin jättivät hänet siihen. Alikapteeni oli kuitenkin tyytyväinen, ja mennessään junkkari parooni Pesthin ohitse, joka oli viettänyt toissa yön ensi kertaa viidennen vallinsarven salalinnotuksessa ja piti itseään nyt tämän vuoksi sankarina, hän ei ollenkaan loukkaantunut, kun junkkari huomattavan röyhkeällä tavalla rupesi asentoon ja otti lakin päästään.

IV.

Vaan tuskin oli alikapteeni astunut yli asuntonsa kynnyksen, kun kokonaan toiset ajatukset johtuivat hänen mieleensä. Hän näki pienen kamarinsa epätasaisine maalattioineen ja vinoine, paperilla paikattuine ikkunoineen, vanhan sänkyänsä ja sen yläpuolelle naulatun maton amatsonin kuvineen ja matolla pari tuulalaista pistoolia, likaisen karttuunipeittoisen vuoteen, jossa hänen asuintoverinsa junkkari makasi, näki Nikitansa, joka pörröistä, rasvaista tukkaansa kynsien nousi lattialta; näki vanhan sinellinsä, juhtinahkaiset saappaansa ja vallinsarvelle menoa varten laitetun eväsmytyn, josta törrötti juustonkannikka ja viinalla täytetyn portteripullon kaula ja muisti yhtäkkiä, että hänen nyt oli mentävä koko yöksi komppaniansa kanssa tykkikaivantoihin.

"Varmasti kaadun tällä kertaa", — ajatteli alikapteeni, — "tunnen sen. Ja lisäksi vielä se, ettei minun olisi tarvinnut mennä, vaan itse tarjoutuin. Ja ainahan se tapetaan, joka menee henkeään kaupalle. Ja mikä tuota kirottua Nepshisetskiä sitten vaivaa? Kukaties hän ei olekaan kipeä: ja sellaisen vuoksi sitten tapetaan mies, tapetaan armotta. Vaan jos taas en kaadu, niin varmasti saan ylennyksen. Huomasin kuinka rykmentin päällikköä miellytti kun sanoin: sallikaa minun mennä, jos luutnantti Nepshisetskij on sairas. Ellei lähde majurin valtakirjaa, niin Vladimirin risti ainakin. Menenhän jo kolmattatoista kertaa vallinsarvelle. Voi, 13:han on paha luku. Auttamatta kaadun, tunnen että kaadun; vaan jonkunhan täytyy mennä, eihän vänrikille uskota komppaniaa. Entäs jos tapahtuisi jotakin, — onhan kysymyksessä koko rykmentin, armeijan kunnia. Minun *velvollisuuteni* on mennä,... niin pyhä velvollisuuteni. Mutta minulla on aavistus." Alikapteeni unohti ettei sellainen milloin voimakkaampana milloin heikompana heräävä aavistus tullut hänelle ensi kertaa silloin kun oli mentävä vallinsarvelle, eikä tiennyt että samanlainen aavistus on voimakkaampana tai heikompana jokaisella taisteluun mennessä. Saatuaan viihdykettä velvollisuuden tunnosta, joka alikapteenilla oli erittäin kehittynyt ja voimakas, hän istui tuolille ja rupesi kirjottamaan jäähyväiskirjettä isälleen. Saatuaan kirjeensä kymmenessä minuutissa kirjoitetuksi, hän nousi tuolilta silmät kosteina kyynelistä ja lukien ajatuksissaan kaikki rukouksensa rupesi pukeutumaan. Puolihumalainen ja töykeä palvelija ojensi hänelle laiskasti uuden takin (vanha, jonka alikapteeni tavallisesti puki ylleen vallinsarvelle mennessään ei ollut paikattu).

— Miksikäs takkia ei ole paikattu? Sinä et tee muuta kuin makaat, senkin vetelys! — sanoi vihaisesti Mihailov.

— Makaat? — murahti Nikita: — saat päivät päästään juosta kuin koira; kun väsyit, niin eläppäs: ei muka saisi edes nukahtaa!

— Olet taas juovuksissa, näen minä.

— En ole teidän rahoillanne juonut, mitäs suotta soimaatte.

— Vaiti, tolvana! — karjasi alikapteeni, valmiina lyömään miestä. Jo ennestään kiihtyneenä hän menetti nyt kokonaan malttinsa ja oli loukkaantunut Nikitan töykeydestä, vaikka muuten häntä rakasti jopa hemmottelikin, ja asui hänen kanssaan jo kolmattatoista vuotta.

— Tolvana, tolvana? — matki palvelija: — miksi tolvanaksi haukutte, armollinen herra? onko nyt aika sellaiseen? synti on haukkua.

Mihailov muisti minne oli menossa ja häntä rupesi hävettämään.

— Sinäpä vasta koettelet miehen kärsivällisyyttä, Nikita! — sanoi hän lempeällä äänellä. — Tämän isäukolleni menevän kirjeen anna olla pöydällä eläkä siihen koske, — lisäsi hän punehtuen.

— Kuulen, herra — sanoi Nikita käyden hellätunteiseksi viinan vaikutuksesta, jota oli juonut, kuten sanoi *omilla rahoillaan*, ja räpytteli huomattavan itkunhaluisesti silmiään.

Vaan kun alikapteeni sanoi portailla: "hyvästi, Nikita!" niin Nikita purskahti yhtäkkiä pakotettuun itkuntyrskeseen ja syöksähti suutelemaan herransa kättä. "Hyvästi, herra!" sanoi hän nyhkyttäen. Vanha matruusin eukko, joka seisoi portailla ei naisena voinut olla hänkään sekaantumatta tähän tuntehikkaaseen kohtaukseen, vaan rupesi likaisella hihallaan pyyhkimään silmiään ja puhua

pauhaamaan että kyllä on nyt herroillakin päivät ja millaisia vaivoja ne ottavat päälleen ja että hän, ihmisparka, oli jäänyt leskeksi ja kertoi jo sadannetta kertaa juopuneelle Nikitalle surustaan, kuinka miehensä oli jo ensimmäisessä pommituksessa kaatunut ja kuinka hänen mökkinsä oli raunioiksi ammuttu (se missä hän nyt asui, ei ollut hänen) j.n.e. Herransa mentyä Nikita sytytti piippunsa, pyysi isännän tytärtä hakemaan viinaa ja herkesi pian itkemästä, rupesipa vielä riitelemäänkin akan kanssa sangosta, jonka tämä muka oli särkenyt.

"Ehkäpä tulenkin vain haavotetuksi" — mietiskeli itsekseen alikapteeni, kun hän illan jo hämärtäessä lähestyi komppaniansa kanssa vallinsarvea. — "Mutta mihin? ja kuinka? tuohonko vai tuohon?" — puhui hän itsekseen koskettaen ajatuksissaan vatsaansa ja rintaansa, — "Jos tuohon (hän ajatteli reisiään), ja tekisi kierroksen. Vaan jos tuohon pommin pirstale, niin on loppu!"

Alikapteeni saapui saartokaivantoa pitkin onnellisesti tykkikaivannoille, asetti yhdessä upseerin kanssa miehet pilkkosen pimeässä työhön ja istui pieneen kuoppaan rintavarustuksen suojaan. Ammunta oli laimeaa, vain silloin tällöin välähti milloin meikäläisten milloin *sen* puolella leimaus ja loistava pomminputki piirsi tulikaaren tummalle tähtitaivaalle. Mutta kaikki pommit putoilivat tykkikaivannon taakse ja oikealle puolelle kauas sieltä, missä alikapteeni istui pienessä kuopassaan. Hän ryyppäsi viinaa, haukkasi juustoa, sytytti paperossin, rukoili Jumalaa, ja kävi hieman nukkumaan.

V.

Ruhtinas Galjtsin, everstiluutnantti Neferdov ja Praskuhin, jota ei kukaan ollut kutsunut, jonka kanssa ei kukaan puhunut, vaan joka yhtäkaikki seurasi uskollisesti heidän kintereillään, kaikki läksivät nyt bulevardilta Kaluginin luo teetä juomaan.

— No niin, sinun juttusi Vasjka Mendelistä, jäi kesken, — virkkoi Kalugin riisuttuaan sinellinsä ja istuutuen ikkunan viereiseen pehmeään mukavaan nojatuoliin, päästellen auki puhtaan hollannin palttinaisen tärkkipaitansa kaulusta: — kuinkas hän sitten joutui naimisiin?

— Sepä oli hassua veliseni! *je vous dis, il y avait un temps, on ne parlait que de ca à Petersbourg*[1] — sanoi nauraen ruhtinas Galjtsin, hypäten pianotuolilta ja istuen toiselle puolelle ikkunaa lähelle Kaluginia— kerrassaan hullua. Tiedän kaikki yksityisseikkoja myöten. Ja hän rupesi hupaisesti, älykkäästi ja reippaasti kertomaan jotain rakkausjuttua, jonka tässä sivuutamme, koska se ei meitä huvita. Mutta silmiinpistävää oli, ettei ainoastaan ruhtinas Galjtsin, vaan myöskin kaikki muutkin noista herroista, jotka olivat asettuneet mikä ikkunalle mikä pianon ääreen mikä loikomaan jalat ilmassa, näyttivät nyt täällä aivan toisilta ihmisiltä kuin äsken bulevardilla: poissa oli tuo naurettava pöyhkeily ja röyhkeys, jolla he kohtelivat jalkaväenupseereja; täällä omassa piirissään he olivat luonnollisia, varsinkin Kalugin ja ruhtinas Galjtsin, herttaisia, iloisia ja hyviä veljiä. Keskustelu koski pietarilaisia virkatovereita ja tuttavita.

— Mitä Maslovskista?

— Kummastako? henkivartijaulaanista vai hevoskaartilaisesta?

— Minä tunsin ne molemmat. Hevoskaartilainen oli silloin vasta koulusta päässyt poikanulikka. Entäs vanhempi — ratsumestariko?

— Oo, jo aikoja sitten.

— Vieläkös hän reuhkaa mustalaistytönsä kanssa?

— Ei, hyljännyt on... j.n.e. samaan tapaan.

Sitten istui ruhtinas Galjtsin pianon ääreen ja lauloi mainiosti erään mustalaislaulun. Praskuhin rupesi kenenkään pyytämättä laulamaan toista ääntä, ja teki sen niin hyvin, että häntä pyydettiin jatkamaan, josta hän oli hyvin mielissään.

Palvelija tuli tuoden teetä ynnä kermaa ja rinkelä hopeisella tarjottimella.

— Tarjoa ruhtinaalle, — sanoi Kalugin.

— Onpa kummallista ajatella, — virkkoi Galjtsin, ottaen teelasin ja menen ikkunalle: että meillä täällä piiritetyssä kaupungissa on pianomusiikit, teetä kerman kanssa ja sellainen asunto, että totta vie toivoisin toisen samanlaisen Pietarissa.

Jos tällaista näin ei vielä olisi, — virkkoi kaikkeen tyytymätön vanha everstiluutnantti: — niin kerrassaan sietämätöntä olisikin tämä alituinen odotus että jotain tapahtuu... nähdä joka päivä tapettavan ja tapettavan — loppumattomiin — jos sitten vielä täytyisi elää liassa eikä olisi mitään

mukavuuksia. —

— Entäs meidän jalkaväen upseerimme, — sanoi Kalugin, — jotka elävät miesten kanssa vallinsarvilla salalinnotuksessa ja syövät sotamiehen ruokaa, — entäs he sitten.

Hekö? Totta on, etteivät he kymmeneen päivään muuta paitaa, vaan he ovatkin sankareita, ihmeellisiä miehiä.

Samassa astui sisään jalkaväenupseeri.

— Minä... minulla on käsky... voisinkohan puhutella ken... hänen ylhäisyyttään kenraali N:n lähettinä? — kysyi hän ujosti, kumartaen.

Kalugin nousi, mutta vastaamatta upseerin tervehdykseen kysyi loukkaavan kohteliaasti ja väkinäinen virallinen hymy huulillaan, eikö *hänen* sopisi hieman odottaa ja pyytämättä häntä istumaan ja luomatta häneen sen enempää huomiota kääntyi Galjtsinin puoleen ja rupesi puhumaan ranskaa, niin ettei upseeri poloisella, joka oli jäänyt yksin seisomaan keskelle huonetta, ollut aavistustakaan, miten pienuudessaan olla, mitä tehdä.

— Asia olisi erittäin tärkeä — sanoi upseeri hetkisen vaitiolon jälkeen.

— Ahaa! no sitten tehkää hyvin, — sanoi Kalugin, pani sinellin päälleen ja saattoi häntä ovelle.

— *Eh bien, messieurs, je crois, que cela chauffera cette nuit*,[2] — sanoi Kalugin, tultuaan kenraalin luota.

— No? mitä? uloshyökkäyskö? rupesivat kaikki kyselemään.

— En vielä tiedä — saatte itse nähdä, vastasi Kalugin salaperäisesti hymyillen.

— Minun päällikköni on vallinsarvella, täytynee siis minunkin tästä lähteä, — sanoi Praskuhin, sitoen miekan vyölleen.

Kukaan ei vastannut; hänen kai piti itse tietää, mennäkö vai olla menemättä.

Praskuhin ja Neferdov nousivat lähteäkseen kukin määräpaikalleen: "Jääkää hyvästi, hyvät herrat! Näkemiin, hyvät herrat! Vielä tänä yönä tavataan!" huusi Kalugin ikkunasta, kun Praskuhin ja Neferdov kumartuneina kasakansatulassaan nelistivät ohitse. Kasakkahevosten kavionkapse hiljeni pian pimeällä kadulla.

— *Non, dites moi, est-ce qu'il y aura veritablement quelque chose cette nuit*,[3] sanoi Galjtsin, venyen Kaluginin kanssa ikkunalla ja katsellen pommeja, jotka kohosivat ilmaan vallinsarvien yläpuolella.

— Sinulle voin sen kertoa, näetkös... olethan ollut vallinsarvilla? (Galjtsin nyökkäsi myöntävästi, vaikka oli ollut vain yhden kerran neljännellä vallinsarvella.) — Vastapäätä meidän lunettiamme oli saartokaivanto, — ja Kalugin, joka mielestään oli sota-asioihin hyvin perehtynyt, vaikkei ollutkaan mikään erikoistuntija, rupesi hieman sekavasti ja linnotustieteellisiä termejä sotkien kertomaan meikäläisten ja vihollisten varustustöistä ja aiotun taistelun suunnitelmasta.

— Vaan nyt ruvetaan ampua paukuttelemaan tykkikaivantojen seutuvilla. Ohoo, onkohan se meidän vai *sen?* nyt räjähti, — huudahtivat he venyen ikkunalla, ja katsellen tulijuovia, joita ilmassa risteilevät pommit piirtelivät, laukausten leimauksia, jotka tuokioksi valaisivat tummansinisen taivaan, ja valkeita savutupruja, sekä kuunnellen kiihtymistään kiihtyvää ammuntaa.

— *Quel charmant coup d'oeil!*[4] eikö totta? — virkkoi Kalugin, kohdistaen vieraansa huomion tähän todellakin kauniiseen näytelmään. — Näetkös välistä ei erota tähtiä pommeista.

— Niin, minä luulinkin tuota tuolla tähdeksi, vaan nyt se putosi... kas! ja räjähti. Entäs tuo suuri tähti — mikä sen nimi onkaan? sekin on ihan kuin pommi.

— Näetkös, minä olen jo niin tottunut noihin pommeihin, että varmaan näen tästälähin Venäjän tähtikirkkaina öinä vain paljaita pommeja taivaalla; niin siihen tottuu.

— Vaan eiköhän minun sentään pitäisi mennä tähän hyökkäykseen? — virkkoi ruhtinas Galjtsin hetkisen vaitiolon jälkeen.

— Elä toki, veliseni, sellaista ajattele; enkä minä sinua vielä päästäkään, — vastasi Kalugin. — Kylläpähän kerkiät, veliseni!

— Oikein tottako? Sinä ajattele siis, ettei minun tarvitse mennä, niinkö...

Samassa rupesi siltä suunnalta, mihin nämä herrat katselivat, tykin jyminän ohella kuulumaan hirmuista kiväärin pauketta, ja tuhansia pikku tulia leimahteli yhtä mittaa pitkin koko linjaa.

Kas vain, nyt se vasta tosi tulee...! sanoi Kalugin.

— Tuota kiväärin rätinää minä en voi kuunnella kylmäverisesti: se ihan tunkee sieluun. Nyt hurraavat! — lisäsi hän, kuunnellen kaukaista jatkuvaa tuhanten äänten pauhinaa: "a—a—aa", joka vyöryi hänen kuuluviinsa vallinsarvelta.

— Ketkä hurraavat? hekö vai meikäläiset?

— En tiedä; mutta käsikahakkaan on jo ruvettu, koska ammunta on tauonnut.

Samassa ajaa karahutti eräs upseeri kasakka mukanaan pihalle ja hyppäsi ikkunan alla hevosen selästä.

— Mistä?

— Vallinsarvelta. Kenraalia tarvitaan.

— Tulkaa. No mitä?

— Ryntäsivät tykkikaivantoihin... valtasivat... Ranskalaiset toivat suunnattomia varajoukkoja... hyökkäsivät meidän kimppuumme... meitä oli vain kaksi pataljoonaa, — puhui hengästyneenä sama upseeri, joka oli käynyt illalla, ja vaikka töin tuskin sai hengitetyksi astui kuitenkin aivan tyynesti ovelle.

— Mitä, peräydyttekö? — kysyi Galjtsin.

— Emme, — vastasi upseeri vihaisesti: — Parahiksi saapui pataljoona lisää — hyökkäys torjuttiin; mutta rykmentin päällikkö ja monta upseeria kaatui, olen saanut käskyn pyytää lisäväkeä...

Näin sanoen hän meni Kaluginin kanssa kenraalin luo, jonne me emme häntä kumminkaan seuraa.

Viiden minuutin kuluttua istui Kalugin jo kasakkahevosensa selässä taaskin tuolla erityisellä puolikasakkamaisella tavalla, jota kuten olen huomauttanut, kaikki ajutantit pitävät jostain syystä erityisen miellyttävänä, ja ratsasti hiljaista ravia vallinsarvelle, viemään perille muutamia käskyjä ja odottamaan tietoja taistelun lopullisesta tuloksesta; mutta ruhtinas Galjtsin, ollen tuollaisessa painostavassa mielenkuohussa, jonka lähellä riehuva taistelu tavallisesti synnyttää sivultakatsojassa, lähti kadulle ja rupesi ilman mitään päämäärää astumaan edestakaisin.

VI.

Sotamiehet kantoivat paareilla ja taluttivat kainalosta haavottuneita. Kadulla oli pilkko pimeä, vain siellä täällä näkyi valoa sairaalan ikkunoista tai yötä istuvien upseerien huoneesta. Vallinsarvilla vyöryi sama tykinjyske ja kiväärinpauke, ja samat tulet leimahtelivat tummalla taivaalla. Tuontuostakin kuului kavionkapsetta, kun lähetit ratsain karahuttivat ohitse, haavottuneen voihkaus, parin kantajien askeleita ja puhetta ja pelästyneiden naisten puheensorinaa, jotka olivat tulleet portaille katselemaan ammuntaa.

Viime mainittujen joukossa oli myöskin tuttavamme Nikita ja vanha matruusin eukko, jotka jo olivat sopineet keskenään, sekä akan kymmenvuotias tytär. "Herra Jumala, Pyhä Jumalan Äiti!" puhui itsekseen huokaillen akka katsellen pommeja, jotka kuin tulipallot lentelivät puolelta toiselle: "— noita hirmuja, voi noita hirmuja! Y—hy—hyy! Ei ollut tällaista ensimmäisessäkään pommituksessa. Kas missä halkesi kirottu, ihan meidän talomme päällä esikaupungissa."

— Ei, kauempana se oli, Arinka-tädin puutarhaan ne kaikki putoilevat, — sanoi tyttö.

— Ja missä, missä on nyt minun isäntäni? — puhua leperteli Nikita, vielä hieman humalassa. — Kuinka ma rakastan sitä mun herraani, en mä itsekään tiedä, — niin rakastan; että jos jumalattomat hänet nyt tappavat, josta Herra varjele, niin uskotteko muori kulta, sitten en tiedä, mitä mä itselleni teen, Jumal'avita. Sellainen on herra, että kyllä täytyy mun sanoa! Vaihtaisko häntä noihin, jotka tuolla pelaavat korttia? Nekös sitten, pthyi! Niinpä niin, kyllä täytyy mun sanoa! lopetti Nikita osottaen herransa valaistua kamaria, missä alikapteenin poissaollessa junkkari Zhvadtsheskij piti kekkerejä saamansa kunniamerkin johdosta vierailleen: aliluutnantti Ugrovitshille ja aliluutnantti Nepshisetskille, jolla oli nuhaa ja kasvot turvoksissa...

— Kas tähtiä, tähtiä, kuinka ne putoilevat! — keskeytti Nikitan sanoja seuranneen vaitiolon tyttö, katsellen taivaalle: — tuolla, tuolla taas putosi yksi. Mitä varten ne noin, äiti?

Ihan mökkini raunioiksi ampuvat, — sanoi akka huoaten ja vastaamatta tytön kysymykseen.

— Ja kun me sedän kanssa kävimme siellä tänään, äiti, — jatkoi laulavalla äänellä puheliaaksi käynyt tyttö — niin suu-uuri lojui ihan kaapinvieressä; näkyi kuinka se oli puhkaissut eteisen seinän ja lentänyt sitten kamariin... suuri sellainen, ettei jaksanut nostaakaan.

— Kellä oli mies ja rahaa, muutti — sanoi akka — tuon viimeisenkin tuparähjän raunioiksi hajottivat. Kas kas kuinka ampuu murhamies, Herra Jumala, Herra Jumala!

— Ja juuri kun meidän piti lähteä, niin yksi pommi le—entää ja ha—alkee ja viskaa maata y—ympäri ja siltä siltä oli ettei yksi sirpale osunut minuun ja setään.

VII.

Yhä enemmän haavottuneita sekä paareilla että kävellen toinen toistaan tukien ja puhellen kovalla äänellä keskenään, kulki ruhtinas Galjtsinin ohitse.

— Kun ne loikkasivat vallille, veliveikkokset, — puhui bassoäänellä eräs pitkä sotamies, jolla oli kaksi kivääriä olalla: — kun loikkasivat ja kirkuivat: "Allah, Allah",[5] niin ihan toinen toistensa niskaan kapusivat. Kun tapat yhden, niin toinen sijaan kiipeää — minkäs teet. Oli kuin muurahaisia... Vaan kun hän oli kerinnyt näin pitkälle, niin Galjtsin keskeytti:

— Tuletko vallinsarvelta?

— Tulen, teidän jalosukuisuutenne!

— No kuinkas kävi? Kerro.

— Kuinkako kävi? Tulivat, teidän jalosukuisuutenne, *voimalla*, kiipesivät vallille, ja siinä se sitten oli. Kerrassaan voittivat meidät, teidän jalosukuisuutenne.

— Kuinka, voittivat? Vaan torjuittehan ne toki takaisin?

— Mitenkäs siinä torjui, kun *se* koko *voimallaan* tuli: tappoivat kaikki meikäläiset, eikä apua anneta.

Sotamies erehtyi, sillä saartokaivanto jäi meille, mutta kummallinen seikka on ja sen saattaa jokainen panna merkille: haavottunut sotamies pitää aina taistelua menetettynä ja kauhean verisenä.

Kuinkas minulle sitten on kerrottu, että ne torjuttiin? — sanoi Galjtsin ärtyisesti — ehkä ne torjuttiin senjälkeen kun olit lähtenyt pois? Kouvanko on siitä kun läksit?

— Tuokion aikaa, teidän jalosukuisuutenne! — vastasi sotamies: — tuskinpa vain niin kävi, saartokaivanto jäi sille, kerrassaan voitti.

— No eikös teitä hävetä, kun heititte saartokaivannon? Sehän on hirmuista! — sanoi Galjtsin, kiukustuneena sellaisesta välinpitämättömyydestä.

— Minkäs teit, kun se voimalla! — murahti sotamies.

— Niin teidän jalosukuisuutenne, — puuttui tällöin puheeseen eräs sotamies paareilta, jotka juuri saapuivat heidän rinnalleen: — täytyihän pakosta heittää kun tappoivat melkein kaikki. Olisipa meillä ollut väkeä, niin emme vainkaan olisi heittäneet mistään hinnasta. Mutta minkäs teit? Pistin juuri yhtä hengiltä, niin samassa kun iskee minua... o-ooh, keveämmin, pojat, tasaisemmin, tasaisemmin kävelkää... o-o-oo — voihi haavottunut.

— Näyttääpä tosiaankin siltä kuin liian paljon palaisi väkeä — virkkoi Galjtsin, pysäyttäen taas saman pitkän sotamiehen, joka kantoi kahta kivääriä. — Mitä varten sinä tulet? Hei, pysähdy!

Sotamies pysähtyi ja otti vasemmalla kädellä lakin päästään.

— Mihin menet ja mitä varten? — huusi Galjtsin ankarasti. — Lur...

Vaan tällöin tultuaan aivan sotamiehen viereen hän huomasi, ettei kättä näkynyt oikeanpuolisen rinnusliepeen alta ja että hiha oli veressä kyynäspäätä myöten.

— Haavottunut, teidän jalosukuisuutenne!

— Miten haavottunut?

— Tuohon noin, kiväärinkuula se lie ollut, — virkkoi sotamies, näyttäen kättään: — vaan tätä täällä en

tiedä mikä se pään löi puhki — ja taivuttaen päättään hän näytti verentakelluttamaa tukkaansa niskassa.

— Ja kenen on tuo toinen kivääri?

— Ranskalaisten tussari, teidän jalosukuisuutenne! Otin sen. Enkä olisi sieltä lähtenytkään, ellei tätä sotamiestä olisi täytynyt lähteä taluttamaan, muuten olisi kaatunut, kukaties, — lisäsi hän, osottaen sotamiestä, joka kulki vähän matkaa edellä nojautuen kivääriin ja vaivaloisesti laahaten ja nostaen vasenta jalkaansa.

Ruhtinas Galjtsinia rupesi aiheeton epäluulonsa äkkiä kauheasti hävettämään. Hän tunsu punastuvansa, kääntyi pois päin ja kyselemättä sen enempää haavottuneilta ja luomatta heihin enää silmäystäkään lähti sitomispaikalle.

Töin tuskin päästen portailla tunkeutumaan jalan kulkevien, haavottuneiden sekä paarinkantajain välitse, jotka toivat haavottuneita ja veivät pois kuolleita, Galjtsin astui ensimmäiseen huoneeseen, katsahti ympärilleen ja samassa ehdottomasti kääntyi takaisin ja juoksi kadulle: se oli liian hirmuista.

VIII.

Suuri korkea sali, jossa lääkärit kulkivat hämärästi valaisevat kynttilät kädessä tarkastaen haavottuneita oli ääriään myöten täynnä. Kantajat toivat lakkamatta uusia haavottuneita, laskivat ne toinen toisensa viereen lattialle, jossa jo ennestään oli niin ahdasta että onnettomat tuuppivat ja verellään tahrivat toisiaan, ja menivät hakemaan yhä uusia. Verilätäköt, joita näkyi tyhjillä paikoilla lattialla, satojen ihmisten kuuma hengitys ja kantajien hiestys synnyttivät tukahuttavan paasun, ilkeän löyhkän, jossa kynttilät himmeästi tuikkivat salin eri kulmilla. Voihkinaa, huokauksia, korinaa, jonka tuostakin keskeytti läpitunkeva huuto, kuului monenmoisena sorinana kautta koko huoneen. *Sisaret* rauhallisin kasvoin ja ilmein, vailla tuota tyhjänpäiväistä naisellista, sairaaloksen surkeata sääliä häärivät käytännöllisen toimekkaina milloin siellä milloin täällä ja harpaten haavottuneiden yli vilahtelivat veristen sinellien ja paitojen välissä jaellen lääkkeitä, vettä, siteitä ja liinannukkaa. Lääkärit käärityihin hihoin olivat polvillaan haavottuneiden ääressä välskärien pidellessä vieressä kynttilää, ja tarkastivat, tunnustelivat ja puikoillaan pistelivät haavoja, huolimatta kärsivien hirveistä voivotuksista ja rukouksista. Eräs lääkäreistä istui ovella, pienen pöydän ääressä ja kirjotti Galjtsinin astuessa sisään luettelonsa jo 532.

— Ivan Bogajev, sotamies S:n rykmentin 3:sta komppaniasta, *fractura femuris complicata!* — huusi toinen salin päästä, koetellen ruhjoutunutta jalkaa. Kääntäkääpäs hänet.

— Oo-i, isäni, te olette meidän isämme! — huusi sotamies, rukoillen ettei häneen kajottaisi.

— *Perforatio capitis.*

— Semen Neferdov, everstiluutnantti N:n jalkaväkirykmentistä. Hieman kärsivällisyyttä, eversti; ei käy muuten laatuun: heitän sikseen — sanoi kolmas, kaivellen jonkinlaisella koukulla onnettoman everstiluutnantin päätä.

— Ai, ei saa! Voi Jumalan tähden, pian, pian, Jum-a-a-aaa!

— *Perforatio pectoris...* Sebastian Sereda, sotamies... mistä rykmentistä? vaan elkää kirjottako: *moritur.* Kantakaa hänet pois, — sanoi lääkäri, poistuen sotamiehen luota, joka tajuttomana jo korisi.

Nelisenkymmentä paarinkantaja-sotamiestä, valmiina kantamaan sidottuja sairashuoneeseen ja kuolleita kappeliin, seisoi ovella ja katseli äänetönnä, silloin tällöin raskaasti huoaten tätä näytelmää...

IX.

Matkalla vallinsarvelle Kalugin kohtasi paljon haavottuneita, mutta kun hän kokemuksesta tiesi, kuinka masentavasti tällainen näky vaikuttaa taisteluun menijään, niin hän ei pysähtynyt kyselemään heiltä mitään, vaan päinvastoin koetti olla heitä ensinkään huomaamatta. Vuoren juurella tuli häntä vastaan ordonanssi, joka täytti laukkaa ratsasti vallinsarvelta.

— Zobkin! Zobkin! pysähtykäähän silmänräpäykseksi.

— No, mitä?

— Mistä tulette?

— Tykkikaivannoilta.

— No, kuinkas siellä on? kuumako?

— Uh, hirmuista!

Ja ordonanssi nelisti edelleen.

Todellakin, vaikka kiväärin pauke oli laimeaa jatkui tykkituli yhä enenevällä kiihkolla ja raivolla.

"Uh, ilkeätä!" ajatteli Kalugin, vastenmielisyyttä tuntien, ja hänessä heräsi samalla aavistus, hyvin tavallinen tällaisessa tilaisuudessa, — kuoleman ajatus. Mutta Kalugin oli kunnianhimoinen ja lujahermoinen, sanalla sanoen urhoollinen mies. Hän ei antautunut edellisen tunteen valtaan, vaan rupesi rohkaisemaan itseään muistellen erästä arvatenkin Napoleonin ajutanttia, joka toimitettuaan käskyt, ratsasti täyttä karkua verisin päin Napoleonin luo.

"*Vous êtes blessé?*"[6] sanoi hänelle Napoleon. — "*Je vous demande pardon, sire, je suis mort*"[7] ja ajutantti putosi hevosen selästä kuolleena.

Tuo näytti hänestä varsin kauniilta, jopa hän mielessään hieman kuvitteli olevansakin tuo ajutantti, sitten hän iski ruuskalla hevostaan, otti entistä reippaamman *kasakanryhdin*, katsahti taaksensa kasakkaan, joka seisoen jalustimilla ajoi hänen perässään, ja ratsasti uljaasti sille paikalle, missä oli astuttava hevosen selästä. Täällä hän tapasi neljä sotamiestä, jotka kivellä istuen polttelivat piippua.

— Mitä te täällä teette? — huusi hän heille.

— Haavottunutta veimme pois, teidän jalosukuisuutenne, ja istahdimme vähän huokaamaan, — vastasi heistä muuan, piilottaen piipun selkensä taakse ja ottaen lakin päästään.

— Vai vielä huokaamaan! — mars paikoillemme. Ja hän lähti heidän kanssaan saartokaivantoa pitkin vuorelle kohdaten joka askeleella haavottuneita. Noustuaan vuorelle, hän kääntyi vasemmalle ja kuljettuaan vielä muutamia askeleita, huomasi olevansa ihan yksin. Aivan hänen lähellään suhahti pommin pirstale iskien saartokaivantoon. Toinen pommi kohosi ilmaan edessäpäin ja näytti lentävän suoraan häntä kohti. Äkkiä valtasi hänet kauhu, hän juoksi minkä jaksoi nelisen askelta ja heittäytyi pitkälleen maahan. Vaan kun pommi räjähtikin kaukana, suuttui hän hirmuisesti itseensä, nousi ylös ja katseli ympärilleen oliko kukaan nähnyt hänen keikahdustaan, vaan ketään ei näkynyt.

Kun kauhu kerran on vallannut mielen, ei se pian anna sijaa toisille tunteille. Hän, joka aina oli kerskannut, ettei milloinkaan edes kumarru, kiiruhti, nyt nopein askelin ja miltei ryömien pitkin saartokaivantoa: "Uh! ei tämä ole hauskaa!" ajatteli hän samassa kompastuen — "auttamatta kaadun", — ja tuntien kuinka hengitys kävi raskaaksi ja hiki valui pitkin koko ruumista hän ihmetteli omaa itseään, mutta ei enää yrittänytkään voittaa kauhuntunnettaan.

Äkkiä kuului askeleita hänen edessään. Hän oikaisi itsensä nopeasti suoraksi, nosti päänsä pystyyn, ja reippaasti kalistellen miekkaansa, lähti menemään, mutta hitaammin kuin äsken. Hän ei enää tuntenut itseään samaksi mieheksi. Kun hän kohtasi vastaantulijat, erään sapööriupseerin ja matruusin, ja edellinen huusi hänelle: "Heittäytykää maahan!" osottaen loistavaa pistettä, joka yhä loistavampana, yhä nopeammin lähestyen jymähti maahan lähellä saartokaivantoa, niin hän vain hiukan ja pelästyttävän huudon vaikutuksesta tahtomattaan taivutti päätään ja kulki edelleen.

— Kas, tuopas vasta rohkea! — sanoi matruusi, joka aivan levollisena oli katsellut putoavaa pommia, ja kokeneen silmällä samassa laskenut, etteivät sen sirpaleet voi kantaa saartokaivantoon asti: — kun ei tahdo heittäytyä maahan.

Vain muutamia askeleita oli Kaluginin enää kuljettava pienen aukeaman yli, tullakseen vallinsarven komentajan salalinnotukseen, kun hänen mielensä taas sumentui ja hänet yllätti tuo tyhmä kammo; sydän alkoi tykyttää rajummin, veri syöksähti päähän ja hänen täytyi tehdä ponnistus voittaakseen itsensä ja juostakseen salalinnotukseen.

— Kuinka olette niin hengästynyt? — sanoi kenraali, kun Kalugin oli ilmottanut käskyt.

— Kävelin hyvin nopeasti, teidän ylhäisyytenne!

— Haluatteko lasin viiniä?

Kalugin tyhjensi lasillisen viiniä ja sytytti paperossin. Taistelu oli jo lakannut; vain voimakas tykkituli jatkui molemmin puolin. Salalinnotuksessa istui vallinsarven komentaja, kenraali N. ja vielä noin kuusi muuta upseeria, niiden joukossa myös Praskuhin, puhellen taistelun yksityiskohdista. Istuessaan tässä mukavassa, vaaleansinisillä tapeteilla paperoidussa huoneessa, jossa oli sohva, sänky, pöytä papereineen, seinäkello ja pyhimyksen kuva, jonka edessä paloi lamppu, — silmäillessään näitä asumuksen merkkejä ja kyynärän paksuisia parruja, jotka muodostivat välikaton ja kuunnellensa

ammuntaa, joka salalinnotuksessa tuntui varsin heikolta, Kalugin ei ollenkaan voinut käsittää, kuinka hän kaksi kertaa oli antanut tuollaisen anteeksiantamattoman heikkouden vallata itsensä. Hän suuttui itseensä ja häntä halutti antautua vaaroihin uudelleen koetellakseen itseään.

— Kuinka iloissani olen siitä, että olette täällä, kapteeni, virkkoi hän eräälle esikuntaupseerin sinelliin puetulle meriupseerille, jolla oli pitkät viikset ja Yrjönristi ja joka tuli tähän aikaan salalinnotukseen pyytämään kenraalilta työmiehiä korjauttaakseen patterillaan kaksi sortunutta ampuma-aukkoa. — Kenraali käski minun tiedustella, — jatkoi Kalugin, kun patterin komentaja oli lakannut puhumasta kenraalin kanssa: — voitteko tykeillänne ampua raehauleja saartokaivantoon?

— Vain yhdellä tykillä, — vastasi kapteeni jurosti.

— Lähdetäänhän kuitenkin katsomaan. Kapteeni rypisti kulmiaan ja mörähti vihaisesti.

— Olen seisonut siellä koko yön ja tulini edes vähän huokaamaan, — sanoi hän: — ettekö voi lähteä yksin? Siellä kyllä apulaiseni, luutnantti Kartz, näyttää teille kaikki.

Kapteeni oli jo kuusi kuukautta komentanut tätä mitä vaarallisinta patteria, ja oli piirityksen alusta alkaen, kun ei salalinnotuksia vielä ollut, elänyt vallinsarvella ja oli urhoollisuudestaan kuuluisa merimiesten kesken. Siksipä hänen kieltäytymisensä erityisesti ällistyi ja ihmetytti Kaluginia. "Sellainen se on maine!" ajatteli hän.

— No, sitten lähdet yksin, jos sallitte, — sanoi hän hieman ivallisesti kapteenille, joka ei kuitenkaan näyttänyt hänen sanojansa huomaavankaan.

Mutta Kalugin ei ottanut lukuun, että hän kaiken kaikkiaan oli useampina eri kertoina viettänyt noin viisikymmentä tuntia vallinsarvilla, kun taas kapteeni oli elänyt siellä kuusi kuukautta.

Kaluginia kiihotti vielä turhamaisuus, halu loistaa, palkinnon ja maineen toivo ja vaaran hurmaus; kapteenikin oli kokenut samaa: ensin ylvästellyt, näytellyt urhoollista ja uhkarohkeaa, toivonut, jopa saanutkin palkintoja ja mainetta, vaan nyt olivat jo kaikki nämä kiihottimet menettäneet häneen nähden tehonsa ja hän katseli asioita toisella tavalla, täytti täsmällisesti velvollisuutensa, ja hyvin ymmärtäen, kuinka helposti hän voi menettää henkensä, ei enää, oltuaan kuusi kuukautta vallinsarvilla, antautunut vaaraan ilman pakottavaa välttämättömyyttä; niin että nuori luutnantti, joka viikko sitten oli astunut toimeen patterilla ja nyt näytteli sitä Kaluginille, ihan turhanpäiten kurottautuen tämän kanssa kilpaa ampuma-aukosta, ja kiiveten ampumapenkereelle, näytti Kaluginin mielestä kymmenen kertaa kapteenia urhoollisemmalta.

Tarkastettuaan patterin ja lähdettyään takaisin salalinnotukselle, Kalugin törmäsi pimeässä yhteen kenraalin kanssa, joka ordonansseineen oli menossa tähyystorniin.

— Ratsumestari Praskuhin! — sanoi kenraali: — tehkää hyvin ja menkää oikeanpuoleiseen tykkikaivantoon ja sanokaa M:n rykmentin toiselle pataljoonalle, joka on siellä työssä, että jättää työnsä ja hiljaa ja melutta lähtee sieltä ja yhtyy rykmenttiinsä, joka on varaväkenä vuoren juurella... Ymmärrätekö? itse johdattakaa ne rykmenttiinsä.

— Ymmärrän, herra kenraali.

Ja Praskuhin lähti juoksemaan minkä kerkisi tykkikaivannolle päin.

Ammunta alkoi harveta.

X.

— Onko tämä M:n rykmentin toinen pataljoona? — kysyi Praskuhin, saapuen juosten paikalle ja törmäten yhteen sotamiesten kanssa, jotka kantoivat maata säikeissä.

— On kyllä.

— Missä on päällikkö?

Mihailov otaksui, että kysyttiin komppanian päällikköä, ryömi kuopastaan ja, luullen Praskuhinia päällikköksi, lähestyi häntä käsi lakinlipulla.

— Kenraali käski teitä... suvaitkaa lähteä... mitä pikimmin... mutta ennen kaikkea hyvin hiljaa... takaisin... ei takaisin, vaan varaväen luo, — sanoi Praskuhin, katsellen vinoon vihollisen tulien suuntaan.

Tunnettuaan Praskuhinin laski Mihailov kätensä alas ja päästyään perille mistä oli kysymys, antoi

käskyn ja pataljoonassa syntyi elämää. Kiväärin koottiin, sinellit vedettiin ylle ja lähdettiin liikkeelle.

Ken ei ole kokenut, se ei voi kuvitella mielessään nautintoa, jota ihminen tuntee lähtiessään kolme tuntisen pommituksen jälkeen sellaisesta vaarallisesta paikasta kuin tykkikaivanto on. Mihailov, joka näinä kolmena tuntina oli jo monta kertaa ja syystä kyllä pitänyt loppuaan varmana, oli kerinnyt tottua siihen vakaumukseen, että hän auttamatta kaatuu, ja ettei hän enää kuulu tähän maailmaan. Siitä huolimatta saattoi hän vain suurella vaivalla hillitä jalkansa juoksemasta, kun hän komppanian etunenässä rinnan Praskuhinin kanssa lähti tykkikaivannoista.

— Näkemiin, — sanoi hänelle majuri, joka jäi sinne komentamaan toista pataljoonaa ja jonka kanssa he olivat yhdessä syöneet juustoa istuen kuopassa rintavarustuksen suojassa, — ja onnellista matkaa.

— Teillekin toivotan onnea pitämään puolianne. Nyt näyttää hiljenevän.

Vaan tuskin oli hän kerinnyt sen sanoa, kun vihollinen, huomattuaan varmaankin liikettä tykkikaivannoissa, alkoi ampua yhä taajemmin. Meikäläiset rupesivat vastaamaan, ja voimakas tykkituli alkoi uudelleen. Tähdet tuikkivat korkealla, vaan himmeinä taivaalla. Yö oli pilkkosen pimeä; vain laukausten leimaukset ja pommien räjähdykset valaisivat silmänräpäykseksi esineet. Sotamiehet marssivat nopeasti ja äänettöminä, ehättäen tahtomattaan ohi toinen toisensa. Kuului vain heidän tahdikas astuntansa kuivalla tiellä läpi ammunnan taukoamattoman jyminä, pistimien kilahdukset toisiinsa ja jonkun sotamiespoloisen huokaus ja rukous: "Herra Jumala, Herra Jumala, mitähän tuo on." Toisinaan kuului haavottuneen voihkaus ja huuto: "Paarit tänne!" (Komppaniasta, jota Mihailov komensi, tappoi yksin tykkituli 26 miestä sinä yönä.) Salama välähti kaukana pimeällä taivaanrannalla, vahtisotamies huusi vallinsarvelta: "ty-ykki!" ja kanuunankuula suhahti yli komppanian, upposi maahan ja viskeli ylt'ympäri kiviä.

"Hitto vie! kuinka hitaasti ne kulkevat", ajatteli Praskuhin, katsellen yhtä mittaa taakseen harpatessaan Mihailovin rinnalla. "Onpa todentotta parempi, että juoksen edellä: johan käskyn toimitin... Vaan enpähän: voivat sitten kertoa, että olen pelkuri. Tuli mitä tuli: rivissä kuljen."

"Vaun miksikähän se minua seuraa", — ajatteli puolestaan Mihailov, — "niin usein kuin vain olen pannut merkille, tuo hän aina mukanaan onnettomuutta. Kas, tuo taitaa lentää suoraan tänne."

Kuljettuaan muutaman sata askelta he kohtasivat Kaluginin, joka reippaasti kalisuttaen miekkaansa meni tykkikaivannoille kenraalin käskystä tiedustelemaan kuinka työt siellä edistyivät. Mutta kun hän tapasi Mihailovin, niin hän tuli ajatelleeksi, ettei hänen tarvitsekaan tässä kauheassa tuleksa mennä perille saakka, jota ei oltu käskettykään, vaan hän saattaisi kysellä kaikki juurtajaksain upseerilta, joka juuri tuli sieltä. Ja kun Mihailov sitten oli kertonut töistä aivan tarkalleen, niin Kalugin, kuljettuaan heidän kanssaan vielä vähän matkaa, kääntyi salalinnotukseen johtavaan saartokaivantoon.

— No mitä uutta? — kysyi upseeri, joka söi illallista yksin huoneessa.

— Eipä juuri mitään; kahakka taitaa jo olla lopussa.

— Lopussako? ei suinkaan, kenraali lähti äsken taas tähystystorniin. Tuli vielä yksi rykmentti. Siinäpä se on... kuuletteko? Taas alkavat kivääreillä. Elköö menkö. Miksikä te menisitte? — lisäsi upseeri, huomattuaan Kaluginin liikkeen.

"Kyllähän minun oikeastaan pitäisi välttämättä siellä olla" — tuumi itseksensä Kalugin, — "mutta olenhan minä tänään jo monta kertaa pannut henkeni vaaraan. Ammunta on hirmuinen."

— Ja parempihan onkin niitä odottaa täällä, — virkkoi hän.

Parinkymmenen minuutin kuluttua kenraali palasi lähimpien upseeriensa seurassa; niiden joukossa oli junkkari parooni Pesthkin, vaan ei Praskuhinia. Meikäläiset olivat takaisin vallanneet ja miehittäneet tykkikaivannot.

Saatuaan seikkaperäiset tiedot taistelusta, Kalugin lähti Pesthin kanssa salalinnotuksesta.

XI.

— Teidän sinellinne on veressä: Ettehän vain ole ollut käsikahakassa? — kysyi häneltä Kalugin.

— Uh, sepä oli hirmuista! ajatelkaahan... Ja Pesth alkoi kertoa, kuinka oli johdattanut komppaniaansa, kuinka komppanian päällikkö oli kaatunut, kuinka oli pistänyt ranskalaisen hengiltä ja kuinka ilman häntä olisi jouduttu tappiolle.

Kertomuksen pääkohdat, nimittäin että komppanian päällikkö oli kaatunut ja että Pesth oli tappanut

erään ranskalaisen, olivat totta; mutta yksityisseikkoja kertoessaan junkkari kerskaili ja pani omiaan.

Hän ei kerskaillut tahallaan, sillä hän oli koko taistelun ajan ollut kuin huumauksessa ja horroksissa siinä määrin, ettei hänellä ollut oikein selvillä missä, milloin ja kelle kaikki oli tapahtunut. Hyvin ymmärrettävästi hän koetti tuoda näitä yksityiskohtia esiin itselleen edulliselta puolelta. Vaan todellisuudessa oli käynyt näinikään.

Pataljoona, johon junkkari oli komennettu ottamaan osaa hyökkäykseen, seisoi noin pari tuntia tulessa jonkun matalan muurin vieressä; sitten pataljoonan päällikkö sanoi rintamassa jotakin, — komppanian päälliköt alkoivat toimia, pataljoona lähti liikkeelle rintavarustuksen takaa ja kuljettuaan noin sata askelta, pysähtyi järjestyen komppaniakolonneihin. Pesth sai paikkansa oikealla siivellä toisessa komppaniassa.

Olematta vähääkään selvillä siitä, missä oli ja minkä vuoksi, jäi junkkari paikalleen ja pidättäen tahtomattaan hengitystään kylmien väreiden kulkiessa selkää pitkin katseli tajuttomasti eteensä pimeään etäisyyteen ja odotti jotain kauheaa. Ei häntä juuri pelottanut, sillä ammunta oli tauonnut, vaan muuten tuntui niin vieraalta ja kummalta olla täällä kedolla linnotuksen ulkopuolella. Taas sanoi pataljoonan komentaja jotain rintamassa, taas rupesivat upseerit puhumaan kuiskaten, antaen käskyjään, ja ensimmäisen komppanian muodostama musta muuri vajosi äkkiä näkyvistä. Oli annettu käsky heittäytyä maahan. Toinen komppania heittäytyi myöskin maahan, jolloin Pesth satutti kätensä johonkin piikkiin. Vain toisen pataljoonan päällikkö jäi yksin seisomaan. Hänen matala haahmonsa paljastetuin miekoin, jota hän heilutteli taukoomatta puhuen, liikkui komppanian edessä.

— Pojat! urheina minun rinnallani, kuulkaa! Elkää kiväärillä ampuko, vaan pistimistä antakaa niille lurjuksille. Kun minä huudan "hurraa", niin eteenpäin joka mies — se muistakaa!... näyttäkäämme niille, elköämme itseämme häväiskö, niinhän, pojat? Tsaari-taattomme puolesta!

— Mikä on komppanian päällikkömme nimi? — kysyi Pesth junkkarilta, joka makasi hänen vieressään: — kuinka hän on urhoollinen!

— Niin on, sekä taistelussa että muualla... — vastasi junkkari. — Hänen nimensä on Lisinkovskij.

Tällöin välähti äkkiä tulenliekki aivan komppanian edessä. Kajahti jyrähdys, joka huumasi koko komppanian, korkealla ilmassa surisivat kivet ja pirstaleet, noin viidenkymmenen sekunnin kuluttua putosi maahan kivi katkaisten erään sotamiehen jalan. Se oli korokkeelta ammuttu pommi ja sen putoaminen keskelle komppaniaa todisti, että ranskalaiset olivat huomanneet kolonnan.

— Vai pommeja viskelet!... Varrohan kun pääsemme kimppuusi, niin saat maistaa kolmisärmäistä venäläistä pistintä, kirottu! — puhui komppanian päällikkö niin kovalla äänellä, että pataljoonan päällikön täytyi käskeä häntä vaikenemaan ja pitämään vähemmin melua. Heti senjälkeen nousi ensimmäinen komppania pystyyn ja sen perästä toinen. Komennettiin kiväärit tanaan ja pataljoona lähti eteenpäin. — Pesth oli niin pelon vallassa, ettei ollenkaan muistanut kauanko tätä kesti, minne meni ja kuka mikin oli. Hän kulki kuin juovuksissa. Mutta äkkiä välähti joka puolelta miljoonia tulia, jokin suhahti ja ryskyi. Hän huudahti ja alkoi juosta jonnekin, koska kaikki muutkin huusivat ja juoksivat. Sitten hän kompastui ja kaatui jonkin päälle. Se oli komppanian päällikkö (joka oli tullut haavotetuksi komppaniansa etunenässä ja luullen junkkaria ranskalaiseksi tarttui hänen jalkaansa). Sittenkuin hän oli kiskaissut irti jalkansa ja noussut pystyyn, karkasi pimeässä hänen selkäänsä joku ja oli vähällä lyödä hänet jälleen kumoon; joku toinen kiljasi: "Pistä hengiltä! mitä katselet!" Joku otti kiväärin ja survaisi pistimen johonkin pehmeään. "Ah Dieu!" kirkkaisi joku kammottavalla, läpitukevalla äänellä, ja silloin vasta Pesth huomasi pistäneensä kuoliaaksi ranskalaisen. Kylmä hiki valui pitkin koko hänen ruumistaan, häntä puistatti kuin horkassa ja hän heitti kiväärin kädestään. Mutta sitä kesti vain tuokion; samassa hänen päähänsä pälkähti, että hän on sankari. Hän sieppasi taas kiväärin, ja kilvan toisten kanssa huutaen "hurraa!" juoksi kuolleen ranskalaisen luota. Juostuaan parisenkymmentä askelta hän saapui saartokaivannolle. Siellä olivat meikäläiset ja pataljoonan päällikkö.

— Minä pistin yhden kuoliaaksi! — sanoi hän pataljoonan päällikölle.

— Tepä urhea poika, parooni!

XII.

— Vaan tietäkääs, kun Praskuhin on kaatunut, — sanoi Pesth saattaessaan Kaluginia, joka oli kotiin menossa.

— Se ei voi olla mahdollista!

— Miksikä ei: itse näin.

— Jääkää nyt hyvästi: minun täytyy kiirehtiä.

"Olen hyvin tyytyväinen", — ajatteli Kalugin kotia palatessaan, — "ensi kertaa oli minulle vuorollani onni myötäinen. Mainio asia: olen eheänä elossa, saan loistavan suosituksen ja kultaisen miekan varmasti. Ja onhan se ansiosta."

Selostettuaan kenraalille kaikki niinkuin pitikin, hän meni huoneeseensa, jossa jo aikaa sitten palannut ruhtinas Galjtsin häntä odotteli, lukien kirjaa, jonka oli löytänyt Kaluginin pöydältä.

Ilhmeellisellä nautinnolla tunsikin Kalugin taas olevansa kotona turvassa ja saatuaan yöpaidan ylleen kertoi vuoteessa viruen Galjtsinille juurtajaksain taistelusta, esittäen kaikki seikat hyvin luonnollisesti ja niinpäin, että ne todistivat kuinka kyvykäs ja urhoollinen upseeri hän, Kalugin, oli, — jota oli tarpeeton huomauttaa, koskapa kaikki tiesivät sen ilmankin, eikä kellään ollut vähintäkään oikeutta eikä syytä sitä epäillä, lukuunottamatta kenties ratsumestari Praskuhin-vainajaa, joka, vaikka olikin pitänyt suurena kunniana käydä käsikynkässä Kaluginin kanssa, oli vielä eilen salaisuutena kertonut eräälle ystävälleen, että Kalugin on kyllä mainio mies, vaan näin meidän kesken sanoen, pelkää vallinsarvelle menoa kuin kuolemaa.

Tuskin oli Praskuhin, joka yhä kulki rinnan Mihailovin kanssa, eronnut Kaluginista ja tunsikin turvallisemmille paikoille tullessaan jo hieman elpyvänsä, kun hän näki kirkkaan salaman leimahtavan takanaan ja kuuli vahtisotamiehen huudon: "mörssäri!" ja takanaan-kulkevan sotamiehen sanat: "suoraan vallinsarvelle lentää!"

Mihailov katsahti taakseen. Loistava piste näytti kohonneen korkeimmilleen ja pysähtyneen sellaiseen asemaan, että oli aivan mahdotonta määrätä sen suuntaa. Mutta sitä kesti vain silmänräpäyksen: yhä nopeammin ja nopeammin, yhä lähemmä ja lähemmä saapuen, niin että näki jo sytytysputken kipinät ja kuuli sen turmiota ennustavan viuhinan, se laski suoraan kohti pataljoonan keskustaa.

— Heittäytykää maahan, — kuului joku kiljasevan. Mihailov ja Praskuhin heittäytyivät pitkälleen. Praskuhin sulki silmänsä ja kuuli vain kuinka pommi jossakin aivan lähellä jymähti kovaan maahan. Kului sekunti, pitkä kuin tunti — pommi ei räjähtänyt. Praskuhin pelästyi: turhiako hän olikin säikkynyt? Kukaties pommi onkin pudonnut kauas ja hänestä vain tuntuu kuin sähköisiä sytytin ihan tuossa vieressä. Hän avasi silmänsä ja tuli hyvillään, kun näki Mihailovin liikahtamatta makaavan maassa ihan hänen jaloissaan. Vaan samassa sattui hänen silmänsä hetkeksi kyynäran päässä kierivän pommin hehkuvaan sytytysputkeen.

Kauhu — jäätävä, joka poisti kaikki muut ajatukset ja tunteet, — kauhu valtasi koko hänen olemuksensa. Hän peitti kasvonsa käsillään.

Kului vielä sekunti, — sekunti, jonka kuluessa kokonainen maailma tunteita, ajatuksia, toiveita, muistoja välähti hänen mielikuvituksessaan.

"Kenen tappaa — minut vai Mihailovin? vai molemmatko? Jos minut, niin mihin osuu? Jos päähän, niin kaikki on lopussa; vaan jos jalkaan, niin se leikataan pois, ja silloin pyydän nukkuttamaan kloroformilla, — ja voin vielä jäädä eloon. Mutta ehkä tappaakin vain Mihailovin: silloin kerron, kuinka me rinnan kuljimme, hänet tappoi ja minut vereen tahri. Ei, minua on lähempänä... minut!"

Silloin hän muisti ne kaksitoista ruplaa, jotka hän oli Mihailoville velkaa; muisti vielä toisenkin velan, Pietariin, joka jo aikaa sitten olisi pitänyt maksaa; mustalaislaulu, jonka hän oli illalla laulanut, johtui hänen mieleensä. Hän näki mielikuvituksessaan naisen, jota rakasti, päässä punanauhainen päähine; mies, jota hän oli loukannut viisi vuotta sitten ja jolle hän ei ollut antanut hyvitystä, muistui hänen mieleensä — vaikka samalla erottamattomasti tähän ja tuhansiin muihin muistoihin yhtynyt nykyisyyden tunne — kuoleman odotus — ei hetkeksikään häntä jättänyt. "Vaan ehkäpä se ei räjähdäkään", — tuli hän ajatelleeksi, ja päätti epätoivon lujuuudella avata silmänsä. Mutta sillä hetkellä, vielä läpi suljettujen silmäluomien iski hänen silmiinsä punainen liekki; kammottavasti ryskyen sysäsi jokin häntä keskelle rintaa, hän kavahti pystyyn, alkoi juosta jonnekin, kompastui miekkaansa, joka oli pudonnut jalkoihin, ja kaatui kyljelleen.

"Jumalan kiitos! olen vain hiukan loukkaantunut", oli hänen ensimmäinen ajatuksensa, ja hän tahtoi koetella käsillään rintaansa; mutta hänen kätensä tuntuivat kuin kiinni kasvaneen ja päätä puristi kuin pihdeissä. Hänen silmissään vilahti sotamiehiä ja hän alkoi tajuttomasti niitä lukea: "yksi, kaksi, kolme sotamiestä; ja kas, tuo tuolla, jolla on sinellin liepeet käärittyinä, on upseeri", ajatteli hän. Sitten välähti hänen silmissään salama ja hän mietti, että millähän ne tuon ampuivat: mörssärillä vai tykillä? Kai tykillä. Ja kas, vielä laukauksia; ja vielä sotamiehiä: viisi, kuusi, seitsemän sotamiestä, menevät ohitse. Häntä rupesi äkkiä pelottamaan että murskautuu niiden jaloissa. Hän tahtoi huutaa, että on loukkaantunut, mutta suu oli niin kuiva, että kieli tarttui kitalakeen ja hirvuinen jano kiusasi häntä.

Hän tunsu, kuinka märkää oli rinnan seutuvilla: se muistutti häntä vedestä ja häntä halutti juoda tuo märkään. "Varmaankin loukkasin itseni verille kaatuessani", ajatteli hän ja joutuen yhä enemmän pelon valtaan, että sotamiehet, joita yhtä mittaa vilahti ohitse, tallaavat hänet jalkoihinsa, hän kokosi kaikki voimansa ja yritti huutaa: "ottakaa minut mukaanne!" vaan sen sijaan päästi niin hirmuisen voihkauksen, että pelästy kuullessaan. Sitten rupesi punaisia tulia vilkkumaan hänen silmissään, — ja hän oli näkevinään sotamiesten nostavan kiviä hänen päälleen; tulet vilkkuivat yhä harvemmin, kivet, joita hänen päälleen nostettiin, painoivat yhä raskaammin. Hän teki ponnistuksen työntääkseen kivet päältään, oikaisihe, eikä enää nähnyt, ei kuullut, ei ajatellut eikä tuntenut. Pommin pirstale, joka oli osunut keskelle rintaa, oli hänet tappanut siihen paikkaan.

XIII.

Kun Mihailov näki pommin, heittäytyi hän maahan ja samoinkuin Praskuhinkin sai ajatuksissaan ja tunteissaan kokea äärettömän paljon niinä kahtena sekuntina, joiden kuluessa pommi virui maassa räjähtämättä. Hän rukoili ajatuksissaan Jumalaa ja toisti ehtimiseen: "tapahtukoon Sinun tahtosi! — Miksi rupesinkaan sotapalvelukseen, — ajatteli hän samalla, — ja vielä siirryin jalkaväkeen päästäkseni sotaan. Parempi olisi ollut jäädä ulaanirykmenttiin T:n kaupunkiin, viettää aikani Natasha-ystäväni kanssa. Vaan entäs nyt." Ja hän rupesi lukemaan: yksi, kaksi, kolme, neljä, arvoitellen, että jos pommi räjähtää parillisella luvulla, niin hän jää henkiin, vaan parittomalla saa surmansa. "Kaikki on lopussa: tappoi", ajatteli hän, kun pommi räjähti (hän ei muistanut, parillisellako vai parittomalla) ja hän tunsu iskun ja kauheaa kipua päässään. "Herra! anna anteeksi rikkomukseni", virkkoi hän, lyöden kätensä yhteen, nousi, vaan kaatui tunnottomana selälleen maahan.

Hänen ensimmäinen tuntemuksensa tajuun tultuaan oli veren valuminen nenää pitkin ja päässä tuntuva kipu, joka oli käynyt paljoa heikommaksi. "Henki erkanee", — ajatteli hän — "mitenkähän *siellä* on? Jumala! anna sielulleni lepo luonasi. Vain se minua kummastuttaa", — mietiskeli hän, — "että kuollessani niin selvästi kuulen sotamiesten askeleet ja laukaukset."

— Tuokaa parit... hei... kapteeni on kaatunut! — kuului hänen päänsä päällä huuto, ja hän tunsu ehdottomasti rumpali Ignatjevin äänen.

Joku tarttui häneen hartioista. Hän avasi hieman ponnistaen silmänsä ja näki yllään tummansinisen taivaan, tähtisikermät ja kaksi pommia, jotka lensivät hänen yläpuolellaan, ajaen takaa toistaan; näki Ignatjevin, sotamiehet paareineen ja kivääreineen, vallin, saartokaivannon ja sai samassa selville, ettei hän vielä ollutkaan toisessa maailmassa.

Kivi oli lievästi haavottanut häntä päähän. Kaikkein ensiksi tunsu hän miltei kaipuuta: hän oli jo niin hyvin ja rauhallisesti valmistautunut muuttamaan *sinne*, että palaaminen todellisuuteen pommeineen, saartokaivantoineen ja verilätäköineen tuntui hänestä vastenmieliseltä; toinen hänen vaikutelmansa oli itsetiedoton ilo siitä, että oli elossa, ja kolmas — halu mitä pikimmin päästä pois vallinsarvelta. Rumpali sitoi päällikkönsä pään huivilla, otti häntä kainalosta ja talutti sitomispaikalle.

"Vaan minne minä oikeastaan menen, ja mitä varten?" — ajatteli alikapteeni hieman toivuttuaan. — "Velvollisuuteni on jäädä komppaniaani eikä lähteä ennen muita, — varsinkin kun komppaniaikin pian pääsee tulesta", kuiskasi hänelle joku ääni.

— Ei tarvitse, veliseni, — sanoi hän ja irtautui avuliaan rumpalin käsivarresta: — en lähdekään sitomispaikalle; jään komppaniaan.

Ja hän kääntyi takaisin.

— Paras olisi sidottaa oikein kunnollisesti, teidän jalosukuisuutenne, — sanoi Ignatjev, — noin ensituimaan vain tuntuu, ettei ole mitään; kun ette vaan tekisi sitä pahemmaksi tässä myllerryksessä... totta totisesti, teidän jalosukuisuutenne.

Mihailov pysähtyi hetkeksi kahden vaiheilla ja näytti jo aikovan noudattaa Ignatjevin neuvoa, ellei samassa olisi muistanut, kuinka paljon vaikeasti haavottuneita oli sitomispaikalla. "Kukaties lääkärit hymyilevät naarmulleni", ajatteli alikapteeni, ja päättävästi, rumpalin väitteistä huolimatta, lähti takaisin komppaniaansa.

— Missähän ordonanssi Praskuhin on, joka oli kanssani? — kysyi hän, kun tapasi vänrikin, joka oli johtamassa komppaniaa.

— En tiedä... taitaa olla kaatunut, — vastasi vänrikki vastahakoisesti.

— Kaatunut tai haavottunut ja te ette tiedä! Kulkihan hän yhtä matkaa meidän kanssamme. Miksikäs te ette tuoneet häntä mukanne?

— Mitenkäs sitä toi tällaisessa myllerryksessä!

— No, tepäs vasta olette, Mihail Ivanitsh, — sanoi Mihailov suuttuneena: — kuinka voitte jättää, jos vielä olisi ollut hengissä; ja vaikka olisi ollut kuollutkin, niin ruumis toki olisi pitänyt ottaa.

— Hengissä, kun minä itse kävin katsomassa ja näin! — sanoi vänrikki. — Siunatkoon teitä, hyvä herra, kun edes omansa voisi korjata. Kas niitä junkkareita, nyt rupeavat tykinkuulia singahuttelemaan, — lisäsi hän.

Mihailov kyyristyi istumaan ja tarttui päähänsä, jota kävellessä oli ruvennut kauheasti pakottamaan.

— Ei, täytyy välttämättä lähteä noutamaan: ehkä hän vielä on hengissä, — sanoi Mihailov. — Se on meidän *velvollisuutemme*, Mihail Ivanitsh!

Mihail Ivanitsh ei vastannut.

"Sellaista se on kun ei ottanut silloin — nyt täytyy lähettää sotamiehiä hakemaan; mutta kuinkas lähettää? tässä kauheassa tulella voivat turhanpäiten kaatua", tuumi Mihailov.

— Pojat! täytyy palata takaisin noutamaan upseeria, joka on haavottuneena tuolla kaivannossa, — sanoi hän hillityllä äänellä ja käskävästi, tuntien, kuinka epämieluisa tämän käskyn täyttäminen oli sotamiehille, — ja niinpä, kun ei hän ollut puhutellut ketään erittäin, ei kukaan ruvennutkaan sitä täyttämään.

"Tosiaankin saattaa hän jo olla kuollut, *eikä* siis *maksa vaivaa* panna miehiä turhaan vaaralle alttiiksi; ja minähän se olenkin yksin syyllinen, kun en parempaa huolta pitänyt. Lähden itse ja otan selvän, onko hän elossa. Se on minun *velvollisuuteni*", sanoi Mihailov itsekseen.

— Mihail Ivanitsh! johtakaa komppaniaa, minä kyllä teidät saavutan, — sanoi hän ja kantaen toisella kädellään sinellisiä liepeitä, toisella lakkaamatta hypistellen pyhän Mitrofanin kuvaa, johon hän aivan erityisesti luotti, lähti juoksemaan minkä kerkisi saartokaivantoa pitkin.

Tultuaan vakuutetuksi siitä, että Praskuhin oli kuollut, käydä laahusti Mihailov huohottaen ja kädellään pidellen höltynttä sidettä ja päätään, jota nyt taas rupesi kovasti pakottamaan, takaisin komppaniaansa. Kun Mihailov saavutti pataljoonan, oli se jo vuoren juurella ja melkein ampumamatkan ulkopuolella. Sanon *melkein*, sillä tännekin eksi silloin tällöin joku pommi.

"Paras on sentään lähteä huomenna sairaalaan", tuumi alikapteeni, kun paikalle saapunut välskäri satoi hänen päätään.

XIV.

Sadoittain vielä lämpimiä, verisiä ihmisruumiita, joissa pari tuntia sitten oli elänyt kaikenlaisia, korkealentoisia ja arkipäiväisiä toiveita ja haluja, virui jäykistynein jäsenin kasteesta kimaltelevassa rehevässä laaksossa vallinsarven ja saartokaivannon välissä ja siunauskappelin tasaisella lattialla; sadoittain ihmisiä, kiroukset ja rukoukset kuivettuneilla huulillaan, ryömi, vääntelihe ja voihi — toiset ruumiiden keskellä kukkivassa laaksossa, toiset paareilla, telttavuoteella ja kenttäsairaalan verentahraamalla lattialla. Vaan niinkuin muinakin päivinä, niin nytkin syttyi sarastus Sapun-vuoren huipulla, tuikkivat tähdet himmenivät, valkea sumu hälveni pauhaavalta tummalta mereltä, tulipunainen aamurisko hehkui idässä, purppuran-hohtavat pilvet vaelsivat kirkkaan sinisellä taivaanrannalla ja niinkuin muinakin päivinä nousi mahtava, ihana aurinko, luvaten iloa, rakkautta ja onnea eloonheränneelle maailmalle.

XV.

Seuraavana iltana soitti taas jääkärisoittokunta bulevardilla, ja upseereja, junkkareja, sotamiehiä ja nuoria naisia käyskenteli taas huolettomassa joutilaisuudessa paviljongin ympärillä ja pitkin kukkivaa, tuoksuva valkoakaasia-kujaa.

Kalugin, ruhtinas Galjtsin ja eräs eversti kävelivät käsikynkässä paviljongin ympärillä puhellen eilisestä taistelusta. Kuten tällaisissa tapauksissa ainakin ei puheenaineena nytkään ollut itse taistelu, vaan mikä osa kertojalla oli siinä ollut. Heidän äänensä oli vakava, kasvonsa miltei murheelliset, ikäänkuin eilispäivän tappiot olisivat kovasti surettaneet ja koskeneet jokaiseen, vaan koska totta puhuen kukaan heistä ei ollut kadottanut ketään aivan läheistä ystävää, niin oli tuo suru pelkkä virallinen ilme, jonka he katsoivat velvollisuudekseen. Päinvastoin olisi Kaluginin ja everstin mielestä, vaikka he olivatkin miesten paraita, sellaisia taisteluja saanut olla vaikka joka päivä, kunhan he vain olisivat saaneet joka kerta kultaisen miekan ja ylenneet kenraalimajuriksi. Aivan oikein on kutsua

hirviöksi vallottajaa, joka tyydyttääkseen kunnianhimoaan uhraa miljoonia. Vaan menkääpäs ja kysykää vänrikki Petrushovilta tai aliluutnantti Antonovilta t.m., niin huomaatte että jokainen meistä on pikku Napoleon, pikku hirviö ja paikalla valmis alkamaan taistelun, tappamaan satasen ihmistä kunhan vain saa lisätähtisen tai kolmanneksen korotuksen palkkaansa.

— Ei, suokaa anteeksi, — sanoi eversti: — ensin alkoi vasemmalla siivellä. *Minä olin siellä itse.*

— Saattaa niin olla, — vastasi Kalugin: — *minä olin enimmäkseen oikealla; kävin siellä kaksi kertaa, ensimmäisellä kerralla etsimässä kenraalia ja toisella tarkastamassa tykkikaivantoja. Siellä vasta kuuma oli.*

— Niin, Kaluginhan sen tietää — virkkoi ruhtinas Galjtsin everstille. — Kuulehan, V. kertoi minulle tänään — että sinä olit ollut aika urho...

— Mutta ne tappiot, kauheat tappiot, — sanoi eversti — *minun rykmentistäni* kaatui *neljäsataa miestä*. Ihme on, *että minä pääsin sieltä hengissä.*

Samassa näkivät herrat Mihailovin, joka pää siteessä tuli toisessa päässä bulevardia heitä vastaan.

— Mitä, oletteko haavottunut, kapteeni? kysyi Kalugin.

— Olen hiukan, kivi sattui päähäni, — vastasi Mihailov.

— *Est-ce que le pavillon est baissé déjà?*[8] kysyi ruhtinas Galjtsin vilkaisten Mihailovin lakkiin, puhumatta kellekään.

— *Non, pas encore*[9] — vastasi Mihailov, jota halutti näyttää että hän sekä ymmärsi että puhui ranskaa.

— Vieläkö siis aselepoa tosiaankin kestää? — sanoi Galjtsin puhutellen häntä kohteliaasti venäjäksi, näin huomauttaen — kuten alikapteenista tuntui — että teidän on varmaankin vaikea puhua ranskaa niin että eiköhän ole parempi näin vain yksinkertaisesti... minkä jälkeen adjutantit lähtivät tiehensä. Alikapteenista tuntui taas niinkuin eilenkin tavattoman yksinäiseltä, ja tervehdittyään useita herroja — toisten seuraan tahtomatta, toisten taas uskaltamatta — istuutui hän Kazarskin kuvapatsaan lähelle ja alkoi polttaa paperossia.

Parooni Pesth näyttäytyi hänkin bulevardilla. Hän kertoi olleensa mukana aselepoa tehtäessä ja puhelleensa ranskalaisten upseerien kanssa ja että eräs näistä muka oli hänelle sanonut: *s'il n'avait pas fait clair encore pendant une demi-heure les embuscades auraient été reprises*,[10] ja kuinka hän oli vastannut: *monsieur! je ne dis pas non, pour ne pas vous donner un dementi*,[11] ja kuinka mainiosti se oli sanottu j.n.e.

Asia oli niin että vaikka hän oli ollut mukana aselepoa tehtäessä, ei hän kuitenkaan tullut sanoneeksi mitään erityistä vaikka hänellä kyllä oli kova halu puhella ranskalaisten kanssa (sehän on niin kovin hauskaa). Junkkari, parooni Pesth oli kauan aikaa kävellyt edestakaisin pitkin linjaa ja kyselty ehtimiseen lähellä olevilta ranskalaisilta: *de quel régiment êtes vous?* Hän sai vastauksen — eikä enempää. Vaan kun hän meni liian kauas linjan toiselle puolelle, niin ranskalainen vahtisotamies, joka ei osannut arvata että tuo sotamies osaa ranskaa, rupesi haukkumaan yksikön kolmannessa persoonassa: *"Il vient regarder nos travaux ce sacré..."* sanoi hän, jolloin junkkari parooni Pesth, välittämättä enää aselevosta lähti kotia ja sovitti matkalla ne ranskalaiset lauseparret, joita nyt lateli. Bulevardilla oli myöskin kapteeni Zobov, joka puhua rähisi kovalla äänellä, siellä resuisen näköinen kapteeni Obzhogov, siellä tykkiväen kapteeni, joka ei pyrkinyt kenenkään suosioon, siellä naisten suosikki junkkari, siellä kaikki nuo eiliset henkilöt, iänikuisine vaikuttimineen. Puuttui vain Praskuhin, Neferdov ja vielä joku, mutta heitä tuskin kukaan muisti ja ajatteli, sillä heidän ruumiitaan ei vielä oltu ehditty pestä, pukea eikä panna maahan.

XVI.

Meikäläisten vallinsarvelle ja ranskalaisten saartokaivannolle on nostettu valkeita lippuja ja niiden välissä kukoistavassa laaksossa viruu läjittäin saappaattomia, harmaa- ja sinipukuisia silvottuja ruumiita, joita työmiehet pinoovat kuormarattaille. Kalmanhaju täyttää ilman. Sevastopolista ja ranskalaisten leiristä on tulvinut väkeä katselemaan tätä näytelmää, lähestyen toisiaan ahneen ja hyväntahtoisen uteliaina. Kuunnelkaahan, mitä nuo ihmiset puhelevat keskenään.

Tuossa on venäläisiä ja ranskalaisia piirissä nuoren upseerin ympärillä, joka tosin huonosti, vaan kyllin ymmärrettävästi puhuen ranskaa tarkastelee kaartilaisen patruunakoteloä.

— E sesii purkuua se uazoo liee?[12] — kysyi hän.

— *Parce que c'est une giberne d'un régiment de la garde, monsieur, qui porte l'aigle imperial.*[13]

— E vu de la gard?[14]

— *Pardon, monsieur, du 6 ème de ligne.*[15]

— E sesii u ashtee?[16] — kysyy upseeri, osottaen ranskalaisen keltaista puista paperossin imuketta.

— *A Balaclava, monsieur! C'est tout simple en bois de palme.*[17]

— Zhohii,[18] — sanoo upseeri, jonka täytyy sovittaa puheensa vähemmin oman tahtonsa kuin niiden ranskalaisten sanojen mukaan, joita taitaa.

— *Si vous voulez bien garder cela comme souvenir de cette rencontre, vous m'obligerez.*[19]

Ja kohtelias ranskalainen puhaltaa paperossin ja tarjoaa imukkeen upseerille hieman kumartaen. Upseeri antaa hänelle omansa, ja kaikki läsnäolijat sekä ranskalaiset että venäläiset näyttävät hyvin tyytyväisiltä ja hymyilevät.

Tuossa reipas punapaitainen jalkasotamies tulee sinelli harteilla ja toisten sotamiesten seuraamana, jotka kädet seläntakana ja iloisin, uteliain kasvoin astuvat hänen perässään ja pyytää ranskalaiselta tulta piippuunsa. Ranskalainen imasee piippuaan, kaivaa pesää ja karistaa tulen venäläisen piippuun.

— Tupakka *bun!* — virkkoi punapaitainen sotamies — ja katselijat hymyilevät.

— *Oui, bon tabac, tabac turc* — sanoo ranskalainen: *et chez vous autres, tabac — russe? bon?*[20] — rus — bun, — sanoo punapaitainen sotamies läsnäolijain nauraessa pakahtuakseen. — *Frantsee niet bun, bonzhuurmusjee!*[21] — puhuu edelleen punapaitainen sotamies kerrassaan tyhjentäen koko kielivarastonsa ja taputtaa ranskalaista vatsaan ja nauraa. Ranskalaisetkin nauravat.

— *Ils ne sont pas jolis ces b...de Russes.*[22] — sanoo eräs zuavi ranskalaisten joukosta.

— *De quoi de ce qu'ils rient donc?*[23] — kysyy toinen, tumma sotamies italiaksi murtaen ja lähestyy meikäläisiä.

— Kaftan bun[24] — sanoo reipas sotamies, tarkastellen zuavin kirjailtuja takin liepeitä, ja taas nauretaan.

— *Ne sors pas de ta ligne, à vos places, sacré nom!*[25] — huutaa ranskalainen korpraali ja sotamiehet hajaantuvat huomattavan tyytymättöminä.

Vaan tuolla ranskalaisten upseerien ryhmässä on nuori venäläinen ratsuväenupseeri perin miellyttämistä. Puhellaan eräästä *comte Sazonov'ista, que j'ai beaucoup connu, monsieur,*[26] — puhuu yksipolettinen ranskalainen upseeri — *c'est un de ces vrais comtes russes, comme nous les aimons.*[27]

— *Il y a un Sazonov, que j'ai connu* — sanoo ratsu-upseeri, — *mais il n'est pas comte, à moins, que je sache; un petit brun de votre âge à peu près.*[28]

— *C'est ça, monsieur, c'est lui. Oh, que je voudrais le voir ce cher comte. Si vous le voyez, je vous prie bien de lui faire mes compliments.* — *Capitaine Latour,*[29] — sanoo hän kumartaen.

— *N'est ce pas terrible la triste besogne, que nous faisons? Ça chauffait cette nuit, n'est-ce pas?*[30] — kysyy ratsu-upseeri, tahtoen ylläpitää keskustelua ja osottaen ruumiita.

— *Oh, monsieur, c'est affreux! Mais quels gaillards vos soldats, quels gaillards! C'est un plaisir, que de se battre avec des gaillards comme eux.*[31]

— *Il faut avouer que les votres ne se mouchent pas du pied non plus,*[32] — sanoo ratsu-upseeri, kumartaen ja luulotellen olevansa hyvin miellyttävä.

Vaan jo riittää.

Katsokaahan mielummin tuota kymmenvuotiasta poikanaskalia, jolla on vanha — kenties isänsä — lakki päässä, jalassa paljaat kengät ja vain yhden kannattimen varassa riippuvat nankinihousut ja joka ilmestyen vallin takaa on hamasta aselevon alusta samoillut laaksossa tylsän uteliaana katsellen ranskalaisia ja maassa viruvia ruumiita ja poiminut vaaleansinisiä kukkia, jotka yltyleensä peittävät laakson. Palatessaan kotia suuri kukkakimppu kädessä hän pitelee nenäänsä tuulen tuomalta löyhkältä, ja pysähtyen siihen pinotun ruumiskasan ääreen katselee kauan kammottavaa päätöntä ruumista, joka on häntä likinnä. Seistytään pitkän aikaa paikallaan hän siirtyy lähemmä ja koskettaa jalallaan ruumiin jäykkää oikaistua käsivartta. Käsivarsi hieman liikahtaa. Hän koskettaa sitä vielä kerran ja kovemmin.

Käsivarsi hieman liikahtaa ja asettuu taas entiselle paikalleen. Äkkiä poika kirkaisee, piilottaa kasvonsa kukkiin ja juoksee minkä jalat kantavat linnoitukselle päin.

Niin, vallinsarvella ja saartokaivannolla liehuvat valkeat liput, kukoistava laakso on täynnä ruumiita, ihana aurinko laskee siniseen mereen ja sininen meri välkkyä keinuen auringon kultaisissa säteissä. Tuhannet ihmiset kokoontuvat yhteen katselemaan, puhumaan ja hymyilemään toinen toisilleen ja nuo ihmiset, samaa ylevää rakkauden ja itsekieltäytymyksen lakia tunnustavat kristityt eivät katsellessaan sitä mitä ovat tehneet heti lankea katumuksesta polvilleen Sen eteen, joka antaessaan heille elämän, istutti jokaisen sydämeen, paitsi kuolemanpelkoa, rakkauden hyvyteen ja kauneuteen, ja ilon ja onnen kyynelin syleile toisiaan veljinä. Vaan poissa ovat valkeat liput ja taas toimivat kuoleman ja kärsimysten välikappaleet, taas vuotaa viaton veri ja kuuluu voihkinaa ja kirouksia.

Ja niinpä olen puhunut mitä minulla tällä kertaa oli puhumista. Mutta raskas epätietoisuus valtaa minut. Kenties minun ei olisi pitänytkaan puhua, kenties se, mitä olen puhunut, on niitä ilkeitä totuuksia, jotka itsetiedottomasti piilevät jokaisen sielussa ja saattavat käydä turmiollisiksi kun ne tuodaan julki, kuten viinin sakka, joka sekotettuna pilaa viinin.

Missä on tässä kertomuksessa se paha, jota on vältettävä, missä hyvä, jota on seurattava? Kuka on sen konna, kuka sankari? Kaikki ovat hyviä ja kaikki ovat pahoja.

Ei loistavan urhoollinen Kalugin, jolla turhamaisuus on kaikkien tekojen vaikuttimena, ei tuo tyhjänpäiväinen, hyväsydäminen Praskuhin, vaikka hän kaatui taistelussa uskon, valtaistuimen ja isänmaan puolesta, ei ujo Mihailov, ei Pesth, lujaa vakaumusta ja periaatteita vailla oleva lapsi, — voi olla kertomuksen konnana eikä sankarina.

Vaan kertomukseni sankari, jota rakastan kaikesta sielustani, jota olen koettanut kuvata kaikessa kauneudessaan ja joka aina on ollut, on ja tulee olemaan yhtä kaunis — on totuus.

Sevastopoli elokuulla 1855.

I.

Elokuun lopulla ajoi suurta, kalliorotkojen välissä luikertelevaa Sevastopolin maantietä, Duvankan[33] ja Bahtshisarain välillä, käymäjalkaa paksussa polttavassa pölyssä upseerin vankkurit (sellaiset erityiset, joita ei enää missään muualla tapaa, ja jotka muistuttavat puoleksi juutalaisrilloja, puoleksi venäläisiä kuormarattaita korineen).

Rattailla istui edessä kyykkysillään tensikka pitkä nankinitakki päällä ja ihan pehmennyt entinen upseerin lakki päässä, ohjaksia nykien, takana, sotilasviitalla peitettyjen kääreiden ja myttyjen päällä jalkaväenupseeri yllä kesäsinelli. Upseeri oli, mikäli saattoi päättää hänen istuessaan, lyhytkasvuinen, vaan tavattoman tukeva, ei niin leveä olasta olkaan kuin rinnasta selkään; hän oli tukeva ja jännterä, kaula ja niska olivat hänellä hyvin kehittyneet ja jäntevät. Niin sanottua vyötärystä — hoikennusta keskivälissä vartaloa — ei hänellä ollut, mutta ei hän ollut isovatsainenkaan; päinvastoin hän oli pikemmin laiha, varsinkin kasvoiltaan, jotka olivat sairaloisen kellertävät. Hänen kasvonsa olisivat olleet kauniit, ellei jonkinlainen pöhötys ja pehmeät, ennenaikaiset paksut rypyt olisi sekottaneet ja suurentaneet piirteitä ja antaneet kasvoille yleisen kuihtuneisuuden ja karkeuden ilmettä. Hänen silmänsä olivat pienet, ruskeat, tavattoman eloiset, jopa julkeat; viiksensä hyvin tuuheat, mutta kapeat, ja pureksitut; vaan leukaa ja varsinkin poskipäitä peitti tavattoman vahva, sakea parin päivän vanha parta. 10 päivänä toukokuuta upseeria oli haavottanut pommin pirstale päähän, jossa hän aina näihin asti oli pitänyt sidettä, ja nyt, tuntien itsensä jo viikko takaperin täysin terveeksi hän matkusti Simferopolin sairashuoneesta rykmenttiin, joka majaili jossain siellä mistä kuului laukauksia, — mutta Sevastopolissa, Severnajassa vai Inkermanissako, siitä hän ei vielä ollut saanut keltään täyttä selvää. Laukaukset kuuluivat, varsinkin toisinaan kun vuoret eivät estäneet ja tuuli toi ne perille, tavattoman selvään, taajaan ja kuten tuntui läheltä: milloin ilma räjähdyksestä ikäänkuin värisi ja saattoi ehdottomasti vavahtamaan, milloin seurasivat nopeasti toinen toistaan heikommat äänet, aivan kuin rummunpärrytys, jonka silloin tällöin keskeytti tärisyttävä jyrinä, milloin taas kaikki suli kiiriväksi rytinäksi, joka muistutti ukkosilmaa, kun myrsky on rajuimmillaan ja rankkasade on juuri alkanut virrata. Kaikki puhuivat ja saattoi sen kuullakin, että on paraikaa käymässä hirvuinen pommitus. Upseeri hoputti tensikkaa: hän näytti haluavan päästä niin pian kuin suinkin perille. Vastaan ajoi suuri joukko venäläisiä talonpoikia, jotka olivat kuljettaneet muonavaroja Sevastopoliin ja jotka nyt olivat sieltä tulossa kuormat täynnä sairaita ja haavottuneita harmaaviittaisia sotamiehiä, mustiin päällystakkeihin puettuja matruuseja, punamyssyisiä vapaaehtoisia ja parrakasta nostoväkeä. Upseerin rattaiden täytyi pysähtyä kuormaston nostamassa paksussa, liikkumattomassa pölypilvessä, ja siristellen ja nyrpistellen pölyn vuoksi, joka täytti hänen silmänsä, korvansa, upseeri katseli sairaiden ja

haavottuneiden kasvoja, jotka liikkuiivat hänen ohitsensa.

— Sehän on meidän komppaniastamme tuo heikko sotamies — sanoi tensikka kääntyen herraansa päin ja osottaen kuormarattaita, jotka täpötäynnä haavottuneita joutuivat silloin heidän kohdalleen.

Rattailla istui edessä sivuttain parrakas ryssä vuonanvillalakki päässä, ja, pidellen kyynäspäällään ruoskan vartta, sitoi ruoskaa. Hänen takanaan istui vankkurien tärinässä nelisen sotamiestä eri asennoissa. Yksi, jolla oli käsi siteessä, sinelli hartioilla paidan päällä, istui keskellä vankkureja reippaana, vaikka olikin laiha ja kalpea, ja oli tarttumaisillaan lakkiinsa nähtyään upseerin, vaan sitten muistikin kai olevansa haavottunut ja olikin vain raappaisevinaan päättään. Toinen hänen vieressään makasi rattaiden pohjalla; näkyvissä oli vain kaksi kättä, joilla hän piteli kiinni rattaiden kaustoista, ja ylös nostetut polvet, jotka kuin räsytyköt heiluiivat sinne tänne. Kolmas, jonka kasvot olivat turvoksissa ja jonka siteisiin käärityssä päässä törötti sotilaslakki, istui jalat laidalta alas roikkuen ja nojaten kyynäspäällään polviinsa näytti nukahtaneen. Hänen puoleensa kääntyi nyt matkustava upseeri.

— Dolzchnikov! — huusi hän.

— Minä-ä! — vastasi sotamies avaten silmänsä ja ottaen sotilaslakin päästään, niin syvällä ja katkonaisella bassoäänellä kuin parisenkymmentä sotamiestä olisi yhdessä huutanut.

— Milloin tulit haavotetuksi, veliseni? Sotamiehen tinamaiset tihruiset silmät saivat eloa: näkyi, että hän tunsi päällikkönsä.

— Terveyttä toivotan, teidän jalosukuisuutenne! — virkkoi hän samalla katkonaisella bassoäänellä.

— Missä rykmentti nyt majailee?

— Sivastopolissa majoilivat, keskiviikkona aikoivat lähteä, teidän jalosukuisuutenne.

— Mihin?

— En tiedä... varmaankin Sivernajaan, teidän jalosukuisuutenne! Nyt, teidän jalosukuisuutenne, — lisäsi hän ääntään venyttäen ja pannen lakin päähänsä: — jo läpi kaupungin on ruvennut ampumaan, yhä enemmän vaan pommeja, jotta salmeen asti kantaa; sellainen on temmellys — että auta armias, niin jotta...

Kauemmas oli mahdoton kuulla mitä sotamies puhui; mutta hänen kasvojensa ilmeestä ja ryhdistä näkyi, että hän, kärsivän ihmisen ilkeydellä, puhui lohduttomia asioita.

Matkustava upseeri, luutnantti Kozeljstov, ei ollut mikään tusinaupseeri. Hän ei ollut niitä, jotka elävät ja tekevät jotain siksi, että muut elävät ja tekevät niin: hän teki mitä halutti ja toisetkin tekivät samoin ja olivat vakuutetut että se oli oikein. Hän oli verrattain lahjakas: lauloi hyvin, soitti kitaraa, puhui hyvin sujuvasti ja kirjotti sängen helposti varsinkin kruunun papereita, mihin oli harjaantunut pataljoonan ajutanttina ollessaan; mutta huomattavin puoli hänen luonteessaan oli itserakas tarmokkuus, joka, vaikka etupäässä perustuikin tuohon pikku lahjakkaisuuteen, oli sellaisenaan räikeä ja hämmästyttävä piirre. Hänen itserakkautensa oli sellaista, joka siihen määrin sulii elämään ja joka useimmiten kehittyy mies- ja varsinkin sotilaspireissä, että hän ei käsittänyt muuta valinnan mahdollisuutta kuin olla ensimmäisenä tai hävitä, ja että itserakkaus oli hänen sisäistenkin vaikuttimiensa määrääjänä: hän oli mielellään ensimmäinen miesten joukossa, joihin vertaili itseään.

— Kuinkas sitten! rupean kai kuuntelemaan mitä *moskova*[34] lavertelee! — mutisi luutnantti, tuntien herpaisevaa mielen raskautta ja ajatusten sekavuutta katsellessaan haavottuneiden kuljetusta ja kuunnellessaan sotamiehen sanoja, joiden merkitystä pommituksen äänet ehdottomasti suurensivat ja vahvistivat. — *Naurettava tuo Moskova...* Aja, Nikolajev! annahan mennä... Oletko nukkunut! — lisäsi hän hieman äkäisesti tensikalle, korjaten sinellinsä liepeitä.

Ohjaksista nykäistiin, Nikolajev maiskahutti suutaan ja kuormarattaat vierivät ravia eteenpäin.

— Syötetään vain hetkinen ja kohta, mutta nyt... eteenpäin, — virkkoi upseeri.

II.

Kun luutnantti Kozeljstov jo ajoi kadulle Duvankan tatarilaistalojen sortuneiden kivimuurien keskelle, pidätti hänet pommi- ja tykin kuulakuormasto, joka oli menossa Sevastopoliin ja oli kasaantunut tielle.

Kaksi jalkasotamiestä istui parhaassa pölyssä sortuneen aidan kivillä tien vieressä ja söi arbuusia leivän kanssa.

— Kauasko on matka, maamies? — virkkoi heistä muuan leipää purren sotamiehelle, joka pieni reppu

olalla pysähtyi heidän viereensä.

— Komppaniaan menemme, — vastasi sotamies vilkaisten syrjään arbuusista ja korjaten reppua selkäänsä. — Me olimme näetsen, kolmatta viikkoa komppanian heinässä, vaan nyt vaativat kaikkia; en tiedä vain missä nyt rykmentti on tällä hetkellä. Kertovat, että meikäläiset ovat asettuneet Korabelnajaan viime viikolla. Ettekös ole kuulleet, hyvät herrat?

— Kaupungissa se on, veikkonen, kaupungissa, — virkkoi toinen, vanha kuormastosotamies, joka kaivoi kääntöpääveitsellä raakaa, valkoista arbuusia. — Me tulimme sieltä vasta puolenpäivän tienoissa. Sitä hirmua, veli veikkoseni sinä!

— Mitä niin, hyvät herrat?

— Etkös kuule, nyt ampuu yltä ympäri, jotta ei ehjää paikkaa enää missään. Niin on meidän poikia kaatanut, ettei sanoakaan osaa!

Ja puhuja heilahutti kättään ja korjasi lakkiaan.

Jalankulkeva sotamies pudisti mieltävästi päätään, maiskahutti kielellään, veti saapasvarresta piipun, kaivoi kynnellään mutta panematta pesään palanutta tupakkaa, sytytti taulanpalasen polttavan sotamiehen piipusta ja kohotti lakkiaan.

— Jumalan ainoan on valta, hyvät herrat! hyvästi jääkää! — sanoi hän ja kohentaen reppua selkäänsä lähti astumaan tietä pitkin.

— Elähän, odottelisit ennemmin! — virkkoi vakuuttavasti arbuusin kaivelija.

— Yhtä kaikki! — jupisi jalankulkija, pujahdellen yhdessä rykelmässä seisovien kuormarattaiden lomitse.

III.

Kyytiasema oli täynnä väkeä kun Kozeljtsov ajoi pihalle. Ensimmäinen henkilö, jonka hän tapasi portailla, oli hintelä, hyvin nuori mies, katsastusmies, joka yhtämittaa riiteli kahden perässään käyvän upseerin kanssa.

— Kolmesta ei puhettakaan, kymmenen vuorokautta odottakaa! kenraalitkin odottavat, herra hyvä! — puheli katsastusmies, tahtoen puhua pisteliäästi matkaa tekeville: — en minä ainakaan rupea teille valjaisiin.

— Niinpä elköön sitten annettako hevosia kenellekään, jos kerran ei ole!... Mutta miksikäs annettiin sille eräälle lakeijallekin? — kiljui vanhempi upseereista, teelasi kädessä ja nähtävästi välttämättä teitittelyä, vaan samalla tahtoen huomauttaa, että kävisi kyllä päinsä sanoa katsastusmiestä sinuksikin.

— Päättäkähän nyt itsekin, herra katsastusmies, — puheli kangerrellen toinen, ihan nuori upseeri, — emme me oman huvimme vuoksi matkusta. Meitähän niinmuodoin tarvitaan, koska meidät on kutsuttu. Muuten tulen varmasti puhumaan tästä kenraalille. Sitäpaitsi, tähän on... tarkotan — te ette kunnioita upseerinkutsusta.

— Aina te sotkette! — keskeytti hänet kiukkuisesti vanhempi: — te häiritsette vain minua; pitää osata puhua hänen kanssaan. Nyt hän on kadottanut kaiken kunnioituksensa. Hevosia heti paikalla! — kuulettekos?

— Varmasti, herra hyvä, vaan mistäs ottaa?... Katsastusmies vaikenhi hieman, vaan sitten yhtäkkiä tulistui ja rupesi käsillään huitoen puhumaan.

— Kyllä minä, herra hyvä, ymmärrän ja tiedän kaikki; vaan mitäs teette! Antakaahan minun vain (upseerien kasvoilla kuvastui toivoa)... antakaahan minun vain olla kuukauden loppuun — niin ei minua enää täällä nähdä. Ennemmin menen Malahovin hautakummulle kuin jään tänne, Jumal'auta! Tehkööt niinkuin tahtovat. Koko asemalla ei ole yhtään ainoata lujaa vankkuria nyt, ja jo kolmeen päivään eivät hevoset ole heinän rivettäkään nähneet.

Ja katsastusmies katosi portista.

Kozeljtsov meni upseerien kanssa huoneeseen.

— Kas niin! — virkkoi vanhempi upseeri nuoremmalle ihan tynesti, vaikka hetki sitten oli näyttänyt olevan vihan vimmassa: — olemme jo matkustaneet kolme kuukautta, varrotaanhan vielä vähän. Ei hätää — kyllä ennätämme perille.

Savuinen, likainen huone oli niin täynnä upseereja ja matkalaukkuja, että Kozeljtsov hädin tuskin löysi paikan ikkunalla, mihin istuutui; tarkastellen kasvoja ja kuunnellen puhelua hän rupesi tekemään paperossia. Oven oikealla puolella, vinon rasvaisen pöydän ympärillä, jolla seisoivat kaksi teekeittä paikkapaikoin vihertynein kuparikyljin ja jolla oli levällään sokeria eri papereissa, istui pääryhmä: nuori, viiksetön upseeri, uusi tikattu kaukaasialainen takki yllä, täytti teekannua; nelisen samanlaista nuorta upseeria virui huoneen eri nurkissa: muuan näistä nukkui turkki päällä sohvalla; toinen seisoivat pöydän ääressä ja leikkasi lampaanpaistia kädettömälle upseerille, joka istui pöydän ääressä. Kaksi upseeria, toisella ajutantin sinelli, toisella ohut jalkaväen sinelli ja laukku olalla, istui pankon vieressä, ja pelkästään jo siitä kuinka he katselivat muita ja kuinka se, jolla oli laukku, poltti sikariaan, näkyi selvästi, etteivät he olleet mitään rintamaan kuuluvia jalkaväenupseereja ja että he olivat siihen tyytyväisiä. Ei heidän käytöksessään ilmennyt ylenkatsettakaan, vaan itsytyytyväinen tyyneys, joka perustui osaksi rahoihin, osaksi heidän ja kenraalin läheisiin väleihin — tunto paremmuudesta, joka kasvoi aina sen peittelemisen haluksi. Vielä nuori, paksuhuulinen tohtori ja saksalais-piirteinen tykistöosasto istuivat melkein sohvalla makaavan nuoren upseerin jaloilla ja laskivat rahoja. Oli vielä nelisen tensikkaa, joista toiset torkkuivat, toiset puuhailivat matkalaukkuineen ja kääroineen lähellä ovea. Kozeljtsov ei löytänyt kaikkien näiden henkilöiden joukossa ainoatakaan tuttua; mutta hän rupesi uteliaasti kuuntelemaan puhelua. Nuoret upseerit, jotka, kuten hän heti pelkän ulkonäön nojalla päätti, juuri olivat saapuneet upseerikoulusta, miellyttivät häntä ja ennen kaikkea muistuttivat, että hänen veljensä piti myöskin näinä päivinä saapua upseerikoulusta eräälle Sevastopolin patterille. Reppuselkäisessä upseerissa taas, jonka kasvot hän oli nähnyt jossain, oli hänestä kaikki vastenmielistä ja julkeaa. Jopa hän ajatellen: "nolaan hänet, jos hänen päähänsä vaan pälkähtää sana jotain", lähti ikkunalta ja istui pankolle. Yleensä hän pelkkänä rintamasoturina ja hyvänä upseerina ei pitänyt "esikuntalaisista", joihin hän ensi silmäyksellä luki molemmat upseerit.

IV.

— On se kuitenkin aika kiusallista, — puhui muuan nuorista upseereista, — olla jo näin lähellä eikä päästä perille. Kukaties nyt tulee taistelu emmekä me ole siellä.

Äänen vinkuvassa sävyssä ja täplikässä raikkaassa punassa, joka karkasi tuon upseerin nuorekkaille kasvoille hänen puhuessaan, ilmeni tuo armas nuorekas arkuus, joka lakkaamatta pelkää, ettei sanansa osu oikein paikalleen.

Kädetön upseeri katseli häntä hymyillen.

— Kyllä vielä ennätätte, uskokaa minua, — virkkoi hän.

Nuori upseeri katseli kunnioituksella kädettömän laihoja kasvoja, joita odottamatta hymy kirkasti, oli ääneti ja ryhtyi uudelleen teen juontiin. Ja todellakin, kädettömän upseerin kasvoissa, hänen ryhdissään ja varsinkin hänen tyhjässä sinellin hihassaan ilmeni paljon sitä tyyntä kylmäverisyyttä, jonka saattaa selittää niin, että mitä hyvänsä tehtiinkin tai puheltiin hän näytti aivankuin sanovan: "kaikki tuo on hyvin kaunista, kaiken tuon tiedän ja kaiken tuon voin kyllä tehdä, jos vaan tahdon."

— Kuinkas nyt päätetään, — virkkoi taas nuori upseeri kaukaasialaiseen takkiin puetulle toverilleen: — jäädäänkö tänne yöksi vai lähdetäänkö omalla hevosella?

Toveri kieltäytyi lähtemästä.

— Ajatelkaahan, kapteeni, — jatkoi teetä jakeleva, kääntyen kädettömän puoleen ja nostaen ylös veitsen, jonka tämä oli pudottanut, — meille sanottiin, että hevoset ovat hirveän kalliita Sevastopolissa, ja me ostimme yhteisesti hevosen Simferopolista.

— Kalliinko, arvaan että teitä on nyletty?

— Enpä tosiaankaan tiedä, kapteeni; maksoimme hevosesta ja kärryistä yhteensä yhdeksänkymmentä ruplaa. Oliko kovin paljon? — lisäsi hän kääntyen kaikkien sekä Kozeljtsovin puoleen, joka katseli häntä.

— Ei, jos hevonen on nuori, — sanoi Kozeljtsov.

— Niin, eikö totta? ja meille on vakuutettu, että se on kallis... tosin se ontuu hiukan, vaan se kyllä menee ohi. Meille sanottiin sen olevan aika elukan.

— Mistä upseerikoulusta tulette? — kysyi Kozeljtsov, joka halusi tietoja veljestään.

— Me tulemme nyt aatelisrykmentistä, meitä on kuusi miestä ja me matkustamme kaikki Sevastopoliin omasta halustamme, — kertoi puhelias upseeri: — me emme vain tiedä missä meidän patterimme ovat: toiset sanovat Sevastopolissa, vaan nyt sanotaan, että ne ovatkin Odessassa.

— Eiköhän Simferopolissa olisi voinut tiedustella? — kysyi Kozeljtsov.

— Eivät tiedä... Ajatelkaahan, toverimme kävi siellä kansliassa ja sai suut silmät täyteen hävyttömyyksiä... ajatelkaahan kuinka epämiellyttävää... Suvaitsetteko valmiin paperossin, — sanoi hän samalla kädettömälle upseerille, joka aikoi ottaa esiin sikarikotelonsa.

Hän palveli tätä aivan matelevalla ihastuksella.

— Tulettehan tekin Sevastopolista? — jatkoi hän.

— Ah, Jumalani, kuinka ihmeellistä! Kuinka me kaikki Pietarissa ajattelimme teitä, kaikkia sankareja! — sanoi hän, kääntyen Kozeljtsovin puoleen kunnioittavasti ja hyväntahtoisen mielitelevästi.

— Vaan täytyykös teidän nyt matkustaa takaisin? — kysyi luutnantti.

— Sitäpä me juuri pelkäämme. Ajatelkaahan, me kun ostimme hevosen ja hankimme kaikki mitä tarvitaan — sprillä kiehuvan kahvipannun sekä vielä kaikenlaisia välttämättömiä pikkukapineita, — niin meiltä on rahat ihan lopussa, — sanoi hän hiljaisella äänellä ja katsahti toveriinsa: — niin että jos takaisin täytyy matkustaa, niin emme tiedä mitä on tehtävä.

— Etkökos saanet muuttorehvoja? — kysyi Kozeljtsov.

— Emme, — vastasi hän kuiskaten: — meille kyllä luvattiin täällä antaa.

— Mutta onhan teillä todistus?

— Tiedän, että kaikkein tärkein on todistus, mutta minulle sanoi Moskovassa eräs senaattori — hän on minun setäni — kun olin hänen luonansa, että täällä annetaan: muuten olisi hän itse sen minulle antanut. Annetaan kai siis siellä?

— Kyllä varmaan annetaan.

— Niin minäkin luulen, että siellä annetaan, — virkkoi hän tavalla, joka todisti, että hän, kyselyään kolmellakymmenellä asemalla samaa asiaa ja saatuaan joka paikassa erilaisen vastauksen, ei enää uskonut niin ketään.

V.

— Kuka on tilannut juurikassoppaa? — toittoti jotakuinkin likainen emäntä, pyylevä, nelisenkymmenvuotias nainen, astuen huoneeseen liemimaljaa kantaen.

Puhelu taukosi samassa ja kaikkien huoneessa ohjain silmät kääntyivät ravintolanemäntään. Muuan upseeri iski vielä silmääkin toiselle.

— Ah, sitä on Kozeljtsov pyytännyt, — virkkoi nuo upseeri: — täytyy hänet herättää. Nousehan päivälliselle, sanoi hän menen sohvalle nukkujan luo ja tyrkkäsi tätä olkapäähän.

Seitsentoistavuotias, iloinen mustasilmäinen ja punaposkinen nuorukainen hypähti reippaasti sohvalta ja silmiään hieroen pysähtyi keskelle lattiaa.

— Ai, suokaa anteeksi, olkaa niin hyvä, — sanoi hän tohtorille, jota ylösnoustessaan oli tyrkännyt.

Luutnantti Kozeljtsov tunsu samassa veljensä ja astui hänen luokseen.

— Etkö tunne? — sanoi hän hymyillen.

— A a-a! — huudahti nuorempi veli: — sepä ihmeellistä! — ja rupesi suutelemaan veljeään.

He suutelivat kolme kertaa, vaan kolmannella kerralla katsoivat hämmentyneinä toisiinsa, aivankuin kummallekin olisi pälkähtänyt päähän ajatus: miksi välttämättä juuri kolme kertaa?

— Kas niin, sepä oli hauska, — virkkoi vanhempi, tarkastellen veljeä. — Mennään portaille juttelemaan.

— Mennään, mennään. Minä en tahdo juurikaslientä... syö sinä, Federson! — virkkoi hän toverilleen.

— Vaan tahdoithan sinä syödä.

— En tahdo mitään.

Kun he tulivat portaille, kyseli nuorempi yhä veljeltään: "No, mitä, kerro", ja yhä puhui kuinka hauskaa oli tavata, vaan itse ei kertonut mitään.

Kun oli kulunut viitisen minuuttia, jonka kuluessa oli ennättänyt syntyä äänettömyyttäkkin, kysyi vanhempi veli minkävuoksi ei nuorempi ollut mennyt kaartiin, niinkuin kaikki odottivat.

— Ennemmin halutti Sevastopoliin: täällähän, jos onnistaa, ylenee vielä pikemmin kuin kaartissa: siellä kymmenen vuotta everstinä, vaan täällä Todlebenkin kahdessa vuodessa kohosi everstiluutnantista kenraaliksi. No, ja jos taas kaatuu, niin minkäs sille voi!

— Oletpas sinä veitikka! — virkkoi veli hymyillen.

— Ja ennen kaikkea, tiedätkös, veli, — sanoi nuorempi hymyillen ja punastuen, aivankuin olisi ollut aikeissa sanoa jotain hyvin hävettävää: — kaikki tuo on vähäpätöistä; ennen kaikkea pyysin päästä sen vuoksi, että sentään vähän kuin hävettää elää Pietarissa, kun täällä kuollaan isänmaan puolesta. Ja sitten minua halutti olla sinunkin kanssasi, — lisäsi hän vielä ujommin.

— Sinäpä olet lystikäs, — sanoi vanhempi veli, ottaen esiin paperossikotelon ja häneen katsomatta. — Vahinko vaan, ettemme saa olla yhdessä.

— Vaan sanoppas ihan toden perästä, onko vallinsarvilla kamalata? — kysäsi äkkiä nuorempi.

— Alussa on, vaan sitten kyllä tottuu, niin ettei tunnu miltään. Itse tulet kokemaan.

— Mutta kuule, sanoppas vielä: kuinka luulet, valloitetaankohan Sevastopoli? Minä luulen, ettei sitä valloiteta millään hinnalla.

— Jumala ties.

— Se vaan on kiusallista... Ajatteleppas mikä paha onni: meiltä varastettiin tiellä kokonainen mytty tavaroita ja siinä oli minun huopalakkin, niin että minä olen nyt vaikeassa asemassa, kun en tiedä kuinka voin esiintyä.

Kozeljtsov toinen, Vladimir, oli hyvin veljensä Mihailin näköinen, muistuttaen tätä kuin puhkeava ruusupensas loppuunkukkinutta orjantappuraa. Tukka oli hänelläkin vaalea, vaan tuuhea ja suortuvissa ohimoilla. Valkeassa, pehmeässä niskassa oli hänellä vaalea hiustupsu — onnen merkki, kuten lapsenhoitajat sanovat. Hienossa valkeassa hipiässä väri vaihteli, ja poskilla väreili sielunliikkeet ilmaisten verevä, nuorekas puna. Samat silmät kuin veljellä, mutta avonaisemmat ja kirkkaammat, mikä näkyi varsinkin siitä, että niitä usein verhosi kevyt kosteus. Vaaleita haivenia rupesi nousemaan poskille ja yläpuolelle punaisten huulten, jotka usein asettuivat ujoon hymyyn paljastaen valkeat, välkkyvät hampaat. Seisoen veljensä edessä solakkana, hartiakkaana, sinelli levällään, jonka alta näkyi vinokauluksinen punainen paita, paperossi kädessä, nojaten portaan kaiteeseen, lapsellinen ilo kasvoissaan ja ryhdissään oli hän niin miellyttävä ja herttainen nuorukainen, ettei saattanut häntä kyllykseen katsella. Hän iloitsi suuresti veljestään, katseli häntä kunnioituksella ja ylpeydellä, kuvitellen hänet sankariksi; mutta muutamissa suhteissa, nimittäin mitä hienoon sivistykseen, ranskankielentaitoon, seurusteluun huomattavien henkilöiden kanssa, tanssimiseen y.m. tulee, hän hieman häpesi hänen puolestaan, tunsu paremmuutensa, jopa toivoi voivansa, jos vain kävisi laatuun, sivistäkin veljeensä. Kaikki hänen vaikutelmansa olivat näihin asti vain Pietarista, erään rouvan talosta, joka piti sievistä pojista ja oli kutsunut hänet juhlapäiviksi luokseen, sekä senaattorin talosta Moskovassa, missä hän kerran oli tanssinut suurissa tanssiaisissa.

VI.

Puheltuaan kyllykseen ja saatuaan lopulta kokea, että on niin vähän yhteistä, vaikka kumpikin pitää toisesta, olivat veljekset kauan aikaa ääneti.

— Otahan sitten kapineesi, niin lähdetään heti, — virkkoi vanhempi.

Nuorempi punastui äkkiä ja hämmentyi.

— Suoraanko Sevastopoliin mennään? — kysyi hän hetken vaiti oltuaan.

— Niin tietysti. Sinullahan on vähän kapineita, ne pannaan kai kokoon.

— Mainiota! lähdetään heti paikalla, — virkkoi nuorempi huoaten ja meni sisään.

Vaan ovea avaamatta hän pysähtyi eteiseen pää surullisesti painuneena ja rupesi miettimään:

"Hetä suoraa Sevastopoliin, pommisateeseen... kauheata! Vaan samantekevä, kerranhan sen kuitenkin olisi täytynyt tapahtua. Nythän on edes veli kanssani..."

Asia oli niin, että vasta nyt, ajattellessaan, että kun hän istuu kärryihin, hän yhtä kyytiä ajaa Sevastopoliin saakka eikä mikään sattuma enää voi tulla väliin, hänen mieleensä kuvastui selvästi vaara, jota hän oli etsinyt, ja pelkkä ajatus, että vaara oli lähellä, sai hänet ymmälle. Koettaen jotenkuten rauhoittua hän meni sisään; vaan kului neljännestunti eikä häntä kuulunut takaisin, niin että veli vihdoin avasi oven kutsuakseen hänet ulos. Nuorempi Kozeljtsov puheli kuin pahaä tehnyt koulupoika jostain upseeri P:n kanssa. Kun veli avasi oven, joutui hän aivan ymmälle.

— Heti, heti tulen! — virkkoi hän, viitaten kädellään veljelle. — Varrohan siellä hieman, ole hyvä.

Minuutin kuluttua hän todellakin tuli ulos ja astui syvään huoaten veljensä luo.

— Ajatteleppas nyt, kun minä en voikaan lähteä kanssasi, veli, sanoi hän.

— Mitä loruja! Mikset?

— Sanon sinulle koko totuuden, Misha! Ei kellään meistä ole rahaa ja me olemme kaikki velkaa tuolle alikapteenille, jonka tuolla näit. Kovin häpeällistä!

Vanhempi veli rypisti otsaansa eikä pitkään aikaan virkkanut sanaakaan.

— Paljonko olet velkaa? — kysyi hän tähystellen kulmainsa alta veljeään.

— Paljonko... ei, ei kovin paljon; vaan hävettää kauheasti. Hän on kolmella asemalla maksanut minun edestäni ja sokerikin on ollut aina hänen... niin etten tiedä... ja preferanssiakin olemme pelanneet... minä jäin hänelle vähän velkaa.

— Se on inhottavaa, Volodja! Mitä olisit tehnyt, jos et olisi minua tavannut? — sanoi ankarasti ja veljeensä katsomatta vanhempi.

— Ajattelin veliseni, että kun saan ne muuttorahat Sevastopolissa, niin maksan. Käyhän se päinsä; ja parasta on että tulen hänen kanssaan huomenna.

Vanhempi veli otti kukkaron taskustaan ja kaivoi siitä vähän vapisevin sormin kaksi kymmenen ja yhden kolmen ruplan setelin.

— Tuossa on minun rahani, — sanoi hän. — Paljonko olet velkaa?

Sanoessaan siinä olevan kaikki rahansa Kozeljtsov ei puhunut aivan totta: hänellä oli vielä neljä kultarahaa neulottuna sattuman varalta hihankäänteeseen, vaan niihin hän oli päättänyt olla mistään hinnasta kajoamatta.

Selville kävi, että Kozeljtsov sekä preferanssista että sokerista yhteensä oli velkaa vain kahdeksan ruplaa. Vanhempi veli antoi ne hänelle, huomauttaen ainoastaan, ettei sillä tavalla saa vielä pelata preferanssia, kun ei rahaa ole.

— Millä sinä pelasit?

Nuorempi ei vastannut sanaakaan. Veljen kysymys tuntui hänestä hänen rehellisyytensä epäilemiseltä. Suuttumus omaan itseensä, häpeä teon vuoksi, joka saattoi antaa aihetta sellaisiin epäluuloihin ja loukkaus veljen puolelta, josta hän niin paljon piti, synnyttivät herkkätunteisessa mielessä niin kiihkeän tuskallisen tunteen, ettei hän mitään vastannut. Tuntien, ettei voinut pidättää nyyhkytystä, joka nousi kurkkuun, hän katsomatta otti rahat ja meni toveriensa luo.

VII.

Vahvistettuaan itseään Duvankassa parilla ryypyllä, jotka oli ostanut sillalla myyskentelevältä sotamieheltä, Nikolajev nykäisi ohjaksista, rattaat hypähtelivät kivisellä, paikkapaikoin varjoisalla tiellä, joka vei Beljbekin vartta pitkin Sevastopoliin, mutta veljekset, vaikkakin joka hetki ajattelivat toisiaan, istuivat itsepäisesti äänettöminä, jalkojen sattuessa toisiinsa.

"Miksikä hän loukkasi minua — ajatteli nuorempi, — eikö hän olisi voinut olla puhumatta siitä? Ikäänkuin olisi ajatellut, että minä olen varas, ja nytkin vielä näyttää olevan vihoissaan, niin että kyllä maar' ikipäiviksi jäämme eripuraisiksi. Ja kuinka meidän kahden olisi ollut mainio Sevastopolissa! Kaksi veljestä, sovussa keskenään, molemmat taistelevat vihollista vastaan: toinen jo vanhempi, ei kovin sivistynyt, mutta urhoollinen sotilas, ja toinen nuori... myöskin reipas poika... Viikon perästä olisin

kaikille voinut todistaa, etten enää ole kovin nuori! Lakkaan punastumasta, kasvot käyvät miehekkäiksi, viikset ovat kyllä pienet, mutta ehtivät jo siihen mennessä melkolailta kasvaa, — ja hän nipisti ylähuulestaan esiin pistävää haiventa. — Ehkä jo tänään pääsemme perille ja heti joudumme taisteluun, veljeni ja minä. Ja hän on varmaan itsepäinen ja hyvin urhoollinen, sellainen, ettei puhu paljon, mutta tekee paremmin kuin muut. Haluaisinpa tietää — jatkoi hän, — tunkeeko hän minut tahallaan aivan rattaiden reunaan vasten. Arvatenkin hän tuntee että minun on epämukava, mutta ei vaan ole huomaavinaan. Tänään tulemme perille, — mietiskeli hän edelleen, likistyneenä rattaiden laitaa vasten ja varoen liikahtamasta, jottei veli huomaisi hänen epämukavaa asentoaan, — ja suoraa päätä vallinsarvelle, minä tykkien luo, veli komppanioineen, yhdessä mennään. Vaan äkkiä karkaavat ranskalaiset kimppuumme. Minä ammun, ammun: tapan aika monta; mutta kuitenkin ne juoksevat suoraan päälleni. En voi enää ampua, eikä minulla ole pelastuksen mahdollisuutta; mutta äkkiä syöksyy veli eteenpäin miekka kädessä, minäkin tartun kivääriin ja yhdessä me sotamiesten kanssa rupeamme juoksemaan. Ranskalaiset juoksevat veljen kimppuun. Juoksen väliin, tapan yhden ranskalaisen, toisenkin ja pelastan veljeni. Saan haavan toiseen käteeni, otan kiväärin toiseen ja yhä juoksen. Luoti tappaa veljeni aivan vieressäni; pysähdyn hetkeksi, katselen häntä surumielin, nousen ja huudan: 'Seuratkaa minua! kostakaamme! Rakastin veljeäni enemmän kuin mitään muuta maailmassa, — sanon, — ja nyt olen kadottanut hänet. Kostakaamme, tuhotkaamme vihollinen tai kuolkaamme kaikki yhdessä!' Kaikki alkavat huutaa, syöksyvät jälkeeni. Siellä on koko ranskalainen sotajoukko meitä vastassa, itse Pelissier'kin. Me surmaamme joka miehen, mutta lopulta tulen toisen kerran haavotetuksi, kolmannen kerran, ja kaadun kuolevana maahan. Silloin kaikki juoksevat luokseni. Gortshakov saapuu ja kysyy mitä tahdon. Sanon, etten tahdo mitään, — kunhan minut vain viedään veljeni luo — että tahdon kuolla hänen kanssaan. Minut kannetaan ja asetetaan veljeni verisen ruumiin viereen. Kohottaudun ja sanon vain: 'te ette osanneet antaa arvoa miehille, jotka todellisesti rakastivat isänmaataan; nyt he molemmat ovat kaatuneet... Jumala teille anteeksi antakoon!' ja kuolen."

Kuka tietää missä määrin nämä unelmat toteutuvat.

— Kuule, oletko koskaan ollut käsikähmässä? — kysyi hän äkkiä veljeltään, kokonaan unohtaen, ettei tahtonut puhua hänen kanssaan.

— En ole, en kertaakaan, — vastasi vanhempi, — meidän rykmentistämme kaatui kaksituhatta miestä, kaikki työssä ollessaan, minäkin tulin haavotetuksi myöskin työssä ollessani. Sota ei ole ollenkaan sellaista kuin sinä kuvittelet, Volodja!

Sana "Volodja" liikutti nuorempaa veljeä: hän halusi selvittää välit veljensä kanssa, joka ei ollenkaan luullut loukanneensa Volodjaa.

— Ethän ole vihainen minulle, Misha? — sanoi hän hetken vaitiolon jälkeen.

— Mistä?

— Ei mistään, niin... siitä mitä oli... ei mitään.

— En ollenkaan, — vastasi vanhempi, kääntyen häneen päin ja lyöden häntä polveen.

— Suothan minulle anteeksi, Misha, jos olen sinua loukannut.

Ja nuorempi veli kääntyi salatakseen kyneleet, jotka äkkiä olivat nousseet hänen silmiinsä.

VIII.

— Eiköhän tuo jo ole Sevastopoli? — kysyi nuorempi veli, kun he olivat päässeet mäen päälle.

Ja heidän eteensä aukeni meren lahti laivanmastoineen, meri kaukana siintävine vihollislaivastoineen, valkeat rantapatterit, kasarmit, vesijohdot, laivatelakat ja kaupungin rakennukset ja valkeat, sinipunervat savupilvet, jotka lakkaamatta kohoilivat keltaisilta, kaupunkia ympäröiviltä vuorilta auringon kultaisissa säteissä, joka kirkkaana kuvastuen laskeutui tumman meren etäisyyteen.

Volodja katseli pelottomasti tätä kauhun paikkaa, jota hän oli niin paljon ajatellut; hän tunsu päinvastoin esteettistä nautintoa ja sankarillista itsetyytyväisyyttä ajatellessaan, että hänkin jo puolen tunnin perästä saa olla siellä, ja koko hänen huomionsa oli keskittynyt tuohon todellakin lumoavan omituiseen tauluun aina siihen asti kuin he saapuivat Severnajaan hänen veljensä rykmentin kuormastolle, missä heidän oli otettava selkoa rykmentin ja patterin asemapaikoista.

Kuormastoa johtava upseeri asui teltassa lähellä niin kutsuttua uutta kaupunkia, jonka matruusien perheille rakennetut lautavajat muodostivat. Teltta oli yhdistetty vihreistä, vielä hieman tuoreista tammenoksista rakennettuun suurenpuoleiseen lehtimajaan.

Veljekset tapasivat upseerin keltaisen likainen paita yllä laskemassa isolle helmitaululle suunnattoman suurta pankkisetelitukkuu likaisen pöydän ääressä, jolla oli lasillinen kylmää teetä ja tarjotin, missä oli viinaa ja hiukkasen kuivaa kaviaaria ja leipää. Mutta ennenkuin puhumme upseerin ulkonäöstä ja hänen keskustelustaan veljesten kanssa, meidän täytyy luoda silmäys lehtimajan sisustukseen ja tutustua hieman hänen elämäntapoihinsa ja tehtäviinsä. Uusi lehtimaja oli niin suuri, vankasti punottu ja mukavasti rakennettu pienine pöytineen ja turpeesta kyhättyine penkkeineen, että sellaista on tapana rakentaa vain kenraaleille tahi rykmentin komentajille; jotta lehdet eivät pääsisi varisemaan majaan, oli molemmille sivuille ja kattoon ripustettu kolme mattoa, jotka, vaikka näyttivätkin muodottomilta, olivat uusia ja varmaankin kallisarvoisia. Paraimman, amatsoonin kuvalla kirjaillun maton alla olevassa rautasängyssä, jota peitti heleänpunainen silkkipeite, oli likainen, rikkinäinen tyyny ja kissannahkaturkit. Pöydällä oli hopeakehyksinen peili, hopeainen, kovin likainen pääharja, särkynyt luukampa, johon oli tarttunut rasvaisia hiuksia, hopeinen kynttilänjalka, likööripullo kultaisine, punaisine, suunnattoman suurine nimilippuineen, kultakello, johon oli kaiverrettu Pietari I:n kuva, kaksi kultaista kynänvartta, kotelo, jossa oli kapseleja, leivän kuori, hajalleen viskatut vanhat kortit sekä sängyn alla tyhjiä ja täysiä pulloja. Tämän upseerin johdossa oli rykmentin kuormasto ja hevosten muonitus. Yhdessä hänen kanssaan asui hänen hyvä ystävänsä, asioitsija, jonka toimenä oli tarpeiden hankinta. Veljesten sisäänastuessa oli tämä nukkumassa teltassa, kuormastoupseerin tehdessä tiliä kruunun rahoista näin ennen kuun loppua. Kuormastoupseeri oli hyvin kaunis ja sotaisia ulkomuodoltaan: tuuheaviiksinen, kookas ja muhkea. Vastenmielistä oli vain kasvojen hikisyys ja pöhöttyneisyys, joka melkein peitti hänen pienet harmaat silmänsä (ikäänkuin hän olisi ollut täynnä portteria) ja tavaton likaisuus, aina ohuesta rasvaisesta tukasta suuriin paljaisiin jalkoihin saakka, jotka olivat pistetyt eräänlaisiin kärpännahkatohveleihin.

— Onpas siinä rahaa! — sanoi Kozeljtsov I:nen tullessaan lehtimajaan samalla kuin hänen silmänsä ahnaasti kiintyivät setelitukkuun: — etteköhän lainaisi minulle noista puolია, Vasilij Mihailitsh!

Kuormastoupseeri käännähti nähtyään vieraat ja kooten rahat tervehti nousematta istualtaan.

— Jospa olisivat omiani! Kruunun ne ovat, hyvä herra... Vaan kuka teillä on mukanaan? — kysyi hän pannen rahat lippaaseen, joka oli hänen vieressään ja katsahtaen Volodjaan.

— Se on veljeni, tulee suoraan upseerikoulusta. Poikkesimme teiltä tiedustelemaan missä rykmentti on.

— Istukaa, hyvät herrat, — sanoi hän nousten, ja kääntämättä huomiota vieraisiin lähti teltaan. — Haluatteko jotain juotavaa, portteria ehkä? — sanoi hän.

— Eipä haittaa, Vasilij Mihailitsh!

Volodja oli hämmästynyt kuormastoupseerin itsetietoisuudesta, hänen huolimattomasta käytöksestään ja siitä kunnioituksesta, jota veli hänelle osotti.

"Nähtävästi tuo on parhaimpia upseereja, jota kaikki kunnioittavat: varmaankin typerä, mutta vieraanvarainen ja urhoollinen", ajatteli hän, istuen ujosti ja arkaillen sohvalle.

— Niin, missähän meidän rykmenttimme on? — kysyi vanhempi veli, korottaen äänensä teltaan kuuluvaksi.

— Mitä?

Hän toisti kysymyksensä.

— Tänään oli Seifert täällä: hän kertoi, että on siirrytty viidennelle vallinsarvelle.

— Todellako?

— Kun kerran sanon, niin on se totta; piru hänen muuten ties. Ei hän paljon piittaa, vaikka laskisi valeitakin. Juotteko portteria? — sanoi kuormastoupseeri yhä teltasta.

— Olkoon menneeksi, juon kyllä, — sanoi Kozeljtsov.

— Entäs te, Osip Ignatjevitsh? — jatkoi teltasta kuuluva ääni, nähtävästi tarkottaen nukkuvaa asioitsijaa.

— Heretkää jo nukkumasta; kello käy viidettä.

— Mitä te minua kiusaatte! en minä nuku, — vastasi laiska, kimeä ääni.

— No, nouskaa ylös: minun on ikävä ilman teitä! Ja kuormastoupseeri tuli takaisin vieraiden luo.

— Anna simferopolilaista portteria! — huusi hän. Palvelija, jonka kasvoilla Volodjan mielestä oli kopea ilme, tuli lehtimajaan ja sysäten hieman Volodjaa otti portteria penkin alta.

Pullo portteria oli jo tyhjennetty ja keskustelu oli jatkunut jotenkin kauan samaan tapaan, kun teltan oviverhot aukenivat ja sieltä astui lyhyenlanta, verevä mies sininen, tupsuilla koristettu yönuttu yllä ja punareunainen kokardilakki päässä. Tullessaan hän punoi mustia viiksiään, ja luoden katseensa mattoon vastasi tuskin huomattavalla olkapään liikkeellä upseerien tervehdykseen.

— Antakaapas minullekin lasillinen! — sanoi hän istuen pöydän ääreen. — Pietaristako tulette, nuori mies? — sanoi hän ystävällisesti puhutellen Volodjaa.

— Niin, ja olen menossa Sevastopoliin.

— Omastako pyynnöstänne?

— Niin.

— Kaikkea sitä päähän pälkähtää, hyvät herrat! minä en ymmärrä! — jatkoi asioitsija. — Minä olisin valmis vaikka jalkaisin lähtemään Pietariin, jos vain laskettaisiin. Kyllänsä saa, Jumal'auta, tästä kirotusta elämästä.

— Miksikä se teistä niin huonoa on? — kysyi vanhempi Kozeljtsov häneltä; — mikäs teidän täällä on eläessä!

Asioitsija katsahti häneen ja kääntyi pois.

— Nämä vaarat, kieltämykset, kun kaikki puuttuu — jatkoi hän, kääntyen Volodjan puoleen. — Kaikkea sitä päähän pälkähtää, en tosiaankaan ymmärrä teitä, hyvät herrat! Olisi edes jotain hyötyä, niin sitten. Mutta onko hauskaa tulla teidän iällänne yht'äkkiä raajarikoksi koko elämäkseen?

— Toinen palvelee rahojen, toinen kunnian vuoksi! — puuttui vanhempi Kozeljtsov taas puheeseen harmistuneella äänellä.

— Mitä kunniaista, kun ei ole mitään syötävää! — sanoi ylenkatseellisesti nauraen asioitsija kuormastoupeeerille, joka tällöin myöskin rupesi nauramaan. — Virittäkääpäs tuo soittamaan "Luciaa": me kuuntelemme, — sanoi hän osottaen soittolaatikkoa: — siitä minä pidän.

— Onko hän kelpo mies, tuo Vasilij Mihailovitsh? — kysyi Volodja veljeltään, kun he hämärissä tulivat lehtimajasta ja lähtivät jatkamaan matkaa Sevastopoliin.

— Ei muuta vikaa kuin että on hirmuisen saita! Mutta asioitsijaa en voi kärsiä, joskus hänet vielä pehmitän.

IX.

Olematta oikeastaan alakuloinen Volodja tunsikin ikäänkuin ahdistavaa mielenraskautta ajaessaan yön jo tullen suurelle merenlahden yli vievälle sillalle. Kaikki mitä hän oli saanut nähdä ja kuulla oli niin erilaista verrattuna entisiin vielä tuoreessa muistossa oleviin vaikutelmiin: suuri valoisa tutkintosalin parkettilattioineen, toverien nauru ja iloiset reippaat äänet, uusi univormu, rakastettu tsaari, jota hän seitsemän vuoden kuluessa oli tottunut näkemään ja joka hyvästellessä kyyneleet silmissä oli kutsunut heitä lapsikseen — kaikki tuo, mitä hän oli nähnyt, oli aivan toista kuin hänen kauniit, rusohohteiset, ylevät unelmansa.

— Kas niin, nyt ollaan perillä! — sanoi vanhempi veli, hypäten rattailta heidän saapuessaan Mihailovin patterille. — Jos meidät lasketaan sillan yli, lähdemme heti Nikolajevin kasarmeille! Sinä jäät sinne aamuun asti, mutta minä menen rykmenttiini — tiedustelen, missä on sinun patterisi, ja huomenna tulen sinua noutamaan.

— Miksi niin? mennään mieluummin yhdessä, — sanoi Volodja. — Lähden kanssasi vallinsarvelle. Onhan se yhdentekevä: täytyy tottua. Jos sinä menet, voin minäkin lähteä.

— On parempi, ettet mene.

— Ei, sallithan: saan ainakin tietää kuinka...

— Minun neuvoni on, ettet mene, vaan tee kuten tahdot...

Taivas oli pilvetön, mutta tumma. Tähdet ja lakkaamatta lentelevien pommien ja laukausten tulet

loistivat kirkkaasti synkässä yössä. Patterin suuret valkeat rakennukset ja sillan pää hämmöttivät pimeästä. Jokaikinen silmänräpäys täräyttivät ilmaa tykin laukaukset ja räjähdykset, nopeasti seuraten toinen toistaan tai yhtäikaa, yhä voimakkaammin ja säännöllisemmin jymähtäen. Keskellä tätä jyrinää kuului ikäänkuin säestyksenä merenlahden kumea ärjyntä. Tuuli puhalsi mereltä, tuoden raakaa ilmaa tullessaan. Veljekset tulivat sillalle. Joku nostoväkeen kuuluva sotamies kolahutti heitä kömpelösti kiväärillä käteen ja huusi:

— Kuka siellä?

— Sotamies.

— On kielletty päästämästä!

— Kuinka niin? meidän täytyy päästä.

— Kysykää upseerilta.

Upseeri, joka torkkui ankkurilla istuen, nousi ylös ja käski päästää menemään.

— Sinne pääsee, vaan takaisin ei. Mihin tuppaatte kaikki yhtäikaa! — huusi hän tarkottaen rykmentin korkeita vallikoppakuormia, joita ahtautui sillalle.

Päästyään ensimmäiselle ponttoonille veljekset kohtasivat sotamiehiä, jotka kovalla äänellä puhellen tulivat sieltä.

— Kun hän vain saa varusrahat, niin on hänellä kyllä selvät tilit — se on varma.

— Hei pojat — sanoi toinen ääni: — kun pääset Severnajan puolelle, niin siellä taas maailma valkenee, Jumal'auta; toinen elämä kerrassaan.

— Puhut joutavia! — sanoi edellinen: — joku päivä sitten lensi tuohon pommi, kirottu: kahdelta matruusilta ruhjoi jalat, niin että...

Veljekset menivät ensimmäisen ponttoonin yli, ja pysähtyivät kuormarattaiden ohi menoa odottamaan toiselle ponttoonille, joka paikkapaikoin oli veden alla. Tuuli, joka kentällä oli tuntunut heikolta, oli täällä kova ja puuskainen; silta keinui, ja tukkeja vastaan jyskien ja ankkureita ja köysiä repien huuhtoivat laineet siltalautoja. Oikealla kohisi synkän uhkaavana yhä musteneva meri, jonka ääretön tasainen musta viiva erotti tähtikirkkaasta sinisen harmaasta taivaanrannasta; jossain kaukana loistivat vihollislaivaston tulet; vasemmalla hämmötti meikäläisen sotalaivan hämävät ääriiviivat, aaltojen loiskiessa sen laitoja vasten; näkyi höyrylaiva, joka täyttä vauhtia ja jyskien tuli Severnajasta päin. Laivan vieressä räjähtävä pommi valaisi hetkeksi korkealle pinottuja vallikoppia kannella, komentosillalla seisovaa kahta miestä ja laivan halkomia vihertäviä laineita, jotka valkeana vaahtona murtuivat keulaa vasten. Sillan reunalla istui jalat vedessä eräs mies paitasillaan ja korjasi ponttoonin. Edessäpäin, Sevastopolin yläpuolella, kiitivät yhä samat tulet ja yhä kovemmin ja kovemmin jymisten kuuluivat nuo kauhistavat äänet. Merestä syöksyvä aalto huuhtoi sillan oikeata puolta ja kasteli Volodjan jalat; kaksi sotamiestä, jalat loiskuen vedessä, kulki heidän ohitsensa. Äkkiä kuului pamaus, jokin valaisi sillan edestäpäin, sillalla kulkevat kuormarattaat ratsumiehineen, ja pommin pirstaleet putosivat vaahtoa pärskähyttäen vinkuen veteen.

— Kas, Mihail Semenitsh! sanoi ratsumies, pysäyttäen hevosesensa vanhemman Kozeljtsovin eteen: — no, oletteko jo ihan toipunut?

— Kuten näette. Minne teillä on matka?

— Severnajaan, hakemaan patrooneja: olen nyt, nähkääs, rykmentin ajutantti... odotamme rynnäkköä joka hetki.

— Mutta missä Martsov on?

— Eilen jalka ruhjoutui... kaupungissa, omassa huoneessaan nukkui...
Kuinka, tunnetteko hänet?

— Onko totta, että rykmenttini on viidennellä?

— On, tuli M:n rykmentin sijaan. Poiketkaa sitomispaikalle: siellä on meikäläisiä — neuvovat kyllä teitä.

— No entäs asuntoni Morskajalla, onko se vielä pystyssä?

— Voi miekkonen! pommit ovat sen jo aikaa sitten hajottaneet. Ette tunne enää Sevastopolia: naisia ei

sieluakaan, ei ravintoloita, ei musiikkia; eilen lähti viimeinen saattue. Kauhean ikäväksi on nyt käynyt... Hyvästi!

Ja upseeri lähti ravia ajaen edelleen.

Volodjan valtasi äkkiä hirveä pelko: hän kuvitteli, että tykinkuula tai pommin pirstale nyt heti lentää ja iskee häntä suoraan päähän. Tuntui kuin synkkä pimeys ja kaikki nuo äänet, varsinkin aaltojen äkeä loiskina olisi sanonut hänelle, ettei hänen pidä mennä edemmäs, ettei häntä täällä odota mikään hyvä, että hänen jalkansa eivät koskaan enää tallaa maata tuolla puolen merenlahden — että hänen pitää kääntyä heti takaisin ja juosta minkä jaksaa jonnekin, kauas pois tästä kauheasta kuoleman paikasta. "Mutta lienee jo myöhäistä kääntyä takaisin, kohtaloni on jo ratkaistu", ajatteli hän, säikähtyen, osaksi tästä ajatuksesta, osaksi siitä, että vesi tunki saappaisiin ja kastoi hänen jalkansa.

Volodja huokasi syvään ja siirtyi hieman veljensä luota.

"Hyvä Jumala! kaadunkohan minä — minä? Hyvä Jumala, armahda minua!" sanoi hän kuiskaten ja teki ristinmerkin.

— No, mennään, Volodja! — sanoi vanhempi veli, kun kuormarattaat olivat ajaneet sillalle. — Näitkö pommin?

Sillalla veljekset kohtasivat rattaita, joissa oli haavottuneita ja vallikoppia sekä huonekalukuorman, jota ajoi nainen. Toisella puolella ei kukaan heitä pidättänyt.

Vaistomaisesti seuraten Nikolajevin patterin muuria ja ääneti kuunnellen päittänsä päällä räjähteleviä pommeja ja putoilevien pirstaleiden viuhinaa, veljekset tulivat vihdoin sille paikalle patteria, missä oli pyhimyksen kuva. Täällä he saivat tietää, että viides, kevyt patteri, johon Volodja oli määrätty, oli Korabel'najassa, ja päättivät vaarasta huolimatta yhdessä mennä yöksi vanhemman veljen asuntoon viidennelle vallinsarvelle ja sieltä huomenna patterille. Käännyttyään erääseen käytävään ja harpattuaan pitkin patterin muuria loikovien sotamiesten yli, he tulivat vihdoin sitomispaikalle.

X.

Kun he astuivat ensimmäiseen huoneeseen, jossa ylt'ympäri sijotetuilla telttavuoteilla makasi haavottuneita, ja joka oli täynnä kamalan inhottavaa sairaalan löyhkää, tuli heitä vastaan kaksi laupeudensisarta.

Toinen naisista, joka oli noin viisikymmen-vuotias, mustasilmäinen ja ankarannäköinen, kantoi sylissään siteitä ja liinannukkaa ja antoi käskyjä perässään tulevalle nuorelle pojalle, väliskärille. Toinen oli hyvin sievä, parinkymmenen vuoden ikäinen vaaleatukkainen tyttö, jonka kalpeat, vienot kasvat katselivat niin herttaisen avuttomasti valkean päähineen alta. Kädet esiliinan taskuissa hän kulki vanhemman rinnalla ja näytti ikäänkuin pelkäävän, että toinen hänet jättäisi.

Kozeljtsov kääntyi heidän puoleensa kysyen, tiesivätkö he missä Martsov on, jonka jalka eilen oli ruhjoutunut.

— Hän on kai P:n rykmentistä? kysyi vanhempi. — Onko hän teidän sukulaisenne?

— Ei, vaan toverini.

— Saattakaa te heitä, — sanoi hän nuorelle sisarelle ranskaksi: — tänne näin — ja astui itse väliskärin kanssa haavottuneen luo.

— Mennään... mitä sinä katselet! — sanoi Kozeljtsov Volodjalle, joka kohotetuin kulmin, kärsivä ilme kasvoilla, tuijotti haavottuneihin, voimatta irrottaa heistä katsettaan. — Mennään.

Volodja lähti veljensä mukana, mutta katseli yhä ympärilleen ja toisti lakkaamatta:

— Voi hyvä Jumala! Voi hyvä Jumala!

— Hän ei varmaankaan ole kauan ollut täällä, — virkkoi sisar Kozeljtsoville, osottaen Volodjaa, joka voihkien ja huokaillen astui heidän perässään pitkin käytävää.

— Vastikään on tullut.

Sievä sisar katsahti Volodjaan ja rupesi äkkiä itkemään. "Hyvä Jumala, hyvä Jumala! milloin tämä kaikki loppuu!" sanoi hän epätoivoisella äänellä. He tulivat upseerien telttaan. Martsov makasi selällään, kyynäspäitä myöten paljaat suoniset käsivarret päänsä alla, ja hänen keltaisilla kasvoillaan oli sellainen ilme kuin sillä joka hammasta purren koettaa tukahuttaa tuskan huutonsa. Terve jalka pistihe

näkyviin peitteen alta, ja vaikka sukka oli jalassa, niin näkyi kuinka varpaat suonenvedon tapaisesti vavahtelivat.

— No, miten on laitanne? — kysyi sisar, kohottaen ohuilla, hennoilla käsillään — sormessa Volodja huomasi kultasormuksen — hänen hieman kaljua päättään, ja korjasi vuodetta. — Toverinne tulivat teitä tervehtimään.

— Tuskaa on tietysti — sanoi hän kiukkuisesti. — Antaa olla, nyt on hyvä, — varpaat sukassa liikkuiivat entistä nopeammin. — Päivää! Mikä on nimenne? Suokaa anteeksi... — virkkoi hän Kozeljtsoville. — Ah, niin! anteeksi! täällä kaikki unohtuu, — sanoi hän, kun tämä oli sanonut nimensä. — Mehän olemme asuneet yhdessä, — lisäsi hän, vähääkään ilostumatta ja katseli kysyvästi Volodjaa.

— Tämä on veljeni, on juuri tullut Pietarista.

— Hm! No nythän minäkin olen palvellut itselleni täyden eläkkeen — sanoi hän, otsa rypyssä. — Voi, kuinka tuskallista!... Parempi olisi, että loppu tulisi mitä pikimmin.

Hän tempasi jalkansa koukkuun ja yhä nopeammin liikuttaen varpaitaan peitti kasvonsa käsillään.

— Hänet täytyy jättää rauhaan, — kuiskasi sisar kyynelsilmin: — hänen tilansa on hyvin huono.

Jo Severnajassa veljekset olivat päättäneet mennä viidennelle vallinsarvelle; mutta lähdettyään Nikolajevin patterilta he ikäänkuin yhteisestä sopimuksesta, etteivät antaudu turhanpäiten vaaraan, vaan virkkamatta mitään toisilleen, päättivät mennä kumpikin taholleen.

— En tiedä mutta osaatko sinne, Volodja, — sanoi vanhempi. — Vaan voihan Nikolajev saattaa sinut Korabeljnajaan, minä menen yksin ja tulen huomenna luoksesi.

Muuta ei puhuttu tällä veljesten viimeisellä hyvästijättöhetkellä.

XI.

Tykkien jyske jatkui entisellä voimallaan, mutta Katariinan katu, jota pitkin Volodja vaiteliaan Nikolajevin seuraamana kulki, oli autio ja hiljainen. Pimeässä häämötti vain leveä katu, suuret talot valkeine, monin paikoin luhistuneine seinineen ja kivinen katukäytävä, jota hän kulki; silloin tällöin tuli vastaan sotamiehiä ja upseereja. Tullessaan amiraliteettitalon vasemmalle puolelle, hän näki kirkkaan muurin takana palavan tulen valossa pitkin katuviertelä istutetut akaasiat vihreine tukineen ja surkastuneine, pölyisine lehtineen. Hän kuuli selvään omat sekä takanaan kulkevan raskaasti hengittävän Nikolajevin askeleet. Hän ei ajatellut mitään: sievä laupeudensisar, Martsovin jalka sukassa liikkuville varpaineen, pimeä, pommit ja kuoleman eri muodot risteilivät sekavina hänen mielikuvituksessaan. Koko hänen nuorta herkkää sieluaan painoi ja ahdisti yksinäisyyden tunto ja yleinen välinpitämättömyys vaaranalaisesta kohtalosta. "Kaadun, saan kitua, kärsiä, eikä kukaan minua itke!" Ja kaikki tuo sen tarmokkaan ja uhrautuvan sankarielämän sijaan, josta hän oli niin ilmielävästi uneksunut. Pommit räjähtivät ja viuhuivat yhä lähempänä, Nikolajev huokasi yhä useammin, keskeyttämättä äänettömyyttä. Kuljettuaan Korabeljnajaan vievän sillan yli, hän näki kuinka jokin vinhuen lensi aivan hänen lähellään merenlahteen, sekunniksi valaisi purppuranpunaisella hohteella orvokinsiniset laineet, katosi ja vettä roiskien kohosi taas näkyviin.

— Kas kun ei sammunut! — sanoi Nikolajev käheästi.

— Niin — vastasi Volodja tahtomattaan omituisen ohuella, surkealla äänellä, joka häntä itseään hämmästytti.

He kohtasivat paareilla lepääviä haavottuneita ja taas rykmentin vallikoppakuormia; Korabeljnajassa tuli eräs rykmentti vastaan; ratsumiehiä ajoi heidän ohitse. Jokunen niistä oli kasakkaupseeri. Hän ratsasti täyttä karkua, mutta pysäytti Volodjan nähtyään hevosesensa hänen viereensä, katsoi häntä tarkasti kasvoihin, kääntyi ja ajaa karahutti tiehensä lyöden hevostaan ruoskalla. "Yksin, yksin; kaikille on aivan yhdentekevä, onko minua olemassa vai eikö", ajatteli nuorukainen, ja häntä halutti todenteolla itkeä.

Noustuaan mäelle korkean valkean muurin ohi hän tuli kadulle, jonka varrella oli rikkiammuttuja, pieniä hökkeleitä, joita pommit lakkaamatta valaisivat. Juopunut, repaleisiin puettu nainen, joka tuli erästä sivuportista merimiehen seurassa, törmäsi häntä vastaan.

— Niinpä, jos hän on kunnan mies — mutisi akka, — pardon, teidän jalosukuisuutenne upseeri.

Poikaparan sydäntä rupesi yhä enemmän ahdistamaan; mustalla taivaanrannalla välähtelivät salamät yhä taajemmin ja taajemmin ja yhä useammin viuhuivat ja räjähtelivät pommit hänen ympärillään.

Nikolajev huokasi ja alkoi puhua Volodjan mielestä pelästyneen hiljaisella äänellä.

— Kylläpä olikin kiire lähtemään. Lähteä vain piti ja lähteä.

Mokomaankin paikkaan vielä kiire.

— No mitäs sitten, kun veli oli jo terve, — vastasi Volodja, toivoen keskustelun edes karkottavan tuon kauhean tunteen, joka hänet oli vallannut.

— Terve! Millaista se terveys on, kun on ihan kipeä! Senkin, joka on vallon terve, on paljon parempi maata sairashuoneessa tällaisina aikoina. Kovinkohan on täällä lysti? Jalka tai käsi murskaksi, ei muuta! Pian se onnettomuus sattuu! Eihän meillä täällä kaupungissa sellaista ole kuin vallinsarvella, vaan kylläpä on täälläkin hirmua. Ennenkuin uskallat vallinsarvelle mennä — saat lukea kaikki rukoukset. Katsoppas petoa kun aivan vierestä lentää paukahti — lisäsi hän, kääntäen Volodjan huomion lähellä surisevaan pommin pirstaleeseen. — Sellaista se on, — jatkoi Nikolajev — on käsketty saattamaan teidän jalosukuisuutenne. Meidän asiamme on tietenkin totella käskyä: mitä käsketään se pitää tehdä; vaan nyt jäivät ajopelit sen muutaman sotamiehen huostaan ja myttykin on sitomatta... Mene sinne, mene tänne; mutta jos omaisuudesta hukkuu jotain, niin Nikolajev saa siitä vastata.

Kuljettuaan vielä muutaman askeleen he tulivat torille. Nikolajev oli ääneti ja huokaili.

— Kas tuolla on teidän tykistöenne, teidän jalosukuisuutenne! — sanoi hän äkkiä: — kysykää vahtisotamieheltä, hän neuvo.

Ja kun Volodja oli kulkenut muutaman askeleen, ei hän enää kuullut takanaan Nikolajevin huokauksia.

Hän tunsi äkkiä olevansa kokonaan lopullisesti yksin. Tämä yksinäisyyden tunto, kuoleman uhka silmäin edessä, kuten hänestä tuntui, painoi raskaana, kylmänä kivenä hänen sydäntään. Hän pysähtyi keskelle toria, katseli ympärilleen huomaisiko häntä kukaan, tarttui päähänsä ja puhui ja ajatteli kauhulla: "Hyvä Jumala, olenkohan todellakin pelkuri, viheliäinen, kurja pelkuri... tällaista onkin kuolema isänmaan, tsaarin puolesta, josta vielä äsken niin suurella nautinnolla uneksin. Ei, minä olen onneton, kurja olento." Ja todellinen epätoivon tunne sydämessään ja vapautuneena äskeisestä lumouksestaan, Volodja kysyi vahtisotamieheltä patterin päällikön asuntoa ja lähti menemään osotettuun suuntaan.

XII.

Patterin päällikön asunto, jonka vahtisotamies hänelle neuvoi, oli pienehkö, kaksikerroksinen talo, sisäänkäytävä pihan puolelta. Eräässä ikkunassa, joka oli paperilla paikattu, tuikki himmeä kynttilän valo. Palvelija istui portailla ja poltti piippua. Hän lähti ilmottamaan patterinpäällikölle Volodjan tulosta ja saattoi hänet sisään. Huoneessa oli kahden ikkunan välissä, rikkinäisen peilin alla pöytä täynnä kruunun papereita, muutamia tuoleja, rautasänky puhtaine makuuvaatteineen sekä sängyn vieressä pieni matto.

Aivan ovensuussa seiso i kaunis, pitkäviiksinen mies — väpeli — hukari vyöllä ja yllään sinelli, jossa riippui risti ja Unkarin sodassa saatu mitali. Lattialla käveli edestakaisin ohut kulunut sinelli yllä lyhyenlätä, nelikymmenvuotias esikuntaupseeri, ajettunut poski siteessä.

— Minulla on kunnia ilmottautua, vänrikki Kozeljtsov II:nen, komennettu 5:een keveään patteriin, — puhui Volodja ulkoa opettelemansa lauseen, sisään tultuaan. Patterinpäällikkö vastasi kuivasti hänen tervehdykseensä ja antamatta kättä pyysi istumaan.

Volodja istahti ujusti tuolille kirjoituspöydän viereen ja hypisteli saksia, jotka olivat osuneet hänen käsiinsä. Patterinpäällikkö jatkoi äänetönnä, kädet selän takana ja pää kumarassa kävelyään lattialla, niinkuin ainakin se, joka koettaa muistutella jotain, vilkaisten vain silloin tällöin saksia hypisteleviin käsiin.

Patterin päällikkö oli jotakuinkin tukeva mies, jolla oli päälaki melkein paljas, tuuheat, suun yli riippuvat viikset ja miellyttävät ruskeat silmät. Hänellä oli kauniit, puhtaat ja pulleat kädet ja hyvin ulospäin kääntyneet jalat, jotka tepastelivat itsetietoisesti ja hieman keikarimaisesti, mikä osotti, että patterin päällikkö tiesi mikä hän oli miehiään.

— Niin — sanoi hän, pysähtyen väpelin eteen: — tykistöhevosille täytyy huomisesta alkaen lisätä vielä puoli kappaa: muuten kovin laihtuvat. Mitä sinä siitä tuumit?

— Kyllä niin, lisätä saapi, teidän ylhäisyyttenne! Nyt ovatkin kaurat hiukan halvempia, — vastasi väpeli, seisoen asennossa, vain liikutellen sormiaan, joita silminnähtävästi halutti auttaa keskustelua. — Eilen juur'ikään meidän muonitusmestariimme, Frantsuk, kirjotti minulle kuormastosta lipun, teidän

ylhäisyytenne, että meidän varmasti pitäisi ostaa kauruja sieltä — kuuluvat olevan huokeita. Kuinka suvaitsette käskeä?

— Hyvä, ostetaan: onhan hänellä rahaa. — Ja patterin päällikkö rupesi uudelleen kävelemään lattialla.
— Mutta missä teidän matkatavaranne ovat? — kysyi hän äkkiä pysähtyen Volodjan eteen.

Ajatus, että hän on pelkuri, oli siinä määrin vallannut Volodja-poloisen, että hän jokaisessa katseessa, jokaisessa sanassa oli huomaavinaan ylenkatsetta, kuten kurjaa pelkuriä kohtaan ainakin. Hänestä tuntui, että patterin päällikkö oli jo keksinyt hänen salaisuutensa ja tekee hänestä pilkkaa. Hän vastasi hämillään että tavarat ovat Grafskajassa ja että hänen veljensä oli luvannut toimittaa ne hänelle huomenna.

Mutta everstiluutnantti ei kuunnellut loppuun saakka, vaan kysyi vääpeliltä.

— Mihin sijoittaisimme vänrikin?

— Vänrikinkö? — sanoi vääpeli, ja sai Volodjan yhä enemmän hämilleen luodessaan häneen pikaisen silmäyksen, jossa aivan kuin näkyi kysymys: "mikä vänrikki se tuo on?" — Kyllähän alakertaan, teidän ylhäisyytenne, alikapteenin luo voi sijoittaa hänen jalosukuisuutensa, — jatkoi hän, hetken tuumittuaan: — nyt on alikapteeni vallinsarvella, niin että hänen telttavuoteensa on tyhjänä.

— Eiköhän se sopisi niin toistaiseksi? — kysyi patterinpäällikkö.
— Luulen, että olette väsynyt, huomenna järjestämme paremmin.

Volodja nousi ja kumarsi.

— Ettekö halua teetä? — kysyi patterin päällikkö Volodjan tullessa ovelle. — Voidaan panna samovaari kiehumaan.

Volodja kumarsi ja lähti. Everstin palvelija saattoi hänet alas tyhjään likaiseen huoneeseen, jossa oli kaikellaista romua sekä rautasänky ilman liinavaatteita ja peittoa. Vuoteella nukkui punapaitainen mies paksu sinelli peitteenä.

Volodja luuli häntä sotamieheksi.

— Pjotr Nikolaitsh! — sanoi palvelija, pudistaen nukkuvaa olkapäästä. — Tähän tulee vänrikki nukkumaan... Tämä on meidän junkkarimme, — lisäsi hän vänrikille.

— Voi, elkää ollenkaan huoliko minusta! — sanoi Volodja, mutta junkkari, pitkä, vankka nuori mies, jolla oli kauniit, mutta hyvin tyhmännäköiset kasvot, nousi vuoteelta, heitti sinellin yleen ja lähti näköjään vielä puolinukuksissa huoneesta.

— Ei se mitään tee, makaan pihalla, — mutisi hän.

XIII.

Kun Volodja oli jäänyt yksin ajatuksineen, oli hänen ensimmäinen tunteensa sen sekavan, lohduttoman tilan pelko, joka oli vallannut hänen sielunsa. Hän halusi nukahtaa unohtaakseen koko ympäristönsä ja ennen kaikkea oman itsensä. Hän sammutti kynttilän, heittäytyi vuoteelle ja peitti päänsä sinellillään päästäkseen pimeään pelosta, joka hänellä jo lapsuudesta asti oli ollut. Mutta äkkiä johtui hänen mieleensä ajatus, että pommi lentää, puhkaisee katon ja tappaa hänet siihen paikkaan. Hän alkoi kuunnella; aivan hänen päänsä päällä kuului patterinpäällikön askeleet.

"Vaan jos lentääkin — ajatteli hän — niin tappaa ensin nuo tuolla ylhäällä ja sitten minut; ainakaan ei minua yksin." Tämä ajatus rauhotti häntä hieman; hän oli vähällä nukahtaa. "Mutta mitähän jos tänä yönä yhtäkkiä Sevastopoli vallotetaan ja ranskalaiset tunkeutuvat tänne? Millähän minä puolustautuisin?" Hän nousi uudelleen ylös ja rupesi kävelemään edes takaisin huoneessa. Todellisen vaaran pelko tukahutti salaperäisen pimeän kammon. Paitsi satulaa ja samovaaria ei huoneessa ollut mitään vankempaa asetta. "Mikä kurja raukka minä olen, pelkuri, viheliäinen pelkuri!" tuli hänen mieleensä taas äkkiä ja taas tunsu hän tukahuttavaa ylenkatsetta ja inhoa omaa itseäänkin kohtaan. Hän heittäytyi jälleen vuoteelle ja koetti olla ajattelematta mitään. Silloin päivän vaikutelmat heräsivät ehdottomasti hänen mielikuvituksessaan, samalla kuin taukoamaton jyminä, joka pani huoneen ainoan ikkunan tärisemään, jälleen muistutti häntä vaarasta: hän oli näkevinään milloin haavottuneita ja verta, milloin pommeja ja pirstaleita, joita lentää huoneeseen, milloin sievän laupeudensisaren, joka sitoo hänen haavojaan ja itkee hänen kuolinvuoteensa ääressä, milloin taas äitinsä, joka saattaa häntä kihlakunnan kaupunkiin ja kiihkeästi, kyynelsilmin rukoilee ihmeitätekevän pyhimyskuvan edessä — ja taas hänestä tuntui uni mahdottomalta. Mutta äkkiä ajatus kaikkivaltiaasta Jumalasta, joka voi tehdä kaikki ja kuulla jokaisen rukouksen, välähti kirkkaana hänen mielessään. Hän lankesi polvilleen, teki

ristinmerkin ja pani kätensä ristiin niinkuin hänelle oli lapsuudessa opetettu rukoillessa. Se herätti hänessä kauan unohduksissa olleen ilahuttavan lohdullisen tunteen.

"Jos on tarpeen, että kuolen, tarpeen ettei minua ole, niin tee niin, Jumala, — ajatteli hän, — tee mitä pikimmin; mutta jos tarvitaan urhoollisuutta, tarvitaan lujutta, jota minulla ei ole, niin anna sitä minulle, pelasta häpeästä ja häväistyksestä, jota en jaksa kantaa, mutta opeta, mitä minun on tekeminen täyttääkseni Sinun tahtosi."

Lapsellinen, säikähtynyt, ahdistunut sielu sai äkkiä miehuutta, kirkastui ja näki uuden, laajan, valoisaa taivaanrannan. Paljon hän vielä ajatteli ja tunsu sinä lyhyenä hetkenä minkä tätä tunnetta kesti. Hän nukahti pian rauhallisesti ja huolettomasti yhä jatkuvan pommituksen jyrinään ja ikkunaruutujen helinään.

Suuri Jumala! Vain Sinä yksin olet kuullut ja tiedät ne koruttomat, vaan kiihkeät ja epätoivoiset tietämättömyyden, sekavan katumuksen rukoukset, rukoukset ruumiin parantamiseksi ja sielun valaisemiseksi, jotka ovat kohonneet Sinun tykösi tältä kauhealta kuoleman paikalta — kenraalista alkaen, joka silmänräpäystä ennen ajatteli Yrjön ristiä ja nyt vavistuksella tuntee Sinun läsnäolosi, halpaan sotamieheen saakka, joka väänteleikse Nikolajevin patterin paljaalla lattialla ja rukoilee Sinulta tulevaista, hämärästi aavistamaansa palkintoa kaikista kärsimyksistään.

XIV.

Vanhempi Kozeljtsov tapasi kadulla erään rykmenttinsä sotamiehen ja lähti yhdessä hänen kanssaan suoraan viidennelle vallinsarvelle.

— Pysytelkää muurin suojassa, teidän jalosukuisuutenne! — sanoi sotamies.

— Miksikä niin?

— On vaarallista, teidän jalosukuisuutenne: tuollapa jo lentääkin tänne päin, — sanoi sotamies, kuullessaan tykin kuulan viuhuvan äänen, kun se iski kuivaan maahan kadun toisella puolella.

Kuuntelematta sotamiehen puhetta Kozeljtsov kulki reippaasti keskellä katua.

Yhä samat kadut, samat, jopa taajemmat tulet, äänet, samat voihkivat haavottuneet, joita tapasi tiellä, ja samat patterit, rintavarustukset ja saartokaivannot kuin keväälläkin hänen ollessaan Sevastopolissa; mutta kaikki tämä oli jostain syystä nyt vielä synkempää ja sen ohessa valtavampaa; kuulan reikiä on taloissa entistä enemmän, tulia ei näy ikkunoissa juuri ollenkaan paitsi Kushtshinin talossa (sairashuoneessa), naisia ei tapaa ainoatakaan, entistä tuttua huolettomuutta ei näe missään, vaan kaikkialla on raskaan odotuksen ja väsymyksen leima.

Mutta nyt ollaan jo viimeisellä saartokaivannolla, tuolta kuuluu P:n rykmentin sotamiehen huuto kun hän tuntee entisen komppanian päällikkönsä, tuossa seisoo pimeässä muuriin kiinni painautuneena kolmas pataljoona, jonka laukaukset silloin tällöin silmänräpäykseksi valaisevat — kuuluu hillittyä puheensorinaa ja kiväärinkalinaa.

— Missä on rykmentinpäällikkö? — kysyi Kozeljtsov.

— Meriupseerien salalinnotuksessa, teidän jalosukuisuutenne! — vastasi avulias sotamies. — Jos suvaitsette, niin tulen saattamaan.

Kulkien saartokaivannosta toiseen sotamies saattoi Kozeljtsovin pieneen kaivantoon. Siellä istui matruusi polttaen piippua; hänen takanaan näkyi ovi, jonka raosta loisti tuli.

— Saanko mennä?

— Ilmotan heti, — ja matruusi astui ovesta sisään. Kaksi ääntä puheli oven takana.

— Jos Preussi pysyy puolueettomana, — sanoi toinen ääni: — niin silloin Itävaltakin...

— Mitä Itävallasta, — virkkoi toinen, — kun slaavilaiset maat... no, pyydä sisään.

Kozeljtsov ei ollut milloinkaan ollut tässä salalinnotuksessa. Se hämmästytti häntä upeudellaan. Lattia oli parkettia, oven edessä oli varjostin. Sänky oli kummallakin seinällä, nurkassa seisoi suuri kultapukuinen Jumalanäidin kuva, ja sen edessä paloi ruusunpunainen lamppu. Toisessa sängyssä nukkui täysissä pukineissaan meriupseeri, toisessa, pöydän ääressä, jolla oli kaksi avattua viinipulloa, istui keskenään jutellen uusi rykmentinpäällikkö ja eräs adjutantti. Vaikka Kozeljtsov ei suinkaan ollut mikään pelkuri eikä millään tavoin rikkonut hallitusta enempää kuin rykmentinpäällikköäkään vastaan, joutui hän kuitenkin hämilleen tavatessaan äskeisen toverinsa, everstin, niin kopeana tämä nousi

kuulemaan hänen asiaansa.

"Kummallista, — ajatteli Kozeljtsov, katsellen päällikköään, — vain seitsemän viikkoa on siitä kun hän sai rykmentin ja nyt näkyy jo koko hänen ympäristössään, puvussaan, ryhdissään ja katseessaan rykmentinpäällikön mahti. Ei ole niinkään kauan siitä, ajatteli hän, kun tuo sama Batrishtshev kallisti lasia meidän kanssamme, piti koko viikon yhtä tummaa karttuunipaitaa ja söi iänikuisia lihapyöryjään ja piirakoitaan tarjoamatta mitään kellekään. Vaan entäs nyt! silmissäkin on sellainen kylmänkopea ilme, joka sanoo teille: vaikka olenkin toverisi, koska olen uuden ajan rykmentinpäällikkö, niin usko pois minua, kyllä tiedän, että antaisit puolet elämäsi saadaksesi vain olla minun paikallani!"

— Teidän parantumiseen on kestänyt kauan, — virkkoi eversti katsahtaen kylmästi Kozeljtsoviin.

— Olen ollut sairas, eversti! vieläkään ei haava ole mennyt ihan umpeen.

— Sittenhän te olette turhaan tullut tänne, — sanoi eversti, vilkaisten epäluuloisesti upseerin täyteläiseen vartaloon. — Te voitte kuitenkin hoitaa virkanne?

— Kyllä, varmasti.

— No, sepä hauskaa. Te otatte vänrikki Zaitsevilta entisen yhdeksännen komppanianne; saatte heti määräyksen.

— Ymmärrän.

— Tehkää hyvin ja käskeskää mennessänne rykmentin ajutantti luokseni, — lopetti rykmentinpäällikkö puheensa, keveällä kumarruksella huomauttaen, että audienssi oli loppunut.

Tullessaan salalinnotuksesta Kozeljtsov mutisi hetkisen jotain itsekseen ja kohautti olkapäitään aivankuin hänen olisi ollut tukala olla tai häntä olisi tuskittanut tai suututtanut jokin — ei rykmentinpäällikkö (siihen ei ollut syytä), vaan oma itsensä, koko ympäristönsä hän oli tyytymätön.

XV.

Ennenkuin meni upseeriensa luo, lähti Kozeljtsov tervehtimään komppaniaansa ja katsomaan mihin se oli asettunut. Vallikopista tehdyt rintavarustukset, saartokaivantojen muodot, tykit, joita hän sivuutti, vieläpä pirstaleet ja pommit, joihin hän kompasteli, kaikki tuo, laukausten leimausten lakkaamattomassa valossa, oli hänelle hyvin tuttua; kaikki se oli elävästi painunut hänen muistiinsa kolme kuukautta takaperin niinä parina viikkona, jotka hän missään liikkumatta oli viettänyt tällä samalla vallinsarvella. Vaikka näissä muistoissa oli paljon kauheata, niin menneisyyden hurmaus aivan kuin kiehtoi hänen mielensä ja tyytyväisenä, ikäänkuin täällä vietetyt pari viikkoa olisivat olleet miellyttävää aikaa, hän näki taas tutut paikat ja esineet. Komppania oli sijottunut puolustusmuuria vasten kuudennen vallinsarven puolelle.

Kozeljtsov meni pitkään, sisäänkäytävän puolelta aivan avonaiseen salalinnotukseen, jossa yhdeksännen komppanian sanottiin olevan. Koko salalinnotuksessa oli tuskin paikkaa mihin astua: se oli sisäänkäytävää myöten täpö täynnä sotamiehiä. Hänen toisella puolellaan paloi vino talikynttilä, jota makaava sotamies piteli toisen tavaillessa kirjaa. Kynttilän ympärillä, pahalta löyhkäävästä puolihämärästä kohosi päitä, ahmien kuunnellen lukijaa. Kirja oli aapinen. Tultuaan salalinnotukseen Kozeljtsov kuuli seuraavaa:

"Ru-ko-us teks-tin jälkeen. Kiitan Sinua Luo-ja..."

— Niistäkäähän kynttilää! — sanoi eräs ääni.

— Mainio kirja. — Jumala... minun... — jatkoi lukija.

Kun Kozeljtsov kysyi vääpeliä, vaikeni lukija, sotamiehet rupesivat liikkumaan, yskivät, niistivät nenäänsä, kuten ainakin äänettömyyden jälkeen, vääpeli nuttuaan napittaen nousi lukijaa ympäröivästä ryhmästä, ja harpaten yli sotamiesten jalkojen, joille ei ollut missään tilaa, tuli upseerin luo.

— Terve, veliseni! Tämäkö se on meidän komppania?

— Terveyttä toivotan! terve tuloa, teidän jalosukuisuutenne — vastasi vääpeli, iloisesti ja ystävällisesti katsoen Kozeljtsoviin. — Kuinka on terveyden laita, oletteko jo toipunut, teidän jalosukuisuutenne? No Jumalan kiitos. Kovin olemmekin teitä ikäviä.

Huomasi heti, että komppania piti Kozeljtsovista.

Syvältä salalinnotuksesta kuului ääniä: "vanha komppanianpäällikkö on tullut, se joka tuli

haavotetuksi. Kozeljtsov Mihail Semenitsh", j.n.e.; vieläpä jotkut tunkeutuivat hänen luokseenkin, rumpali tuli kädestä tervehtimään.

— Päivää Obantshuk! — sanoi Kozeljtsov: — yhä elossa ja eheänä? — Hyvää päivää, pojat! — sanoi hän sitten ääntään korottaen.

— Terveyttä toivotamme!—jyrähti salalinnotuksessa.

— Mitä kuuluu, pojat?

— Huonosti on asiat, teidän jalosukuisuutenne: ranskalainen on voiton päällä, kovin pitää meitä kovalla vallitustensa takaa, mutta avoimelle kentälle ei vain tule.

— Ehkä nyt minun onnellani, jos Jumala suo, tulevat vielä kentällekin, pojat! — sanoi Kozeljtsov — enhän minä ensi kertaa teidän kanssanne tuleen lähde: annetaan taas selkään niille.

— Ahkeruus on ilomme, teidän jalosukuisuutenne! sanoivat jotkut äänet.

— Näes kun on rohkea — virkkoi taas ääni.

— Rohkea kuin pahuus! — sanoi rumpali hiljaa, mutta kuitenkin niin kovaa, että kaikki kuulivat, toiselle sotamiehelle aivan kuin komppanianpäällikön sanojen vahvistukseksi ja osottaakseen, ettei se ollut mitään kerskailua eikä valetta.

Sotamiesten luota Kozeljtsov lähti puolustuskasarmille upseeritoveriensa luo.

XVI.

Kasarmin suuressa salissa oli suunnattoman paljon väkeä: meri-, tykistö- ja jalkaväkiupseereja. Toiset nukkuivat, toiset istuivat puhellen keskenään laatikoilla ja linnotustykkien laveteilla, toiset, jotka muodostivat suurimman ja meluisimman ryhmän, istuivat holvin takana kahdella lattialle levitettyllä huopa viitalla, joivat portteria ja pelasivat korttia.

— Ahaa! Kozeljtsov, Kozeljtsov! hyvä että tulit, hyvä!... Miten on haavasi laita? — kuului eri tahoilta. — Täälläkin huomasi, että hänestä pidettiin ja iloittiin hänen tulostaan.

Kozeljtsov löi kättä tuttaviansa kanssa ja liittyi meluavaan joukkoon, jonka muutamat korttia pelaavat upseerit muodostivat. Näidenkin joukossa oli hänen tuttaviaan. Kaunis, laiha, tummaverinen upseeri, jolla oli pitkä, ohut nenä ja suuret poskipartaan ulottuvat viikset, piti pankkia ja jakoi kortteja valkeilla ohuilla sormillaan, sormessa suuri vaakunalla varustettu kultasormus. Hän jakoi kortteja huolimattomasti, nähtävästi jostain kiihtyneenä, — tahtoen vain näyttää levolliselta. Hänen oikealla puolellaan loikoi kyynäspäihinsä nojaten harmaapäinen majuri, joka teeskennellyn tynesti pani peliin puoli ruplaa ja maksoi sen paikalla. Vasemmalla puolella oli kyykkysillään, kasvot hikisinä kaunis upseeri, joka väkinäisesti hymyillen laski leikkiä. Joka kerta kun hän oli hävinnyt, liikutti hän lakkaamatta toista kättään tyhjässä housuntaskussa. Hän käytti rahan asemesta isoa pelimarkkaa, kun hänellä ei nähtävästi enää ollut puhdasta rahaa, mikä suututti varsinkin kaunista, tummaveristä upseeria. Lattialla käveli edestakaisin, suuri tukku pankkiseteleitä kädessä, kaljupäinen, suunnattoman suurinenäinen ja leveäsuinen, laiha ja kalpea upseeri, joka pani puhdasta rahaa peliin ja voitti aina.

Kozeljtsov tyhjensi lasin viinaa ja istui pelaajien viereen.

— Tehkääpäs tekin joku panos, Mihail Semenitsh, — sanoi pankinpitäjä: — arvelen teidän tuoneen kosolta rahaa tullessanne.

— Mistäpä minulla rahoja olisi! päinvastoin, viimeisetkin panin menemään kaupungissa.

— Kuinka! etteköhän vain liene paisuttanut kukkaroanne Simferopolissa jonkun kustannuksella.

— Toden totta, hyvin vähän, — sanoi Kozeljtsov, mutta halusi nähtävästi, ettei häntä uskottaisi, päästi takkinsa napit auki ja otti vanhat kortit käteensä.

— Jospa häntä koettaisi: miksei piru miestä auta, tekeehän sääskikin joskus kepposia. Täytyy vain ensin ottaa rohkaisuryppy.

Ja lyhyessä ajassa, kun hän oli juonut vielä toisen lasin viinaa ja muutaman lasin portteria, hän hävisi viimeiset kolme ruplaansa.

Pienen hikoilevan upseerin häviöksi merkittiin puolitoistasataa ruplaa.

— Ei näy vetelevän, — virkkoi hän, järjestäen uusia korttejaan.

— Suvaitkaapa hommata rahat tänne, — sanoi pankinpitäjä katsoen häneen ja taukosi hetkeksi jakamasta kortteja.

— Toimitan ne huomenna, jos suvaitsette, sanoi hikinen upseeri nousten ja innokkaasti kaivaen kädellään tyhjää taskuaan.

— Hm! — mutisi pankinpitäjä, ja kiukkuisesti viskellen oikeaan ja vasempaan jakoi kortit. — Vaan ei se tämä tällainen kelpaa, — sanoi hän ja pani pois kortit: — minä olen saanut kyllikseni. Ei tämä tällainen kelpaa, Zahar Ivanitsh, — lisäsi hän: — me pelaamme puhtaalla rahalla emmekä velaksi.

— Mitä, ettekö usko minua? Sepä naurettavaa, totta tosiaan.

— Keneltä minä saan rahat? mutisi majuri, joka oli voittanut kahdeksan ruplan verran. — Olen pannut peliin yli kaksikymmentä ruplaa, nyt olen voittanut enkä saa mitään.

— Mistä minä maksan? — sanoi pankinpitäjä: — kun pöydällä ei ole rahaa.

— Siitä minä en välitä! — huusi majuri nousten istualtaan — minä pelaan teidän kanssanne enkä hänen.

— Hikinen upseeri tulistui äkkiä.

— Olenhan sanonut, että maksan huomenna: kuinka rohkenette puhua minulle hävyttömyyksiä?

— Minä sanon, mitä tahdon! eihän tuolla tavalla kukaan tee! — kiljasi majuri.

— Riittää jo, Feodor Feodorovitsh! — huusivat kaikki koettaen hillitä majuria.

Mutta päättäkäämme jo kohtausta ja antakaamme esiripun laskea. Huomenna tai tänään kenties jokainen noista ihmisistä menee iloisesti ja ylpeästi kuolemaan ja kuolee miehuullisesti ja tyynesti, mutta elämän ainoana lohdutuksena noissa epäinhimillisissä oloissa, jotka kauhistuttavat kylmintäkin mielikuvitusta ja joista ei ole mitään toivoa pelastua — ainoa lohdutus on unohtaminen ja tietoisuuden hävittäminen. Syvällä jokaisen sielussa piilee se jalouden kipinä, joka tekee hänestä sankarin, mutta kipinä väsy palamaan yhtä kirkkaasti — koittaa silloin kohtalokas hetki, se leimahtaa ilmielekkiin ja valaisee suuria tekoja.

XVII.

Seuraavana päivänä jatkui pommitus entisellä voimallaan. Yhdentoista tienoissa aamulla Volodja Kozeljtsov istui patterin upseerien seurassa ja, kerittyään jo hieman tottua heihin, tarkasteli uusia kasvoja, teki huomioita, kyseli ja kertoi. Tykistöupseerien vaatimaton keskustelu, joka ei kaivannut suurta oppia, sekä miellytti että herätti hänessä kunnioitusta. Volodjan ujo, viaton ja kaunis ulkomuoto taas voitti upseerien suosion puolelleen. Patterin vanhin upseeri, kapteeni, lyhyenlätä mies, jonka punertava tukka valahti otsalle ja oli ohimoilta sileäksi kammattu, — suuri naisten ritari, vanhojen tykistötraditsioiden mukaan kasvatettu ja oppinut mielestään — kyseli Volodjalta hänen tietojaan tykistöstä, uusista keksinnöistä, laskien ystävällisesti leikkiä hänen nuoruudestaan ja somista kasvoistaan ja yleensä kohdellen häntä kuin isä poikaansa, mikä kaikki suuresti miellytti Volodjaa. Aliluutnantti Djadenko, nuori upseeri, joka mursi vähävenäjäksi ja jolla oli rikkinäinen sinelli yllä ja tukka pörrössä, miellytti Volodjaa, vaikka hän puhui hyvin kovalla äänellä ja lakkaamatta etsi tilaisuutta päästäkseen sapeksasti väittelemään sekä oli äkkinäinen liikkeissään, sillä tuon karkean ulkokuoren alla hän ei voinut olla huomaamatta perin hyväsydämistä kelpo miestä. Djadenko tarjosi lakkaamatta palvelustaan Volodjalle ja todisteli hänelle, että kaikki tykit Sevastopolissa olivat sijotetut ihan säännöttömästi. Luutnantti Tshernovitskij taas korkealle kaareutuvine kulmakarvoineen ei miellyttänyt Volodjaa, vaikka hän oli kaikkia muita kohteliaampi ja puettu sangen siistiin, ei tosin aivan uuteen, mutta huolellisesti paikattuun pitkään takkiin ja mielellään näytteli atlas-liiveillä riippuvia kultavitjojaan. Hän kyseli yhtenäin mitä hallitsija ja sotaministeri tekevät ja kertoi luonnottomalla innostuksella Sevastopolin urotöistä, valitteli kuinka vähän oli todellisia isänmaanystäviä sekä osotti yleensä itsellään olevan paljon tietoja, älyä ja jaloja tunteita; mutta jostain syystä tuntui kaikki tuo Volodjasta vastenmieliseltä ja luonnottomalta. Ennen kaikkea hän huomasi, etteivät muut upseerit juuri ollenkaan puhelleet Tshernovitskin kanssa. Junkkari Vlang, jonka hän eilen oli ajanut unestaan, oli myöskin siellä. Hän ei puhunut mitään, vaan vaatimattomasti istuen nurkassa nauroi kun oli jotain lystikästä ja muistutti, kun jotain oli unohtunut, sekä tarjosi viinaa ja teki paperosseja kaikille upseereille. Lieneekö se vaatimaton, kohtelias tapa, jolla Volodja käyttäytyi samalla tavalla häntä kuin upseereja kohtaan, kohtelematta häntä kuin poikanulikkaa, tai hänen ystävällinen ulkomuotonsa lumonnut Vlangan, kuten sotamiehet häntä kutsuivat antaen hänen sukunimelleen jostain syystä

feminiinipäätteen, sillä hän ei malttanut kääntää hyväluontoisia suuria silmiään pois uuden upseerin kasvoista, koetti jo ennakolta arvata ja täyttää kaikki hänen toivomuksensa ja oli koko ajan jonkinlaisessa rakkauden hurmauksessa, jonka upseerit luonnollisesti huomasivat, tehden siitä pilaa.

Ennen päivällistä alikapteeni pääsi vuoroltaan vallinsarvelta ja yhtyi heidän seuraansa. Alikapteeni Kraut oli vaaleanverinen, kaunis, reipas upseeri, jolla oli pitkät punertavat viikset ja poskiparta; hän puhui mainiosti venettä, mutta liian säännöllisesti ja kauniisti ollakseen venäläinen. Palveluksessaan ja elämässään hän oli samallinen kuin puheessaankin: hoiti virkansa hyvin, oli mainio toveri, raha-asioissa perin tarkka mies; vaan pelkästään ihmisenä, juuri senvuoksi, että kaikki oli niin tyydyttävää, näytti häneltä jotain puuttuvan. Kuten kaikki muutkin Venäjän saksalaiset, oli hän omituisena vastakohtana ihanteellisille Saksan saksalaisille, "praktisch" kiireestä kantapäähän.

— Kas tuossahan tulee meidän sankarimme! — sanoi kapteeni, kun Kraut käsiään heiluttaen ja kannukset kilisten astui sisään. — Mitä haluatte, Friedrich Krestjanitsh: teetä vai viinaa?

— Minä käskin jo tuomaan teetä, — vastasi hän: mutta voinhan sillä välin kulauttaa ryyppyn viinaa sielun virvotukseksi. Hyvin hauskaa tehdä tuttavuuttanne; toivon, että saamme nauttia seurastanne ja ystävyydestänne, — sanoi hän Volodjalle, joka nousi tervehtimään: — alikapteeni Kraut... aliupseeri kertoi minulle vallinsarvella, että tulitte jo eilen.

— Suuret kiitokset vuoteestanne: vietin siinä yöni.

— Liekö teillä vain ollut mukava? siitä on jalka poikki; ei ole kuka korjaisi — tässä piiritystilassa; — täytyy asettaa tukia alle.

— No päättyikö päivystysvuoro onnellisesti? — kysyi Djadenko.

— Päättyi kyllä, ei juuri mitään tapahtunut; Skvortsov vain sai siipeensä ja eräs lavetti korjattiin eilen. Ampuivat palasiksi sivulaudan.

Hän nousi paikaltaan ja rupesi kävelemään: näkyi, että hän oli kokonaan sellaisen miellyttävän tunteen vallassa, joka ihmisellä on päästyään juuri vaarasta.

— No, Dmitrij Gavrilitsh, — sanoi hän ravistaen kapteenia polvista: — kuinka jaksatte, hyvä herra? teidän ylenemisestänne ei vain kuulu mitään.

— Ei vielä mitään.

— Niin, eikä siitä mitään tulekaan, — puuttui Djadenko puheeseen: — olen sen jo ennemmin teille todistanut.

— Vaan miksi ei?

— Siksi, ettei raportti ollut sillä tavalla laadittu.

— Äh teitä, senkin kiistelijä! — sanoi Kraut iloisesti hymyillen: — oikea vähävenäläinen härkää! No, mutta teille se on paljon kiusallisempaa, tekevät teistä luutnantin.

— Ei, eivät tee.

— Vlang! tuokaapas ja täyttäkää piippuni, — sanoi hän junkkarille, joka samassa halukkaasti juoksi piippua hakemaan.

Kraut sai kaikki reippaalle tuulelle: hän kertoi pommituksesta, kyseli mitä hänen poissaollessaan oli tehty ja puheli kaikkien kanssa.

XVIII.

— No olettekos jo kotiutunut luonamme? — kysyi Kraut Volodjalta... — Anteeksi, mikä on oma- ja isännimenne? meillä tykkiväellä on näet sellainen tapa, tiedättehän. Oletteko hankkinut ratsuhevosien?

— En ole, — sanoi Volodja: — en tiedä mitä tehdä. Olen puhunut kapteenille; minulla ei ole hevosta eikä rahaakaan ennenkuin saan muona- ja muuttorahat. Tahtoisin siksi aikaa pyytää hevosta patterin päälliköltä, mutta pelkään, että hän ehkä kieltää.

— Apollon Sergejetshiltä! — hän päästi huuliltaan suurta epäilystä ilmaisevan äänen ja katseli kapteenia. — Tuskinpa vain!

— No, jos kieltää, ei se mitään tee, — sanoi kapteeni: — eihän tässä hevosia totta puhuen tarvitakaan,

mutta voihan sentään koettaa; kysyn jo tänään.

— Kuinka! te ette tunne häntä, — puuttui Djadenko puheeseen, — kaikkea muuta kieltää, mutta niitä ei milloinkaan... tahdotteko lyödä vetoa?

— No sehän tiedetään, että te aina väitätte vastaan.

— Senvuoksi väitän vastaan, että tiedän varmaan: muuten on kyllä itara, vaan hevosen antaa, siksi, ettei mitään voita, jos kieltää.

— Eikö voita, kun kaurat täällä maksavat hänelle kahdeksan ruplaa? — sanoi Kraut: — eihän lisähevosen pito tuota voittoa!

— Pyytäkää Kottaraista, Vladimir Semenitsh! — sanoi Vlang, palaten piippu kädessä Krautin luo: — se on mainio hevonen.

— Sekö, jonka selästä te Sorokissa ojaan putositte, Vlanga? — huomautti alikapteeni.

— Elkää te tyhjää puhuko, mitäs sillä on väliä, vaikka ne maksavat kahdeksan ruplaa, — kiisti yhä Djadenko: — kun hänen laskunsa näyttävät kymmenen ja puoli; siinä se voitto onkin.

— Eikös hänelle sitten saisi jäädä mitään! Antaahan olla, kun te tulette patterin päälliköksi, niin ette anna hevosta edes kaupunkiin.

— Kun minä tulen patterin päälliköksi, pitää minun hevosteni saada neljä mittaa kuroja, hyvä herra, tuloja en haali, elkää pelätkö.

— Kun eletään, niin nähdään — virkkoi alikapteeni: — ja niin tekin teette ja kaikki muutkin, kun pääsevät patterin päälliköksi, — lisäsi hän osottaen Volodjaa.

— Miksi luulette hänenkin tahtovan hyötyä, Friedrich Krestjanitsh? — puhui Tshernovitskij puheeseen, — voihan hänellä olla varoja: miksikäs hän siis koettaisi tuolla tavalla hyötyä?

— En minä ainakaan... suokaa anteeksi, kapteeni, — sanoi Volodja punastuen korvia myöten, minä pidän sellaista halpamaisena.

— Kas, kas, mikä huimapää! — sanoi Kraut.

— Ei, ajattelen vaan, että kun eivät ole omia rahojani, niin en voi niitä ottaa.

— Mutta minäpä sanon teille jotain, nuori mies, — rupesi alikapteeni puhumaan vakavammalla äänellä: — tiedättekö, että kun komennatte patteria, teidän tulee hoitaa asia hyvin, siinä kaikki: sotamiesten muonitukseen ei patterinpäällikön tarvitse puuttua: se on jo ammoisista ajoista ollut tapana tykkiväessä. Jos olette huono isäntä, niin ei teille jää mitään. Teiltä menee yli menoarvion ensiksikin hevosten kengitykseen (hän koukisti sormensa), toiseksi lääkkeisiin (hän koukisti toisen sormensa), kolmanneksi kansliamenoihin, varahevosiin viisisataa hopearuplaa hevosta kohti, hyvä herra — se oli neljäs, sitten teidän täytyy hankkia sotamiehille uudet kaulukset, samovaarihiiliin teiltä menee paljon, teidän tulee pitää pöytä katettuna upseereille. Patterin päällikkönä teidän tulee elää arvonne mukaisesti: te tarvitsette vaunut, hienot turkit ja yhtä jos toistakin... Ei kannata puhuakaan...

— Mutta pääasia, Vladimir Semenitsh, — puuttui nyt puheeseen kapteeni, joka koko ajan oli ollut ääneti, — on tämä: ajatelkaahan, että mies, esimerkiksi minä, saan palvella kaksikymmentä vuotta ensin kahden, sitten kolmensadan ruplan palkalla: eikös hänelle soisi leivän palasta vanhoilla päivillään?

— Kas siinä se on! — virkkoi taas alikapteeni: — elkää olko kovin karkäs tuomitsemaan, eläkää ja palvelkaa ensin. Volodjalla oli paha omatunto ja hän häpesi, että oli puhunut niin ajattelemattomasti, mutisi jotain itsekseen ja kuunteli vaitiollen, kuinka Djadenko kerskailevan tuihtupäisellä tavallaan rupesi väittämään ja todistelemaan päinvastaista.

Väittely taukosi, kun everstin tensikka tuli kutsumaan ruualle.

— Sanokaahan Apollon Sergejevitschille, että hän panee tänään viiniä pöytään, — sanoi Tshernovitskij kapteenille napittaen nuttunsa. — Mitä hän siinä kitsastelee? Jos vielä kaadutaan, menee kaikki hukkaan.

— Sanokaa te itse.

— Enpähän. Te olette vanhin upseeri: järjestys kaikessa.

XIX.

Pöytä, joka oli siirretty pois seinän vierestä ja peitetty likaisella pöytäliinalla, oli katettu samaan huoneeseen, jossa Volodja eilen oli esitellyt itsensä everstille. Patterinpäällikkö antoi hänelle tänään kättä ja kyseli Pietarin uutisia ja hänen matkastaan.

— No, hyvät herrat, kuka juo viinaa, tehköön hyvin. — Vänrikit eivät juo, — lisäsi hän hymyillen.

Yleensä ei patterinpäällikkö näyttänyt tänään ollenkaan niin tuimalta kuin eilen, päinvastoin hän kohteli upseerejaan kuin hyvä, vieraanvarainen isäntä ja vanhempi toveri. Mutta siitä huolimatta kaikki upseerit vanhemmasta kapteenista vänrikki Djadenkoon saakka osottivat päällikölleen suurta kunnioitusta mikä näkyi yksistään siitä, että he puhuessaan katselivat häntä kohteliaasti silmiin ja aivankuin ujostellen tulivat toinen toisensa perään viinaryyppyä ottamaan.

Päivälliseen kuului suuri vadillinen hapankaalia, jossa uiskenteli paksuja naudanlihan paloja, suuri joukko pippuria ja laakerinlehtiä, puolalaisia kyljyksiä ynnä sinappia sekä lihapiirakoita ynnä hieman vanhettunutta voita. Ruokaliinoja ei ollut, lusikat olivat tinasta ja puusta, juomalaseja oli kaksi ja pöydällä oli vain kaulaton vesikarahvi; mutta päivälliset eivät silti olleet ikävät: puhetta riitti. Alussa puheltiin Inkermanin taistelusta, johon patteri oli ottanut osaa, ja jokainen kertoi vaikutelmistaan ja lausui arvostelujaan sen epäonnistumisen syistä, mutta vaikenen heti, kun patterinpäällikkö itse rupesi puhumaan; sitten keskustelu itsestään siirtyi keveän tykistön riittämättömään kaliiberiin ja uusmallisiin keveihin tykkeihin, jolloin Volodja sai tilaisuuden näyttää tykistötietojaan. Mutta Sevastopolin nykyisestä, kauheasta tilasta ei keskusteltu ikäänkuin jokainen olisi liian paljon ajatellut tätä asiaa voidakseen vielä puhua siitä. Myöskään niistä virkavelvollisuuksista, jotka kuuluivat Volodjalle, ei hänen hämmästykseseen ja mielipahakseen ollut ollenkaan puhetta, ikäänkuin hän olisi tullut Sevastopoliin vain kertoakseen keveästä tykistöstä ja syödäkseen päivällistä patterin päällikön luona. Päivällisen aikana putosi pommi aivan sen talon lähelle, jossa oltiin. Lattia ja seinät tärisivät kuin maanjäristyksessä ja ruudin savu peitti ikkunan.

— Tällaista ette luullakseni saa nähdä Pietarissa, vaan täällä sattuu usein tuollaisia yllätyksiä, — sanoi patterinpäällikkö.

— Menkääpäs katsomaan, Vlang, missä se räjähti.

Vlang kävi katsomassa ja toi sen tiedon, että se oli räjähtänyt torilla eikä pommista puhuttu sen enempää.

Aivan päivällisten lopulla patterin kirjurivanhus astui sisään kädessään kolme sinetillä suljettua kirjettä, jotka hän ojensi patterinpäällikölle. "Tämä on hyvin tärkeä, kasakka toi sen juuri tykistöpäälliköltä." Kaikki upseerit katselivat kärsimättömän uteliaina odottaen patterin päällikön sormiin, joilla hän tottuneesti mursi sinetin ja veti kuoresta tuon *perin tärkeän* paperin. "Mitähän siinä lienee?" kyseli jokainen itsekseen. Lieneeköhän käsky lähteä Sevastopolista levähtämään vai onkohan koko patteri komennettu vallinsarville?

— Taas! — sanoi patterinpäällikkö, heittäen suuttuneena paperin pöydälle.

— Mistä on kysymys, Apollon Sergeitsh? — kysyi vanhin upseeri.

— Käsketään upseeria ja miehistöä johonkin mörssäripatteriin. Minulla on kaikenkaikkiaan neljä upseeria ja miehistöä ei ole täyttä määrää — murahti patterinpäällikkö: — ja vielä pitäisi lähettää muualle. — Vaan jonkun täytyy kuitenkin lähteä, hyvät herrat, — sanoi hän hetkisen vaiti oltuaan. — Seitsemäksi on komennettu etuvartiolinjoille... Käsketään väapeli tänne! Kuka tahtoo mennä, hyvät herrat? päättäkää, — toisti hän.

— Hän ei vielä ole ollut missään, — sanoi Tshernovitskij osottaen Volodjaa.

Patterinpäällikkö ei vastannut mitään.

— Niin, lähtisin kyllä mielelläni, — virkkoi Volodja tuntien kuinka kylmä hiki nousi hänen selkäänsä ja kaulaansa.

— Ei, miksikä niin! — keskeytti kapteeni. — Tietysti ei kukaan kieltäydy, vaan ei ole kuitenkaan syytä erityisesti tarjoutua; mutta jos Apollon Sergeitsh jättää asian meidän päätettäväksemme, niin heitetään arpa, kuten viime kerrallakin.

Kaikki suostuivat siihen. Kraut leikkasi paperiliuskoja, kääri ne rullalle ja pudotti lakkiin. Kapteeni laski leikkiä, vieläpä päätti pyytää tähän tilaisuuteen viiniä everstiltä mielialan rohkaisuksi, kuten hän sanoi. Djadenko istui synkkänä, Volodja myhäili itsekseen. Tshernovitskij vakuutti, että hänelle

ehdottomasti lankeaa arpa. Kraut oli ihan tyyni.

Volodja sai vetää ensimmäiseksi. Hän otti muita pitemmän lipun, vaan äkkiä hänen päähänsä pälkähti vaihtaa, — hän otti toisen, pienemmän ja ohuemman, ja kierrettyään sen auki luki siitä: "mene".

— Minä, — sanoi hän huoaten.

— No, Jumalan haltuun. Nytpä saatte tekin tulikasteenne, — sanoi patterinpäällikkö, katsellen hyväntahtoisesti hymyillen vänrikin hämmentyneitä kasvoja: — valmistautukaa vain mitä pikimmin. Jotta teillä olisi hupaisempi, Vlang saa seurata teitä tykistöaliupseerina.

XX.

Vlang oli perin tyytyväinen määräykseen, kiiruhti reippaasti valmistautumaan ja tuli pukeuduttuaan auttamaan Volodjaa ja kehotti häntä kaikin mokomin ottamaan mukaan sekä telttasängyn, turkit ja "Isänmaallisen aikakirjan" vanhoja numeroita että väkiviinakeittiön, ja muuta aivan tarpeetonta tavaraa. Kapteeni neuvoi Volodjaa aluksi lukemaan "Ohjeista"[35] mörssäreillä ampumista koskevan kohdan ja varsinkin kopioimaan siinä olevat taulukot. Volodja ryhtyikin samassa työhön ja huomasi hämmästykseseen ja ilokseen, ettei vaaran pelko ja varsinkaan ajatus että hän on pelkuri, enää läheskään huolestuttanut häntä samassa määrin kuin edellisenä iltana. Siihen oli osaksi syynä päivän vaikutelmat ja puuhut, osaksi ja ennenkaikkea se, ettei pelko enempää kuin mikään muukaan voimakas tunne voi kauan jatkua samalla kiihkeydellä. Hän oli, sanalla sanoen, jo kerinnyt tyyntyä. Seitsemän tienoissa, auringon parhaillaan piiloutuessa Nikolajevin kasarmin taakse, väapeli tuli hänen luokseen ja ilmotti, että miehet odottavat valmiina.

— Minä annoin *Vlangalle* luettelon, suvaitkaa kysyä häneltä, teidän jalosukuisuutenne! — sanoi hän.

Parikymmentä tykkisotamiestä seisoivat hukarit vyöllä ilman mitään tarvekaluja, talon nurkalla. Volodja ja junkkari lähtivät heidän luokseen. "Pitäisiköhän heille pienen puheen vai sanoisiko vaan yksinkertaisesti: päivää, pojat! vai enkö virkkaisi mitään?" mietiskeli hän itsekseen. "Niin, miksikä en sanoisi: päivää, pojat! sehän kyllä sopii." Ja reippaasti hän huusi sointuvalla äänellään: "Päivää, pojat." Sotamiehet vastasivat iloisesti: nuori, raikas ääni sointui miellyttävänä jokaisen korvissa. Volodja käveli ripeästi sotamiesten edellä, ja vaikka hänen sydäntänsä kolkutti aivan kuin hän olisi henkensä edestä juossut muutamia virstoja, oli hänen käyntinsä kevyttä ja kasvonsa iloiset. Heidän lähestyessään parhaillaan Malahovin kumpua ja noustessaan mäelle hän huomasi, että Vlang, joka ei ollut jäänyt askeltakaan jälkeen ja joka kotona oli näyttänyt niin urhoolliselta, väistyi nyt ehtimiseen syrjään ja taivutti päätään, ikäänkuin taajaan ympärillä viuhuvat pommit ja tykinkuulat olisivat lentäneet kaikki suoraan häntä kohti. Muutamat sotamiehet tekivät samalla tavalla ja yleensä heidän kasvonsa ilmaisivat vaikei juuri pelkoakaan, niin kumminkin levottomuutta. Tuo kaikki lopullisesti rauhoitti ja rohkaisi Volodjaa.

"Kas niin, nyt minäkin olen Malahovin kummulla, jonka olen kuvitellut tuhat kertaa kauheammaksi! Ja minä uskallan olla kumartelematta tykinkuulille, ja pelkäänkin paljoa vähemmän kuin toiset! Enhän minä siis olekaan pelkuri", ajatteli hän perin tyytyväisenä ja riemastuneena.

Kuitenkin järkytti tätä tunnetta pian näky, joka hänet hämärissä yllätti, kun hän etsi Kornilovskin patterilla vallinsarven päällikköä. Rintavarustuksen vieressä neljä matruusia heilutti käsistä ja jaloista miehen puolialastonta, veristä ruumista, heittääkseen sen rintavarustuksen yli. (Toisena pommituspäivänä ei vallinsarvilla muutamain paikoin keritty korjata ruumiita, vaan heitettiin ne kuoppiin, jotteivät olisi tiellä pattereilla.) Volodja seisoivat hetkisen tyrmistyneenä, näki kuinka ruumis putosi rintavarustuksen katolle ja vierähti sitten sieltä kaivantoon; mutta onneksi kohtasi hänet samassa vallinsarven päällikkö, antoi käskyt ja toimitti oppaan saattamaan heitä patterille ja miehistölle määrättyyn salalinnotukseen. Emme kerro, kuinka paljon vaaroja, pettymyksiä sankarimme vielä sai kokea samana iltana; kuinka hän sellaisen, kaikinpuolin tarkan ja järjestetyn ammunnan asemesta kuin oli nähnyt Volkovin kentällä ja toivoi täälläkin näkevänsä, löysi kaksi rikkinäistä mörssäriä, toisen suu tykinkuulan ruhjomana, toinen rikkiammutun tykkisillan pirstaleilla, kuinka hänen ei onnistunut aamulla saada työmiehiä korjaamaan siltaa, kuinka ei ainoakaan ruutilatinki ollut sen painoinen kuin "Ohjeissa" oli määrätty, kuinka kaksi sotamiestä hänen komennuskunnastaan haavottui, ja kuinka hän parikymmentä kertaa oli ollut lähellä kuolemaa. Onneksi oli hänen avukseen määrätty jättiläiskasvuinen merimies, laivastokonstaapeli, joka piirityksen alusta alkaen oli ollut mörssärimiehenä ja sai hänet nyt vakuutetuksi siitä että mörssärit saattoivat vielä toimia sekä kuljetti häntä yöllä lyhty kädessä vallinsarvella, aivankuin omassa puutarhassaan, luvaten laittaa kaikki kuntoon huomiseksi. Salalinnotus, johon opas hänet saattoi, oli kiviseen maaperään kaivettu, kahden kuutiosylen suuruinen pitkulainen kuoppa, ja peitetty kyynärän pituisilla tammipölkyillä. Siihen hän sijoitui kaikkine sotamiehineen. Tuskin oli Vlang nähnyt salalinnotuksen matalan, kyynärän korkuisen oven, kun hän syöksyi sinne suin päin ensimmäisenä, ollen vähällä loukkautua kiviseen lattiaan, piiloutui nurkkaan eikä

lähtenyt sieltä enää minnekään. Vaan sitten kun kaikki sotamiehet olivat asettuneet pitkin seinän vierä lattialle, muutamat polttaen piippua, levitti Volodja vuoteensa nurkkaan, sytytti kynttilän ja poltettuaan paperossin, pani telttasänkyynsä maata. Salalinnotuksen yläpuolella kuului taukoamatonta ammuntaa, mutta verrattain hiljaa lukuunottamatta erästä tykkiä aivan vieressä, joka pani jyrinällään salalinnotuksen tärisemään. Itse salalinnotuksessa oli hiljaista; vain sotamiehet, vieroksuen vielä uutta upseeria, puhelivat välisti keskenään, milloin pyytäen antamaan tilaa, milloin tulta piippuunsa; rotta nakerteli jossain kivien välissä, ja Vlang, joka ei vielä ollut täysin tointunut vaan katseli arasti ympärilleen, päästi silloin tällöin syvän huokauksen. Tuossa täyteen sullotussa, hiljaisessa sopukassa, jota valaisi vain yksi ainoa kynttilä, Volodja tunsu vuoteellaan viruen samallaista hyvän tunnetta kuin ennen lapsena piilosilla ollessaan, kun hän oli ryöminyt kaappiin tai äidin hameen alle ja siellä hengitystään pidättäen kuunteli, peläten pimeää ja samalla riemuiten jostain. Hänen oli hieman tukala, mutta hauska olla.

XXI.

Noin kymmenen minuutin kuluttua olivat sotamiehet jo tulleet rohkeammiksi ja rupesivat puhelemaan keskenään. Lähimmä tulta ja upseerin vuodetta olivat ylempiarvoiset sijottuneet: — kaksi tykistöaliupseeria — toinen vanha harmaapäinen, jolla oli kaikki mitalit ja kunniamerkit paitsi Yrjönristiä; toinen — nuori kantonisti,[36] joka poltti omatekoisia paperosseja. Rumpali, kuten ainakin, piti velvollisuutenaan palvella upseeria. Heitä lähinnä olivat jefreitterit ja kunniamerkin saaneet sotamiehet, ja tuonne varjoon lähelle sisäänkäytävää olivat *alhaisarvoiset* asettuneet. Heidän joukossaan se puhe alkoi. Aiheen siihen antoi melu, joka syntyi, kun eräs mies syöksyi salalinnotukseen.

— No veliseni, eikö kadulla ollut hyvä olla? vai eivätkö tytöt laula tarpeeksi iloisesti? kysyi muuan.

— Sellaisia outoja lauluja laulavat, etten ole moisia milloinkaan kuullut kotikylässäni, — sanoi nauraen salalinnotukseen syöksynyt sotamies.

— Ei se Vasin pidä pommeista, ei pidä! — virkkoi muuan aristokraattien nurkasta.

— Kun tarvis tulee, niin on toinen asia! — vastasi verkalleen Vasin, jonka puhuessa kaikki muut vaikenivat.

— Kahdentenakymmenentenäneljäntenä ainakin ammuttiin kuin miehet, vaan mitäs moittimista siinä on? Jos turhanpäiten kaatuu, ei siitä päällystö meikäläisille kiitosta lue.

Näille Vasinin sanoille rupesivat kaikki nauramaan.

— Mutta Meljnikov, se istuu kai yhä pihalla, — sanoi joku.

— Käskekääpäs se Meljnikov tänne, — lisäsi vanha aliupseeri: — muuten tappavat hänetkin syyttä suotta.

— Mikä mies se Meljnikov on? — kysyi Volodja.

— Muuan meikäläisistä, teidän jalosukuisuutenne, aika pölkkyä. Hän ei pelkää mitään ja nytkin kävelee yhä pihalla. Suvaitkaapa katsella häntä: hän on aivan *karhun* näköinen.

— Hän osaa noituakin, — kuului Vasinin verkkainen ääni toisesta nurkasta.

Meljnikov tuli salalinnotukseen. Hän oli paksu (mikä on perin harvinaista sotamiehissä), punatukkainen ja punakka mies, jolla oli suunnattoman kupera otsa ja ulkonevat kirkkaansiniset silmät.

— No pelkäätkö sinä pommeja? — kysyi Volodja.

— Miksikäs pommeja pelkäisin! — vastasi Meljnikov, kohauttaen olkapäitään ja kynsien korvallistaan: — ei minua pommit tapa, tiedän sen.

— Sinä kai tahtoisit elellä täällä?

— Tietenkin tahtoisin. Hauskahan täällä on olla! — sanoi hän ja rupesi äkkiä täyttä kurkkua nauramaan.

— No sitten täytyy sinun päästä hyökkäykseen! tahdotko, niin puhun kenraalille? — kysyi Volodja, vaikkei tuntenut täällä ainoatakaan kenraalia.

— Miksikä ei! tahdon kyllä.

Ja Meljnikov piiloutui toisten taakse.

— Ruvetaanpa pelaamaan "nenää", [37] pojat. Kellä on kortit? — kuului hän kiirehtivän.

Ja pian ruvettiinkin pelaamaan peränurkassa, — sieltä kuului läimäyksiä nenälle, naurua ja sättimisiä. Volodja joi teetä samovaarista, jonka rumpali oli hänelle toimittanut, kestitsi aliupseereja, laski leikkiä, jutteli heidän kanssaan, toivoen voittavansa miesten suosion, ja oli hyvin tyytyväinen kunnioituksesta, jota hänelle osotettiin. Sotamiehetkin, jotka huomasivat, että heidän herransa oli vaatimaton ihminen, rupesivat puhelemaan vilkkaammin. Joku kertoi, että Sevastopolin piiritys pian päättyy, sillä eräs luotettava laivastosotamies oli kertonut, kuinka Konstantin, tsaarin veli, on "amerikkalaisen" laivaston kanssa tulossa heidän avukseen ja että pian tehdään sopimus, ettei saa ampua kahteen viikkoon, vaan levähdetään, ja jos joku ampuu, niin saa maksaa seitsemänkymmentäviisi kopeekkaa sakkoo joka laukaukselta.

Vasin, joka, kuten Volodja kerkisi huomaamaan, oli pieni mies suurine hyväluontoisine silmineen ja poskipartoineen, kertoi ensin yleisen äänettömyyden vallitessa ja sitten toisten nauraa hohottaessa, kuinka alussa oli oltu iloisia, hänen tultuaan lomaa viettämään, vaan kuinka isä sitten oli ruvennut häntä toimittamaan työhön ja metsäherraluutnantti oli lähettänyt hevosella hakemaan hänen vaimoan luokseen. Kaikki tuo huvitti kovin Volodjaa. Hän ei tuntenut vähintäkään pelkoa eikä tyytymättömyyttä salalinnotuksessa vallitsevan ahdingon ja raskaan ilman vuoksi, vaan hänen oli erinomaisen hauska ja miellyttävä olla.

Useat sotamiehistä jo kuorsasivat. Vlang oli myöskin heittäytynyt lattialle pitkäkseen, ja vanha aliupseeri oli jo levittänyt sinellinsä ja rukouksia mutisten tehnyt ristinmerkin ennen maatapanoan, kun Volodjan päähän pälkähti lähteä ulos katsomaan mitä pihalla tehtiin.

— Siirtäkää jalkojanne! — huusivat sotamiehet toiset toisilleen, heti kun hän nousi, ja jalat vetäytyivät syrjään antaen hänelle tietä.

Vlang, joka näytti nukkuvan, kohotti äkkiä päätään ja tarttui Volodjan sinellin liepeeseen.

— Elkäähän, elkää menkö, kuinka saatatte, — rupesi hän puhumaan itkunsekaisella, kiihkeällä äänellä: — te ette vielä tiedä, kuinka siellä lakkaamatta putoilee tykin kuulia; parempi pysyä täällä.

Mutta Vlangin rukouksista välittämättä Volodja ryömi ulos salalinnotuksesta ja istahti kynnykselle, jolla jo ennestään istui Meljnikov.

Ilma tuntui puhtaalta ja raikkaalta — erittäinkin salalinnotuksesta tultua, — yö oli kirkas ja hiljainen. Laukausten jyminän lomassa kuului rattaiden kolinaa, joilla kuljetettiin vallikoppia, ja ruutikellarissa työskentelevien miesten puhetta. Korkealla heidän yläpuolellaan kaareutui tähtitaivas, jolle ristiin rastiin kiitävät pommit piirtelivät tulijuovia; vasemmalla, kyynärän päässä oli toiseen salalinnotukseen johtava pieni aukko, josta näkyi siellä asustavien matruusien jalkoja ja selkiä ja kuului heidän ääniään; edessäpäin näkyi ruutikellarin kumpu, jonka ohitse vilahti miesten kuukistuneita vartaloita. Kummun huipulla, jonka ympärillä kuulat ja pommit lakkaamatta vinkuivat, häämötti korkea, mustaan päällystakkiin puettu haahmo kädet taskussa, tallaten jaloillaan maata, jota toiset sinne säkeissä kantoivat. Usein lensi ja räjähti pommi aivan kellarin lähellä. Maata kantavat sotamiehet kumartuivat ja väistyivät syrjään. Musta haahmo yksin ei liikahtanut, vaan polki tyynesti maata jaloillaan ja pysyi samassa asennossa yhä paikallaan.

— Kuka tuo musta haahmo on? — kysyi Volodja Meljnikovilta.

— En tiedä, menen katsomaan.

— Elä mene: ei tarvitse.

Mutta Meljnikov ei kuunnellut, vaan nousi ja lähti mustan miehen luo ja seisoi kauan yhtä tyynesti ja liikahtamatta hänen vieressään.

— Se on ruutikellarin vahti, teidän jalosukuisuutenne! — sanoi hän takaisin tultuaan. — Pommi puhkaisi kellarin katon, niin että jalkavaen täytyy kantaa maata täytteeksi.

Välistä näyttivät pommit lentävän suoraan kohti salalinnotuksen ovea. Silloin Volodja kyyristyi nurkan taa, vaan kurottautui taas pian katsomaan lentääkö sinne vielä toisiakin. Vaikka Vlang salalinnotuksesta moneen kertaan hartaasti pyysi Volodjaa palaamaan, istui hän kolmisen tuntia kynnyksellä ja tunki aivankuin nautintoa kiusatessaan sallimusta ja tähystellessään pommien lentoa. Ennenkuin ilta oli loppuun kulunut, tiesi hän mistä ja kuinka monella tykillä vihollinen ampui ja minne sen laukaukset osuivat.

Seuraavana, 27:nä päivänä, Volodja tuli raittiina ja reippaana aikaisin aamulla, nukuttuaan kymmenen tuntia, salalinnotuksen kynnykselle. Vlangin kömpi ulos, mutta kuullessaan ensimmäisen kuulan vinkuvan korvissaan, syöksyi suinpäin, päällään puskien tiensä joukon halki, takaisin salalinnotuksen aukkoon, sotamiesten nauraa hohottaessa, joista useimmat myöskin olivat tulleet raikkaaseen ulkoilmaan. Vlang, aliupseerivanhus ja jotkut muut kävivät vain silloin tällöin saartokaivannossa, muita ei mikään voinut pidättää: kaikki kömpivät ulos haisevasta salalinnotuksesta raikkaaseen aamuilmaan ja asettuivat pommituksesta piittaamatta, joka oli yhtä voimakas kuin edellisenäkin päivänä, mikä kynnyksen lähelle, mikä rintavarustuksen suojaan. Meljnikov oli jo aamun sarastuksesta alkaen kävellyt pattereilla, välinpitämättömästi katsellen ilmaan.

Kynnyksen lähellä istui kaksi vanhaa sotamiestä ja nuori, kähärätukkainen juutalaissyntyinen sotamies, joka oli komennettu tänne jalkaväestä. Tämä sotamies otti maassa viruvan kuulan, takoi sen kivenliuskalla litteäksi ja leikkasi Yrjönristin muotoiseksi; toiset puhellen keskenään katselivat hänen työtään. Risti tuli tosiaankin hyvin sievä.

— Kunhan vielä hyvän aikaa olemme olleet täällä, — puhui heistä toinen, — niin sitten rauhan tultua saamme kaikki palvelleeksi määräraikamme umpeen.

— Niinpä kyllä, minulla oli enää kaikkiaan vain neljä vuotta jälellä ja nyt olen viisi kuukautta ollut Sevastopolissa.

— Ei sinua siitä täysin palvelleeksi lueta, hyvä mies, — sanoi toinen.

Tällöin tykinkuula lentää viuhahti keskustelevien päiden yli ja iski maahan kyynärän päässä Meljnikovista, joka lähestyi heitä saartokaivantoa myöten.

— Olipa vähällä tappa Meljnikovin, — virkkoi muuan.

— Ei tapa, — vastasi Meljnikov.

— Tuossa on sinulle risti urhoollisuudestasi, — sanoi nuori sotamies, joka oli tehnyt ristin, ja ojensi sen Meljnikoville.

— ... Ei, veliseni, täällä luetaan kuukausi vuodeksi, siitä on tullut päiväkäskey, — jatkui keskustelu.

— Sanokaa mitä sanotte, mutta varmasti pidetään rauhan tultua keisarillinen katselmus Varsovassa, ja vaikkei silloin olisikaan täysin palvellettu, niin lasketaan lomalle määräämättömäksi ajaksi.

Samassa lensi vinkuen sivu liipaisut kuula aivan puhelevien päiden yli ja iski kiveen.

— Katsohan vain ettet jo iltaan mennessä tule täysin palvelleeksi, — virkkoi muuan sotamiehistä.

Kaikki nauroivat.

Eikä ollut vielä iltakaan, vaan jo parin tunnin kuluttua kaksi heistä oli päättänyt palveluksensa ainiaaksi ja viisi haavottunut, mutta muut laskivat leikkiä niinkuin ennenkin.

Aamuksi oli todellakin molemmat mörssärit laitettu sellaiseen kuntoon, että niillä saattoi ampua. Kymmenen tienoissa Volodja kutsui, saatuaan käskyn vallinsarven päälliköltä, komennuskuntansa kokoon ja lähti sen kanssa patterille.

Niin pian kuin miehet olivat ryhtyneet toimeen, ei heissä enää saattanut huomata jälkeäkään siitä pelon tunteesta, joka heissä eilen oli ilmennyt. Vlang yksin ei voinut tukahuttaa pelkoaan: hän koitti piiloutua ja kumartui nytkin ehtimiseen, ja Vasinkin kadotti hieman levollisuuttaan, hyöri ja kyykisteli lakkaamatta. Vaan Volodja oli ihan haltioissaan: vaaran ajatus ei pälkähtänyt hänen päähänsäkään. Ilo siitä, että täyttää velvollisuutensa, ettei ainoastaan ole olematta pelkuri, vaan on sankari, tunto siitä että on päällikkö, parinkymmenen sotamiehen läsnäolo, joiden hän tiesi uteliaina katselevan häntä, teki hänestä täydellisen urhon. Jopa hän ylvästelikin, näytteli urhouttaan sotamiehille, kiipesi ampumapenkereelle ja päästi tahallaan sinellinsä auki, jotta hänet paremmin huomattaisiin. Vallinsarven päällikkö, joka tähän aikaan kiersi talouttaan tarkastamassa, kuten hän sanoi, ei hänkään, niin tottunut kuin olikin kahdeksan kuukauden kuluessa näkemään kaikenlaista urhoutta, saattanut olla mieltymättä tuohon sievään nuorukaiseen, jonka avoimen sinellin alta näkyi punainen paita ympäröiden valkoista hentoa kaulaa, jonka kasvot ja silmät loistivat, joka käsiään taputtaen sointuvalla äänellä komensi: "ensimmäinen, toinen!" ja joka iloisesti juoksi rintavarustukselle katsomaan minne hänen pomminsa putoilivat. Puoli kaksitoista ammunta molemmin puolin hiljeni, ja tasan kello kaksitoista alkoi hyökkäys Malahovin kumpua sekä toista, kolmatta ja viidettä vallinsarvea vastaan.

XXIII.

Meren lahden pohjoispuolella, Inkermanin ja Severnajan linnotusten välisellä telegraafikumulla seisoi puolen päivän tienoissa kaksi merimiestä: toinen oli upseeri ja katseli kaukoputkella Sevastopoliin, toinen taas oli juuri tullut kasakan kanssa suurelle merkkipaalulle.

Aurinko helotti kirkkaana korkealla merenlahden yläpuolella, joka ankkurissa olevine laivoineen, liikkuvine purjeineen ja veneineen päilyi iloisessa, lämpöisessä värivälkkeessä. Vieno tuuli kohisi hiljaa kuivavien tammipensaiden lehdissä telegraafin ympärillä, pullisti veneiden purjeet ja tuuditti aaltoja. Sevastopoli, yhä samana puolivalmiine kirkkoineen, kolonnineen, laivasiltoineen, mäellä vihერიötsevine bulevardeineen ja upeine kirjastorakennuksineen, pienine taivaansinisine poukamineen, joiden pinnalta mastot ylt'yleensä kohoilivat maalauksellisen kauniine vesijohtokaarineen ja sinisine ruudinsavupilvineen, joita purppuranpunaiset tykin leimaukset silloin tällöin valaisivat, — yhä sama kaunis, iloinen, ylpeä Sevastopoli, jota ympäröivät tuolla keltaiset, savuavat vuoret, tuolla kirkkaansininen, päivänvälkeissä päilyvä meri, näkyi merenlahden toisella puolen. Meren siintävällä äärellä, jota pitkin tuprusi höyrylaivan musta savujuova, ajelehti pitkiä, valkeita pilviä, jotka ennustivat tuulta. Pitkin koko linnotusriviä, varsinkin vasemmalla puolella vuorilta näkyi alituisten leimausten keskellä, jotka välähtelivät kirkkaasti keskipäivälläkin, sakeita, tiiviitä, valkeita savupilviä, jotka kasvoivat, muuttivat muotoa ja yhä tummeten kohosivat taivaalle. Näitä savutupruja, joita vilahti milloin siellä milloin täällä, näkyi vuorilla, vihollisten pattereilla, kaupungissa ja korkealla taivaalla. Räjähdysten jymähdykset eivät hetkeksikään vaienneet, vaan yhteen sulautuen tärisyttivät ilmaa.

Kellon lähetessä kahtatoista savupilvet rupesivat harvenemistaan harvenemaan eikä jylinä enää yhtä kovasti tärisyttänyt ilmaa.

— Toinen vallinsarvi ei enää vastaa ollenkaan, — virkkoi husaariupseeri, joka istui ratsailla, — se on hajalle ammuttu! hirmuista.

— Niin, eikä Malahovkaan vastaa kuin joka kolmanteen laukaukseen, — virkkoi se, joka katseli kaukoputkella. — Tuo äänettömyys saattaa minut raivoon. Ammutaan suoraan Kornilovskin patteriin, eikä se vastaa mitään.

— Mutta katsohan, sanoinhan minä, että ne kahdeksitoista aina lakkaavat pommittamasta. Niinpä tekevät tänäänkin. Tule, niin mennään aamiaiselle... meitä jo odotetaan... ei kannata katsella.

— Elä, odota hiukan! — vastasi kaukoputkella tähystelijä, katsellen innokkaasti Sevastopoliin.

— Mitäs siellä on? mitä?

— Liikettä saartokaivannoissa, taajat kolonnat etenevät.

— Niinpä näkyy, — virkkoi merimies: — marssivat

kolonneissa. Täytyy hälyyttää.

— Katso, katso! nyt tulivat saartokaivannoista.

Todellakin saattoi jo paljaalla silmällä erottaa ikäänkuin mustia pilkkuja, jotka liikkuvat vuorta alas ranskalaisten pattereilta poikki laakson vallinsarville päin. Niiden edessä näkyi tummia juovia meikäläisten linjojen vieressä. Vallinsarvilla tuprahteli eri paikoissa laukausten valkeita savutupruja ikäänkuin ajellen toisiaan. Tuuli toi mukanaan taajan kiväärinammunnan ääntä, joka kuului kuin sateen piekseminen ikkunanruutuja vasten. Mustat pilkut liikkuvat savun keskellä ja tulivat yhä lähemmä ja lähemmä. Laukaukset yhä kiihtyen sulivat yhdeksi ainoaksi pitkäksi, vyöryväksi jylinäksi. Savu, yhä sakeampana nousten, levisi pitkin koko linjaa ja suli lopulta yhdeksi ainoaksi kiemurtelevaksi, punasinerväksi pilveksi, jossa siellä täällä vilahti tulia ja mustia pisteitä; kaikki äänet yhtyivät yhdeksi ainoaksi vyöryväksi ryskeeksi.

— Rynnäkö! — virkkoi upseeri kalpein kasvoin, laskien merimiehen kaukoputkelle.

Kasakat laskivat täyttä laukkaa tietä pitkin, upseerit ratsailla, ja ylipäällikkö seurueineen vaunuissa ajoi ohi. Jokaisen kasvoilla kuvastui tuskallinen mielenkuuhu ja odotus.

— Mahdotonta, että se on vallattu, — virkkoi ratsailla istuva upseeri.

— Jumal'auta, lippu! katso, katso! — sanoi toinen huohottaen ja lähti kaukoputken luota. — Ranskan lippu Malahovin kummulla.

— Ei, se on mahdotonta!

XXIV.

Kozeljtsov vanhempi, joka yön kuluessa oli kerinnyt voittaa takaisin ja taas hävitä kaikki, vielä hihan käänteeseen ommellut kultarahansakin, nukkui vielä sairaalloista, raskasta, sikeätä unta viidennen pataljoonan puolustuskasarmissa, kun kaikui monen äänen toistama, paljon merkitsevä huuto:

— Hälyytys!

— Herätkäähän, Mihail Semenitsh! rynnäkö! — huusi ääni.

— Varmaan jotain koirankuria, — virkkoi hän avaten silmänsä eikä uskonut.

Mutta äkkiä hän näki upseerin näköjään syyttä suotta juoksevan nurkasta toiseen, niin kalpein kasvoin, että hän ymmärsi kaikki. Ajatus, että häntä voidaan pitää pelkurina, joka ei tahdo mennä komppaniaansa vaaran hetkellä, sai kuohuksiin hänen mielensä. Hän lähti kuin henkensä edestä juoksemaan komppaniaansa. Tykkituli oli tauonnut, mutta kiväärinpauke oli kiihkeimmillään. Kuulat eivät tulleet yksitellen vinkuen kuin kivääristä, vaan parvissa kuin muuttolinnut lentää kohahtaen pään yli ilmassa. Koko se paikka, missä hänen pataljoonansa eilen oli ollut, oli savun peitossa, kuului vihaisia huutoja ja kirkunaa. Sotamiehiä, haavottuneita ja haavottumattomia tuli häntä vastaan. Juostuaan vielä kolmisenkymmentä askelta hän näki komppaniaansa, joka seiso kiinni painautuneena muuriin.

— Schwartzin redutti on vallotettu, — sanoi nuori upseeri. —
Kaikki on menetetty.

— Lorua, — sanoi hän suuttuneena, tempasi tupesta pienen, tylsän, rautaisen miekkansa ja huusi:

— Eteenpäin, pojat! hurraa-a!

Ääni oli kirkas ja kuuluva; se innosti Kozeljtsoviakin. Hän juoksi eteenpäin pitkin poikkivallia; noin viisikymmentä sotamiestä juoksi huutaen hänen jälessään. Poikkivallilta hän juoksi aukealle paikalle. Kuulia satoi kuin rakeita. Kaksi osui häneen, — mutta mihin ja mitä ne saivat aikaan, ruhjevamman vai haavan, sitä hän ei kerinnyt ajattelemaan. Edessäpäin savun keskellä hän näki jo sinisiä univormuja ja punaisia housuja ja kuuli vieraskielisiä huutoja; muuan ranskalainen seiso rintavarustuksella, heilutti hattuaan ja huusi jotain. Kozeljtsov uskoi varmasti, että hän kaatuu, ja siitä hänen rohkeutensa vain kasvoi. Hän juoksi yhä eteenpäin. Muutamat sotamiehet pääsivät hänen edelleen; toisia sotamiehiä ilmestyi sivultapäin ja nekin juoksivat. Siniset univormut pysyivät yhä saman välimatkan päässä, ja juoksivat takaisin saartokaivantoihinsa; mutta hänen jaloissaan oli haavottuneita ja kuolleita. Päästessään jo ulommaiselle kaivannolle asti kaikki musteni Kozeljtsovin silmissä ja hän tuns kipua rinnassaan.

Puolituntia myöhemmin hän makasi kantopaareilla Nilolajevin kasarmin luona, ja tiesi olevansa haavottunut, mutta ei tuntenut kipua juuri ollenkaan; häntä halutti vain juoda jotain kylmää ja maata mukavammin.

Pieni, paksu lääkäri, jolla oli iso musta poskiparta, tuli hänen luokseen ja päästi sinellin napit auki. Kozeljtsov katseli leukansa yli mitä lääkäri teki hänen haavalleen, ja lääkärin kasvoja, mutta ei tuntenut yhtään mitään kipua. Lääkäri peitti haavan paidalla, pyyhki sormensa päällystakkinsa liepeeseen ja lähti äänetönnä, katsomatta haavottuneeseen, toisen luo. Kozeljtsov seurasi tajuttomasti silmillään, mitä hänen edessään tehtiin, ja muistaessaan mitä viidennellä vallinsarvella oli tapahtunut, hän ajatteli ihmeen iloisena, tyytyväisenä, että hän oli hyvin täyttänyt velvollisuutensa, että hän ensi kerran koko palvelusaikanaan oli menetellyt niin hyvin kuin oli mahdollista eikä voinut mistään syyttää itseään. Lääkäri, joka satoi toista haavottunutta upseeria, sanoi jotain osottaen Kozeljtsovia, papille, punapartaiselle miehelle, joka risti kädessä seiso siinä lähellä.

— Kuolenko minä? — kysyi Kozeljtsov papilta kun tämä oli tullut hänen luokseen.

Pappi ei vastannut, vaan luki rukouksen ja ojensi ristin haavottuneelle.

Kuolema ei pelottanut Kozeljtsovia. Hän otti ristin voimattomiin käsiinsä, painoi sen huulilleen ja rupesi itkemään.

— Torjuttiinko ranskalaiset takaisin? — kysyi hän kovaa papilta.

— Kaikkialla on voitto meidän, — vastasi pappi, lohduttaakseen haavottunutta, eikä kertonut hänelle, että Malahovin kummulla liehui jo Ranskan lippu.

— Jumalan kiitos, — huudahti haavottunut, tuntematta kuinka kyöneleet vierivät pitkin hänen poskiaan.

Veli vilahti hetkeksi hänen mieleensä. "Jumala suokoon hänelle saman onnen", ajatteli hän.

XXV.

Mutta se onni ei ollut suotu Volodjalle. Hän kuunteli paraillaan satua, jota Vasin hänelle kertoi, kun huudettiin: "Ranskalaiset tulevat!" Veri syöksähti yhtäkkiä Volodjan sydämeen ja hän tunsi kuinka hänen poskensa kylmenivät ja kalpenivat. Hetken aikaa hän pysyi hievahtamatta paikallaan; vaan kun hän katsahti ympärilleen, näki hän sotamiesten aivan rauhallisesti napittavan sinellejään ja kömpivän toinen toisensa perään ulos, — kuulipa vielä erään — arvatenkin Meljnikovin — sanovan leikkillisesti:

— Kestitään niitä suolalla ja leivällä, pojat!

Volodja kömpi suojakaivannosta yhdessä Vlangin kanssa, joka ei jäänyt hänestä askeltakaan jälkeen, ja juoksi patterille. Tykkituli oli kokonaan tauonnut kummallakin puolella. Hänen rohkeuttaan kiihotti vähemmän sotamiesten tyyneys kuin junkkarin surkea, peittelemätön pelkuruus. "Voisinkohan minä olla tuollainen?" — ajatteli hän ja juoksi iloisesti rintavarustukselle, missä hänen mörssärinsä olivat. Hän näki selvään, kuinka ranskalaiset juoksivat suoraan häntä kohti aukeata kenttää pitkin ja kuinka niitä joukoittain, pistimet välkkyen auringon valossa, liikkui lähimmissä saartokaivannoissa. Pieni, harteava, zuavin univormuun puettu mies juoksi miekka kädessä muiden edellä, hyppiäni yli kuoppien. "Ampukaa kartesseilla!" huusi Volodja, juosten ampumapenkereeltä; mutta sotamiehet olivat jo pitäneet siitä huolen, ja ammuttujen kartessien metallisointuinen ääni kuului viuhuen hänen päänsä päällä ensin toisesta, sitten toisesta mörssäristä. "Ensimmäinen, toinen!" — komensi Volodja, juosten mörssäriä toiselle, kokonaan unohtaen vaaran. Sivultapäin, aivan läheltä kuului meikäläisen suojelusväen kiväärien rätinää ja kiihkeitä huutoja.

Äkkiä kuului vasemmalla läpitukenä, monen äänen toistama epätoivoinen huuto: "kiertävät! kiertävät!" Volodja katsoi sinne päin, mistä huuto kuului. Parikymmentä ranskalaista näkyi heidän takanaan. Muuan näistä, mustapartainen, kaunis mies, juoksi muiden edellä, mutta pysähtyi kymmenen askeleen päähän patterista ja ampui suoraan Volodjaa ja juoksi sitten hänen luoksensa. Volodja seisoi silmänräpäyksen kuin kivettyneenä, uskomatta silmiään. Kun hän oli tointunut ja katsahti ympärilleen, näkyi rintavarustuksella sinisiä univormuja; jopa kaksi ranskalaista oli kymmenen askeleen päässä naulaamassa tykkiä. Paitsi Meljnikovia, jonka kiväärinkuula oli tappanut hänen viereensä, ja Vlangia, joka oli siepannut syyttimenvarren ja syöksyi eteenpäin kasvoillaan raivokas ilme, silmät päässä pyörien. "Seuratkaa minua, Vladimir Semenitsh! seuratkaa minua!" — huusi Vlang epätoivoisella äänellä, huutoen syyttimen varrella ranskalaisia, jotka olivat tulleet takaapäin. Raivokas junkkari sai heidät ymmälle. Ensimmäistä vastaan tulevaa hän iski päähän, jolloin toiset tahtomattaan pysähtyivät, vaan Vlang, yhä vilkuen taakseen ja huutaen epätoivoisesti: "seuratkaa minua, Vladimir Semenovitsh! mitä te seisotte! Juoskaa!" syöksyi saartokaivantoon, jossa meikäläisten jalkaväki oli pitkänään maassa, ampuen ranskalaisia. Hän loikkasi saartokaivantoon, vaan kurottautui samassa taas katsomaan mitä hänen jumaloimansa vänrikki teki. Sinelliin puettu möhkäle virui pitkin pituuttaan sillä paikalla, missä Volodja oli seisonut, ja koko paikka oli täynnä ranskalaisia, jotka ampuivat meikäläisiä.

XXVI.

Vlang löysi patterinsa toiselta puolustuslinjalta. Kahdestakymmenestä mörssäripatterilla olleesta sotamiehestä pääsi hengissä vain kahdeksan. Yhdeksän aikaan illalla Vlang oli pattereineen höyrylaivalla, joka oli täpötäynnä sotamiehiä, tykkejä, hevosia ja haavottuneita matkalla Severnajaan. Ammunta oli kaikkialla vaiennut. Tähdet tuikkivat nyt niinkuin viime yönäkin kirkkaina taivaalla; kova tuuli pani meren aaltoilemaan. Ensimmäisellä ja toisella vallinsarvella leimahteli salamoita maan pinnalla; räjähdykset tärisyttivät ilmaa ja valaisivat ympärillään olevia mustia, kammottavan näköisiä esineitä ja kiviä, joita lenteli ilmaan. Telakoiden luona paloi jotain ja punaiset liekit kuvastuivat veteen. Siltaa, joka oli täynnä väkeä, valaisi tuli Nikolajevin patterilta. Suuri liekki näytti palavan veden pinnan yläpuolella kaukaisella Aleksanterin patterin niemekkeellä, valaisten yläpuolella riippuvia savupilviä, ja nyt samaten kuin eilen tuikki merellä vihollislaivaston tyynet, julkeat, kaukaiset tulet. Navakka tuuli pani merenlahden aaltoilemaan. Tulipalojen kajastuksessa näkyi uppoavien meikäläisten sotalaivojen mastot, jotka hitaasti painuivat yhä alemma mereen. Puhetta ei kuulunut laivan kannelta: vain höyryn ja jakaantuvan veden säännöllisessä kohinassa kuului kuinka hevoset korskuivat ja tömistivät jalkojaan kannella, kuului kapteenin komentosanat ja haavottuneiden voihkinaa. Vlang, joka ei ollut syönyt koko päivässä, otti taskustaan leivänpalan ja rupesi sitä pureksimaan, vaan äkkiä muistaen Volodjan, purskahti itkemään niin kovaa, että vieressä olevat sotamiehet sen kuulivat.

— Kas tuota meidän Vlangaa kun syö ja itkee yht'aikaa, — sanoi Vasin.

— Jopa ihmettä! — sanoi toinen.

— Katsohan, kun ovat pistäneet meidän kasarmimmekin tuleen, — jatkoi hän huoaten, — ja kuinka paljon meidän poikia siellä on kaatunut; ja aivan ilmaiseksi joutui ranskalaisille.

— Päästiin toki itse hengissä, kiitos siitä Herralle, — sanoi Vasin.

— Se on häpeä kuitenkin.

— Mikä häpeä? Tokkopa tuo siellä kauankaan herrastelee. Vielä vai! Varro, kun meikäläiset ottavat sen takaisin. Vaikka surma onkin meidän poikia syönyt, niin jos keisari käskää — takaisin otetaan, niin totta kuin Jumala elää. Luuletko meikäläisten sen niin jättävän? Vielä vai! Siinä on sulle paljaat muurit; varustuksetkin räjäyttivät kaikki ilmaan... Elä huoli. Lippunsa on pystyttänyt kummulle, vaan kaupunkiin ei ole pistänyt nenäänsä. Varrohan, — vielä se tehdään lopputili. — Varro vain, — lopetti hän kääntyen puheessaan ranskalaisten puoleen.

— Tietenkin tehdään! — sanoi toinen vakaumuksella.

Sevastopolin vallinsarvilla, joilla niin monta kuukautta oli kiehunut hämmästyttävän tarmokas elämä, jotka niin monta kuukautta olivat nähneet kuoleman vapauttavan sankarin toisensa perään, jotka niin monta kuukautta olivat herättäneet pelkoa, vihaa ja vihdoin ihailua vihollisissa, — Sevastopolin vallinsarvilla ei missään ollut enää ketään. Kaikki oli kuollutta, autiota, hirmuista, mutta ei hiljaista: yhä vielä jatkui hävitys. Äskeisten räjähdysten mylleröimällä ja hajottamalla maalla ajelehti kaikkialla turmeltuneita lavetteja, joiden alle oli murskautunut venäläisten ja vihollisten ruumiita, raskaita, ainiaaksi vaienneita malmitykkeitä, jotka pelottava voima oli viskannut kuoppiin ja puoleksi haudannut maahan, pommeja, tykinkuulia, taas ruumiita, kuoppia, hirrenpirstaleita salalinnotuksesta ja taas äänettömiä ruumiita harmaissa ja sinisissä sinelleissä. Tuon tuostakin vielä kaikki vavahti ja valkeni räjähdysten synkässä valossa, jotka yhä tärisyttivät ilmaa.

Viholliset näkivät, että jotain käsittämätöntä oli tekeillä uhkaavassa Sevastopolissa. Räjähdykset ja vallinsarvilla vallitseva kuolonhiljaisuus sai heidät vapisemaan; mutta päivän ankaran tyynen vastarinnan herpaisevana he eivät vielä rohjenneet uskoa, että heidän järkkymätön vihollisensa oli kadonnut, ja äänetönnä; hievahtamatta, vavistuksella he odottivat synkeän yön loppua.

Sevastopolin sotajoukko, kuin meri myrskyisenä, synkkänä yönä, kuohuen ja paisuen, levottomasti värjyen valtavassa suuruudessaan, liikkui halki sankan pimeyden verkalleen keinuen yli merenlahden rakennetun sillan Severnajaan päin pois siltä paikalta, mihin se jätti niin monta urhoollista veljeä, — paikalta, jonka se oli kyllästännyt verellään, — paikalta, jota se oli yksitoista kuukautta puolustanut kahta vertaa voimakkaampaa vihollista vastaan, mutta jonka se nyt oli käsketty luovuttamaan ilman taistelua.

Käsittämättömän raskaalta tuntui tämä käsky jokaisesta venäläisestä. Toinen tunne oli takaa-ajon pelko. Ihmiset tunsivat olevansa suojattomia heti kun he olivat lähteneet noilta paikoilta, missä he olivat tottuneet taistelemaan, ja kokoontuivat huolissaan pimeässä ankaran tuulen huojuttaman sillan päähän. Pistimet kalisten toisiinsa, kasaantuivat rykmentit, laivojen miehistöt ja nostoväki yhteen, jalan kulkevat pakkautuivat eteenpäin, ratsastavat upseerit tunkivat käskyjä vieden joukkojen halki, kaupungin asukkaat ja tavaroita kantavat tensikat, joita ei laskettu menemään, itkivät ja rukoilivat; pois kiirehtien kulki tykistöpyörät kolisten merenlahdelle päin. Huolimatta kaikenlaisesta häärinästä ja puuhasta eli itsesäilytyksen vaisto ja halu mitä pikimmin päästä tältä kauhealta kuoleman paikalta jokaisen sielussa. Se oli kuolettavasti haavottuneella sotamiehellä, joka viruu viidensadan samoin haavottuneen joukossa Pavlovskin kivisellä rantalaiturilla ja rukoilee Jumalalta kuolemaa; se nostoväen sotamiehellä, joka viimeisillä voimillaan työntää syrjään taajaa joukkoa tehdäkseen tietä ohiajavalle kenraalille; se kenraalilla, joka tarmokkaasti valvoo ylimenoa ja hillitsee hätäileviä sotamiehiä, se matruusilla, joka on joutunut marssivan pataljoonan keskelle ja on puoliksi tukehtunut vyöryvän joukon puristuksesta, se haavottuneella upseerilla, jota neljä sotamiestä kantoi paareilla ja joka väentungoksen pysäyttämänä on laskettu maahan Nikolajevin patterin luona, se tykistö sotamiehellä, joka on kuusitoista vuotta palvellut tykkinsä ääressä ja päällikön hänelle käsittämättömästä käskystä työntää tykkiä toverinsa avulla jyrkältä rannalta merenlahteen, se laivastolaisilla, jotka juuri ovat lyöneet kansiaukot laivoissa auki ja reippaasti soutavat suurilla veneillään pois niiden luota. Päästyään sillan toiselle puolelle melkein jokainen sotamies otti lakin päästään ja teki ristinmerkin. Mutta tätä tunnetta seurasi toinen, raskas, kalvava ja syvempi, joka oli kuin katumusta, häpeää ja kiukkua. Katsahtaessaan taakseen Severnajasta hyljättyyn Sevastopoliin, melkein jokainen sotamies huokasi sanoin kuvaamaton katkeruus sydämessään ja pui nyrkkiä viholliselle.

Viiteselitykset:

- [1] Yhteen aikaan ei Pietarissa muusta puhuttukaan.
- [2] Uskokaa pois, hyvät herrat, tänä yönä saadaan kuumaa.
- [3] Sanokaapas minulle, tapahtuuko tänä yönä varmasti jotakin?
- [4] Mikä komea näky!
- [5] Meidän soturimme olivat turkkilaisten kanssa tapellessaan niin tottuneet tähän vihollisten huutoon, että kertoivat nyt ranskalaistenkin huutavan "Allah!"
- [6] Te olette haavottunut?
- [7] Pyydän anteeksi, olen kuollut.
- [8] Joko linnoitus on vallattu?
- [9] Ei vielä.
- [10] Jos päivä olisi valjennut puolen tuntia myöhemmin, olisimme vallanneet väijymäpaikat.
- [11] En tahdo vastata kieltävästi, hyvä herra, etten pahoittaisi mieltänne.
- [12] Minkätähden tässä on tämä linnunkuva?
- [13] Koska se on erään kaartinrykmentin patruunakotelo, joka kantaa keisarillista kotkaa.
- [14] Oletteko siitä rykmentistä.
- [15] Anteeksi, herra, kuudennesta linjarykmentistä?
- [16] Entäs mistä tämä on ostettu?
- [17] Balaclavasta, herra! Se on luonnollisesti palmupuuta.
- [18] Ihastuttava.
- [19] Jos tahdotte säilyttää sen muistona tästä kohtauksesta, niin olen teille kiitollinen.
- [20] Tupakka on hyvää turkkilaista tupakkaa; onko teillä toisilla venäläistä tupakkaa, onko se hyvää?
- [21] Ranskalainen ei hyvää, hyvästi, herra!
- [22] Nuo pahuksen ryssät eivät juuri ole kohteliaita.
- [23] Millekäs täällä nauretaan?
- [24] Kaunis kaapu.
- [25] Älä lähde rivistäsi, paikoillenne, jumaliste!
- [26] Kreivi Sazonovista, jonka olen hyvin tuntenut.
- [27] Hän on muuan niitä todellisia venäläisiä kreivejä, joita niin suuresti rakastamme.
- [28] Olen tuntenut erään Sazonovin, mutta hänessä ei minun tietääkseni ole mitään kreivillistä, — pieni, suunnilleen teidän ikäisenne tumma mies.
- [29] Se on hän, herra, juuri hän. Oi, kuinka tahtoisin tavata tuon rakkaan kreivin. Jos näette hänet, pyydän teitä viemään tervehdykseni. Olen kapteeni Latour.
- [30] Eikö ole kauhistuttavaa meidän surkea työmme. Viime yönä oli kuumaa, eikö totta?
- [31] Oh, hyvä herra, se on hirmuista! Mutta minkälaisia veitikoita teidän sotilaanne ovatkaan, minkälaisia veitikoita! On ilo taistella sellaisten kanssa.
- [32] Täytyypä tunnustaa, etteivät teikäläisetkään anna itseään nenästä vetää.
- [33] Ensimmäinen kyytiasema Sevastopolista lähtien.
- [34] Monessa linjarykmentissä upseerit kutsuvat, puoli-ivallisesti ja puolileikillisesti, sotamiehiä *moskovaksi* tai vielä *valoksi*.
- [35] Ohjeita tykistöupseereille, julkaissut Bezak.

[36] Kantonisteiksi sanottiin orjuuden aikoina sotamiesten poikia, jotka lain mukaan myöskin kuuluivat sotaväkeen. Suom. huom.

[37] Eräs korttipelin laji, jossa häviölle joutunutta lyötiin korteilla nenälle. Suoment. huom.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SEVASTOPOLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work

(any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic

works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary

Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.